

Тема:

**Запровадження
peer review
покликане
знищити довіру
до інституту
адвокатури —
Лідія Ізовітова**

с. 3

**НААУ підтримує
прийняття
законопроєкту
про право
адвокатів
на травматичну
зброю**

с. 5

**Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ**

с. 13

**Історія
адвокатури:
на Тернопільщині
відкрито
два осередки
дослідження
історії адвокатури**

с. 60

ЗМІСТ

Новини та події

Запровадження реєр review покликане знищити довіру до інституту адвокатури — Лідія Ізовітова	3
НААУ та Українська арбітражна асоціація підписали меморандум про співробітництво	5
НААУ підтримує прийняття законопроекту про право адвокатів на травматичну зброю	5
Центр досліджень адвокатури і права та Західноукраїнський університет підписали меморандум про співпрацю	6
НААУ стала партнером V Відкритого Західноукраїнського інтелектуального турніру «Natus Vincere»	7

Адвокатська діяльність

<i>А. Сербіна</i> На захисті професійних прав адвоката. Хто як не ми?	8
---	---

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за квітень — травень 2021 року	13
--	----

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздів В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Вилков С. В.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Місяць А. П.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Дроздов О. М.

Член Науково-консультативної ради при НААУ

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво
серія KB № 20370-10170 P
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3,
поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Партнер НААУ

Цікава тема

Л. Белкін

Деякі прикладні правові позиції
Верховного Суду27

Л. Гриценко

Ефективність обмежувальних
приписів — аналіз дванадцяти
постанов Верховного Суду про
застосування обмежувальних приписів ... 32

Господарські справи

О. Черних

Блокчейн-відносини: хто є хто і як
це впливає на наше сьогодення44

Цивільні справи

Г. Гаро, М. Вітліна

Спори про поділ майна подружжя:
гендерний аспект49

О. Печений

До питання про можливість
визнання недійсним диплома
про вищу освіту.....52

Історія адвокатури

І. Василик

На Тернопільщині відкрито два
осередки дослідження історії
адвокатури та меморіальну дошку
на честь адвоката Антіна
Горбачевського.....60

Зразки документів

Скарга на постанову у справі
про адміністративне
правопорушення.....62

Заява до Ради адвокатів регіону
щодо складання матеріалів про
притягнення до адміністративної
відповідальності за ст. 212³ КУпАП64

Головний редактор
Ізовітова Л. П.

Редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
15.06.2021 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2021.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ PEER REVIEW ПОКЛИКАНЕ ЗНИЩИТИ ДОВІРУ ДО ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ — ЛІДІЯ ІЗОВІТОВА

За ініціативою Проєкту Ради Європи «Підтримка судової влади України в забезпеченні кращого доступу до правосуддя» спільно з Комітетом Верховної Ради України з питань правової політики в режимі онлайн відбувся круглий стіл «Удосконалення законодавства щодо надання безоплатної правової допомоги в Україні», під час якого **Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова** вказала, що «запровадження peer review покликане знищити довіру до інституту адвокатури».

Захід присвячений обговоренню законопроекту № 5107 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги та підвищення якості її надання».

«Ті зміни, які стосуються peer review, фактично покликані на те, щоб знищити довіру до інституту адвокатури», — наголосила Голова НААУ.

Вона зазначила, що чинний Закон «Про безоплатну правову допомогу» 2012 року визначив, що контроль за якістю надання адвокатами такої допомоги мають здійснювати відповідні комісії, які діють при Радах адвокатів регіонів. У кожному регіоні України, відповідно до Закону, такі комісії створені. Це підтверджують і європейські організації, які проводили аналіз системи БПД в Україні, — підкреслила Голова НААУ, РАУ.

«Якщо ви глянете звіт Ради Європи, який сьогодні піддається аналізу, то там написано, що експерти Ради Європи були в Національній асоціації адвокатів України, вони знають, що такі комісії оцінки якості створені, що вони діють у всіх регіонах. Проте заступниця Міністра юстиції, яку ми сьогодні заслухали, брехливо заявила про те, що таких комісій немає», — зазначила Лідія Ізовітова.

Про високу якість надання допомоги адвокатами БПД свідчить і офіційна статистика самого Міністерства юстиції.

«За статистикою Міністерства юстиції України — лише 0,6 % скарг на адвокатів БПД, які надійшли від центрів БПД до комісій з оцінювання якості. Це каже про одне: дуже високий стандарт і дуже високий

рівень надання БПД в державі. Водночас це є свідченням того, що наші комісії працюють за рахунок наших адвокатських внесків і не потрібно витратити будь-які бюджетні кошти для того, щоб створювати відповідні комісії в Міністерстві юстиції, члени яких будуть займатися додатково рецензуванням адвокатів БПД», — зауважила вона.

Адвокатська спільнота занепокоєна, що у разі запровадження peer review адвокат, який зобов'язаний зберігати адвокатську таємницю, має розкривати не лише документи, а й правову позицію, яка погоджена з клієнтом.

«Тобто держава сьогодні через такий інструментарій намагається втрутитися в правову позицію адвоката через своїх працівників. Не забувайте, що це кримінальна відповідальність. Кожен адвокат знає, що таке розкриття адвокатської таємниці, яка має зберігатися. І те, що вже сьогодні в договорах із клієнтами намагаються маленькими літерами написати, що клієнт завчасно згоден на перевірку його документів і на розкриття адвокатської таємниці — є примушенням людини до розкриття цієї таємниці і намаганням того, щоб держава не захищала, а формувала ту правову позицію, яка буде зручна державі. Це не є захист прав людини, гарантований Конституцією України», — наголосила Лідія Ізовітова.

Голова НААУ, РАУ закликала учасників круглого столу врахувати позицію адвокатської спільноти щодо запропонованих змін у системі БПД.

Нагадаємо, у квітні РАУ висловилося за те, щоб законопроекти «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги та підвищення якості її надання» від 19.02.2021 р. № 5107 та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги та підвищення якості її надання» від 09.03.2021 р. № 5107-1 були направлені на доопрацювання, оскільки були підготовлені та зареєстровані без участі адвокатської спільноти.

* * *

Якщо в державі є професійна незалежна організація, а саме адвокатура, то виконавча влада має узгоджувати з нею всі питання, пов'язані з організацією сфери безоплатної правової допомоги. В іншому разі — це є порушенням європейських стандартів.

Під час круглого столу представлено аналіз відповідності законопроекту № 5107 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги та підвищення якості її надання» стандартам Ради Європи, підготовлений міжнародними експертами Ради Європи.

У вступному слові Лідія Ізовітова наголосила на тому, що цей законопроект, як і попередній щодо спрощення доступу до БПД, знову внесений на розгляд парламенту без обговорення з адвокатурою, що є грубим порушенням європейських стандартів.

«Нарешті адвокатура дякує, що з'явилась перед нами заступник Міністра юстиції Валерія Коломієць і нарешті у нас є можливість взяти участь в обговоренні не лише звіту, але й законопроекту № 5107, який з'явився в парламенті 19 лютого 2021 року без обговорення з адвокатською спільнотою. Тобто з порушенням європейського стандарту, який існує: в тому разі, якщо є професійна незалежна організація адвокатів, то виконавча влада має узгоджувати питання адвокатури з нею, з адвокатами, якщо вони надають будь-які правові позиції», — підкреслила Голова НААУ, РАУ.

Адвокатська спільнота наголошує й на порушенні процедури внесення законопроекту № 5107 до парламенту.

«Якщо в основі законопроекту лежить саме експертний висновок Ради Європи «Підтримка судової влади в Україні в забезпеченні кращого доступу до правосуддя», то, мабуть, цей звіт з початку мали б обговорити ми, подискутувати, взяти все найкраще, і лише потім вирішувати питання щодо внесення цього законопроекту до парламенту. Тим більше, що ми стоїмо на позиції не переписувати встановлені правила гри, а вже на встановлених правилах розвивати наше законодавство», — зазначила Лідія Ізовітова.

Голова НААУ, РАУ нагадала, що ці правила були окреслені в спільній програмі Ради Європи та Європейської комісії «Прозорість і ефективність судової системи України», зокрема й у відповідному експертному висновку. Вона підкреслила, що Україна на шляху виконання своїх зобов'язань перед Радою Європи розробляла і приймала законодавство про безоплатну правову допомогу у 2012 році.

В основі цих правил — розподіл функцій між урядовими органами і адвокатурою. Фактично закріплено, що урядові органи повинні забезпечувати фінансування або організовувати безоплатну правову допомогу. Надаватися ж така допомога має лише незалежними адвокатами. І саме цей стандарт спільної програми Ради Європи і Європейської комісії для адвокатури став орієнтиром для розбудови системи БПД у державі.

«Саме на цей стандарт ми, адвокатура, орієнтуємося. І дуже критично сприймаємо будь-які відступлення від цього стандарту. Вважаємо це порушенням. Навіть коли йшла мова про деякі відступлення, ми говорили про те, що в нашій бідній державі не потрібно витратити бездумно бюджет. У нас є органи самоврядування і держава могла б лише фінансувати систему БПД і її організацію. Її надання ми могли б взяти на себе, як органи адвокатського самоврядування. Тому ми сьогодні з величезною обережністю, а подекуди з критикою, сприймаємо звіт, підготовлений в лютому — червні 2016 року щодо «Підтримки судової влади в Україні в забезпеченні кращого доступу до правосуддя» саме в частині, що не відповідає проголошеному стандарту стосовно розподілу функцій між урядом і адвокатурою», — заявила Лідія Ізовітова.

Нагадаємо, у квітні РАУ висловилося за те, щоб законопроекти «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги та підвищення якості

її надання» від 19.02.2021 р. № 5107 та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги та підвищення якості її надання» від 09.03.2021 р. № 5107-1

були направлені на доопрацювання, оскільки були підготовлені та зареєстровані без участі адвокатської спільноти.

Фото з архіву НААУ

НААУ ТА УКРАЇНСЬКА АРБІТРАЖНА АСОЦІАЦІЯ ПІДПИСАЛИ МЕМОРАНДУМ ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО

Національна асоціація адвокатів України та ГО «Українська Арбітражна Асоціація» уклали меморандум про співробітництво. **НААУ представляла Голова асоціації Лідія Ізовітова**, від УАА документ підписала **Президент ГО Олена Перепелинська**.

Основною метою меморандуму є співпраця у сфері розвитку арбітражу в Україні та сприяння створенню позитивного іміджу України як місця арбітражу, а саме: формування спільних пропозицій до законопроектів, що стосуються арбітражу, проведення спільних заходів, обмін інформацією та ідеями щодо розвитку, об'єднання зусиль щодо ширшого використання арбітражу в Україні та широкої участі в міжнародних арбітражах українських адвокатів.

Сторони погодилися проводити спільну діяльність щодо вдосконалення чинної законодавчої бази та формування ефективної арбітражної політики на засадах законності та верховенства права. Проводитимуть консультації з метою вироблення узгодженої позиції щодо законопроектів у питаннях, що стосуються

арбітражу, із залученням фахівців НААУ, зокрема Комітету з питань альтернативних урегулювань спорів та членів УАА.

Крім того, НААУ та УАА домовились обмінюватись інформацією про плани, проекти і програми, будуть проводити спільні вебінари, онлайн-виступи, конференції, семінари, круглі столи та інші публічні заходи.

НААУ ПІДТРИМУЄ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНОПРОЄКТУ ПРО ПРАВО АДВОКАТІВ НА ТРАВМАТИЧНУ ЗБРОЮ

Національна асоціація адвокатів України в цілому схвалює законопроект № 4612 «Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо гарантій адвокатської діяльності» та підтримує його прийняття за основу у першому читанні.

Про це повідомив **Секретар РАУ Ігор Колесников** на засіданні Комітету Верховної Ради з питань правової політики.

Законопроект передбачає надання права адвокатам на придбання, зберігання, носіння та застосування засобів активної оборони вітчизняного виробництва

для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, тобто травматичної зброї.

Документ уже отримав позитивний висновок бюджетного Комітету ВР, Міністерства фінансів, Міністерства юстиції, Інституту законодавства Верховної Ради та НААУ.

Профільний комітет ВР рекомендує прийняти законопроект у першому читанні за основу.

«НААУ підтримує законопроект № 4612, але просить надати можливість спільно попрацювати саме з питання доопрацювання положень цього законопроекту, щоб ми отримали дійсно гарний продукт — не тільки право, а робочу норму, яка призведе не до того, щоб адвокати використовували травматичну зброю, а щоб в суспільстві була культура поведінки зі зброєю і неможливість ототожнення адвокатів з їхніми клієнтами», — підкреслив Ігор Колесников.

Під час доопрацювання, за його словами, у документі необхідно уточнити порядок припинення права на носіння травматичної зброї для адвокатів, які приєднані до дисциплінарної відповідальності, а також

передбачити можливість поширити таке право й на травматичну зброю іноземного виробництва.

Саме ототожнення адвокатів з клієнтами НААУ вважає головною причиною скоєння проти адвокатів незаконних дій і пропонує встановити відповідальність за це на законодавчому рівні.

«Немає сумніву, що через замах, вбивства, тілесні ушкодження, які спричиняють адвокатам, стаються через їхню професійну діяльність. В певній більшості випадків саме ототожнення адвокатів з клієнтами провокувало певних осіб на незаконні дії. Тому питання культури поведінки зі зброєю та законодавчого врегулювання введення відповідальності за ототожнення адвокатів з клієнтами потрібно ґрунтовно обговорювати, в тому числі, і в цьому законопроекті», — зазначив Ігор Колесников.

Як відомо, протягом 2013 — 2020 років до НААУ надійшло 10 повідомлень про вбивство адвокатів, 9 — про замах на життя, 57 — про фізичну розправу з адвокатами, 59 — про погрози адвокатам. НААУ вважає, що 85 % фактів порушень професійних прав та гарантій адвокатської діяльності сталися через здійснення адвокатами професійних обов'язків.

ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ АДВОКАТУРИ І ПРАВА ТА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПІДПИСАЛИ МЕМОРАНДУМ ПРО СПІВПРАЦЮ

Керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ **Ірина Василик** та ректор Західноукраїнського національного університету **Андрій Крисоватий** підписали меморандум про співпрацю. Важлива і небуденна подія відбулася у Збаразькому замку під час урочистостей з нагоди випуску магістрів юридичного факультету Західноукраїнського національного університету.

Ірина Василик та Андрій Крисоватий у рамках дії документа домовились про створення та реалізацію освітніх програм, організацію проходження практики студентів ЗУНУ у структурних підрозділах НААУ та у Раді адвокатів Тернопільської області, проведення спільних наукових досліджень, конференцій, круглих столів, інтелектуальних турнірів, підготовку

колективних наукових монографій, науково-практичних робіт, збірників наукових статей, документів, альманахів.

Переконані, що підписаний меморандум буде запорукою плідної співпраці між Національною асоціацією адвокатів України та Західноукраїнським національним університетом.

Проректор Вищої школи адвокатури, керівник Центру досліджень адвокатури і права Ірина Василик також взяла участь у церемонії вручення дипломів про вищу освіту випускникам магістратури юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. Урочистості відбулися у Збаразькому замку. На церемонії Ірина Василик звернулася до присутніх із вітальним словом, у якому побажала

випускникам світлого майбутнього, стати не тільки фахівцями своєї справи, а й патріотами власної держави, від яких залежатиме майбутнє України як правової держави. Пані Ірина звернула увагу на те, що в історичній ретроспективі адвокатура дала Україні 3 президенти — Євгена Петрушевича, Андрія Лівіцького та Степана Витвицького, які проголошували незалежність України і зберегли державні атрибути, адвокатами були 3 прем'єри, майже 10 міністрів, та висловила сподівання, що серед магістрів-юристів присутні майбутні державники, які розвиватимуть країну.

НААУ СТАЛА ПАРТНЕРОМ У ВІДКРИТОГО ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ТУРНІРУ «NATUS VINCERE»

НААУ, зокрема Вища школа адвокатури та Центр досліджень адвокатури і права стали партнерами V Відкритого Західноукраїнського інтелектуального турніру «NATUS VINCERE». Поважною суддею турніру стала проректорка ВША НААУ, керівник науково-методичного Центру досліджень адвокатури і права НААУ, член Експертної та Науково-консультативної ради НААУ **Ірина Василик**.

Основною метою проведення турніру є створення умов для реалізації та розвитку творчих здібностей учасників, формування у них інтересу до правознавства, міжнародного права, правоохоронної діяльності, залучення учнів і студентів до наукової діяльності, виховання почуття причетності до процесу творення України як правової, соціальної держави.

У турнірі брали участь команди студентів коледжів, учні 10-11 класів ліцеїв з Львівщини, Тернопільщини, Рівненщини, Волині, Житомирщини. Близько півсотні команд демонстрували свої знання у трьох секціях: право, правоохоронна діяльність та міжнародне право.

Учасники вирішували захоплюючі завдання та інтелектуальні рівняння, брали участь у дебатах, конкурсі капітанів, мозковому штурмі та демонстрували навички стрільби.

НААУ привітала переможців турніру та подарувала цікаві книги з історії адвокатури.

«Надзвичайно приємна місія — вручення нагород переможцям V Відкритого Західноукраїнського інтелектуального турніру «Natus vincere» («Народжені перемогати»), який проходив на базі юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. Дякую за запрошення декану юридичного факультету ЗНУ Сергію Банаху і всьому колективу за організацію турніру на такому високому рівні, це гарний приклад для інших. З такими талановитими учасниками в українській юриспруденції чудове майбутнє!» — зазначила **Ірина Василик**.

НААУ привітала переможців турніру та подарувала цікаві книги з історії адвокатури.

НА ЗАХИСТІ ПРОФЕСІЙНИХ ПРАВ АДВОКАТА. ХТО ЯК НЕ МИ?

Анастасія Сербіна, адвокат, керівниця Тренінгової групи АС

Направлення адвокатського запиту — частина роботи адвоката по збиранню доказів для здійснення належного та якісного захисту чи представництва клієнта. Непоодинокими є випадки, коли наші запити ігноруються або ми отримуємо негативну відповідь на них, де ті чи інші представники державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ чи організацій розказують нам про відсутність підстав для задоволення наших запитів. І хоча існують обхідні шляхи отримання необхідної нам інформації (наприклад, через витребування доказів, звернення самого клієнта, доступу до реєстрів тощо), іноді отримання необхідних копій документів чи інформації саме по собі становить предмет адвокатського договору та наступні кроки клієнт не збирається робити. Отже, адвокат може не виконати умов договору через неналежну поведінку третіх осіб. Пропоную вашій увазі історії успіху в одній із таких справ.

ВИХІДНІ ДАНІ

Мій клієнт бажав отримати довідку, яка містить відомості, внесені до його персональної облікової картки з системи персоніфікованого обліку та Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування. По-перше, електронного цифрового підпису у нього не було; по-друге, рахунків у банках, які є акредитованими центрами сертифікації ключів, також не мав; по-третє, знаходився в зоні проведення ООС, а тому виїхати на підконтрольну територію не міг (не мав бажання). Довідка потрібна на офіційному бланку та з «мокрим» підписом для пред'явлення за місцем вимоги.

З метою задоволення запиту клієнта я звернулась до Головного управління Пенсійного фонду у Донецькій області з відповідним запитом. На підтвердження згоди суб'єкта персональних даних на розкриття конфіденційної інформації відносно нього надала мною засвідчену копію договору про надання професійної правничої (правової) допомоги, окремим пунктом якого була зазначена відповідна згода клієнта.

Перша відповідь на мій запит була про неможливість задоволення запиту з огляду на те, що запитувана інформація належить до конфіденційної.

Я звернулась до Ради адвокатів Донецької області з проханням скласти протокол та направити документи до суду для притягнення винного до відповідальності.

Через тривале листування та неявку особи, яка відмовила мені у задоволенні запиту, час притягнення до відповідальності сплив.

Ураховуючи вказане, я повторно звернулась із аналогічним запитом, в якому додатково описала, чому мені не можуть відмовити.

Відповідь отримала про часткове задоволення запиту, в якому мені повідомили періоди роботи мого клієнта на різних роботодавців та загальний страховий стаж.

Надана інформація не містила даних про суми заробітку (доходу), на який нараховується страховий збір (внески) на пенсійне страхування (помісячно) та розмір страхового збору (внесків) на пенсійне страхування за відповідний місяць (відповідно до п. 16 Положення про організацію персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 04.06.98 р. № 794).

У задоволенні вимоги про надання довідки відмовили через те, що копію договору із клієнтом посвідчено

мною, а не нотаріусом, а згода надана в тілі договору, який перевірити неможливо.

Знов довелося звертатись до ради адвокатів регіону для вжиття заходів.

Доречно зазначити, що суд першої інстанції відмовив у притягненні особи до відповідальності, взявши до уваги ще і додаткові пояснення останнього. Так, до суду ним були подані відомості із системи «Аркан», про те, що мій клієнт тривалий час знаходиться на непідконтрольній території, а отже укласти договір він не міг. Суд вказав на відсутність складу адміністративного правопорушення. Справу закрит. Довелося писати апеляцію.

ВАЖЛИВІ ЮРИДИЧНІ МОМЕНТИ

— про право бути повідомленим про судові засідання

Апеляційний суд окремо звернув увагу на те, що я, як потерпіла сторона, жодного разу не була повідомлена про час та місце слухання справи, та фактично її взагалі не було залучено до розгляду.

«...За таких обставин судом було грубо порушено право Сербіної А. В. на захист порушених прав та інтересів у суді, у зв'язку з чим постановва судді підлягає безумовному скасуванню»...

Доречно зазначити, що і в інших справах про притягнення до відповідальності осіб за ненадання відповіді на мої адвокатські запити мене також ніколи не повідомляли про судові засідання. Результати розгляду таких матеріалів мені були відомі тільки від представників ради або шляхом ознайомлення з ними в Єдиному державному реєстрі судових рішень. Із чого роблю висновок, що вказане порушення є доволі поширеною практикою.

— про процедуру

Згідно з матеріалами провадження протокол відносно Особа 1 складено членом ради адвокатів Донецької області Особа 2, повноваження якого належним чином підтверджені довіреністю.

Сам протокол було складено 18.02.21 р., при цьому правопорушення вчинене 14.12.20 р. Відповідно до ст. 254 Кодексу України про адміністративні правопорушення¹ протокол про адміністративне право-

порушення, у разі його оформлення, **складається не пізніше 24 годин з моменту виявлення особи**, яка вчинила правопорушення, у двох примірниках, один із яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Згідно з вимогами ст. 256 КпАП протокол підписується особою, яка його склала, і особою, яка притягається до адміністративної відповідальності; при наявності свідків і потерпілих протокол може бути підписано також і цими особами. У разі відмови особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, від підписання протоколу, в ньому робиться запис про це. Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право подати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, які додаються до протоколу, а також викласти мотиви своєї відмови від його підписання.

При складенні протоколу особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, роз'яснюються її права і обов'язки, передбачені ст. 268 цього Кодексу, про що робиться відмітка у протоколі.

Вказані обов'язки покладені на особу, що складає протокол.

Структурний аналіз наведених норм закону свідчить про те, що **під виявленням особи** слід розуміти момент, коли уповноважена на складання протоколу особа **мала можливість вручити порушнику протокол** про адміністративне правопорушення та вживала інших заходів щодо забезпечення його права на захист.

Я до Ради адвокатів звернулася 14.01.21 р.

22.01.21 р. головою Ради було направлено лист до Пенсійного фонду України² на ім'я Особа 1, яким роз'яснено права та запропоновано надати пояснення в п'ятиденний строк з дня отримання цього повідомлення, у зв'язку з чим начальник ГУ ПФУ 01.02.21 р. повідомила, що цей лист буде вручений Особа 1 після її виходу з відпустки 10.02.21 р. Сам протокол було направлено їй 18.02.21 р., тобто у день складання.

Донецький апеляційний суд дійшов висновку про те, що протокол відносно Особа 1 складено з дотримання її права на захист та в межах строку, передбаченого ст. 254 КпАП.

¹ Далі за текстом — КпАП.

² Далі за текстом — ПФУ.

— про склад правопорушення

Згідно з вимогами ч. 5 ст. 212-3 КпАП встановлено відповідальність, зокрема, за неповне надання інформації у відповідь на адвокатський запит.

Факт наявності у мене статусу адвоката ніким не оспорювався. Вказаний раніше запит мною було направлено 04.12.20 р. До запиту було долучено ордер, копію свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, копію договору про надання правової допомоги з клієнтом, копію його паспорта та РНОКПП.

Згідно з пп. 1.1, 1.2 договору від 27.09.20 р. клієнт доручає, а адвокат (Сербіна А. В.) зобов'язується отримати довідку з персоніфікованого обліку громадян, з правом отримання конфіденційної інформації, у т. ч. з ПФУ. Клієнт не обмежує обсягу повноважень адвоката та надає право отримувати персональні дані та конфіденційну інформацію про себе.

Згідно з відповіддю Особа 1 надані мною документи не надають підтвердження добровільної згоди клієнта на отримання адвокатом конфіденційної інформації. Відповідь на запит містить не всю запитувану інформацію.

ПРО ЗГОДИ

В апеляційній скарзі я посилалася на вимоги чинного законодавства щодо роботи з інформацією, які в повній мірі знайшли своє відображення в постанові Донецького апеляційного суду.

Відповідно до ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію» конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

Відповідно до ч. 5 ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних» обробка персональних даних здійснюється для конкретних і законних цілей, визначених за згодою суб'єкта персональних даних, або у випадках, передбачених законами України, у порядку, встановленому законодавством.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 14 вказаного Закону поширення персональних даних передбачає дії щодо передачі відомостей про фізичну особу за згодою суб'єкта персональних даних.

Згідно з вимогами п. 2.8 Типового порядку обробки персональних даних, затвердженого наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08.01.14 р. № 1/02-14, **згода суб'єкта на обробку його персональних даних повинна бути добровільною та інформованою. Згода може надаватися суб'єктом у письмовій або електронній формі, що дає змогу зробити висновок про її надання.**

Відповідно до п. 11 Роз'яснення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до Типового порядку обробки персональних даних вимогами Закону України «Про захист персональних даних» не визначено форму надання згоди на обробку персональних даних. **Це може бути окремий документ чи, зокрема, одна з умов договору.**

Суд констатував, що згода на обробку персональних даних була надана моїм клієнтом під час укладання договору. Вона є **чіткою та однозначною.**

Таким чином, висновки Особа 1 при наданні відповіді на мій адвокатський запит щодо відсутності підтвердження добровільної згоди на обробку його персональних даних є безпідставними.

Жодних інших підстав для надання неповної інформації, надана Особа 1 відповідь не містить, зокрема, в ній відсутні будь-які сумніви щодо правомірності укладеного договору та посилання на необхідність його нотаріального посвідчення. Вказане твердження вже з'явилося на стадії судового розгляду протоколу.

Фактично, особою, яка притягається до адміністративної відповідальності, було проігноровано наявність згоди клієнта на обробку його персональних.

Відповідно до п. 16 Положення про організацію персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 04.06.98 р. № 794, визначено перелік відомостей, що містить персональна облікова картка фізичної особи, зокрема сума заробітку (доходу), на який нараховується страховий збір (внески) на пенсійне страхування (помісячно); розмір страхового збору (внесків) на пенсійне страхування за відповідний місяць.

Разом з тим, у супереч обсягу запитуваної інформації, Особа 1 надав лише відомості про ідентифікаційний номер роботодавця та рік, за який внесено відомості.

Таким чином, при наданні відповіді на мій адвокатський запит Особа 1 надав неповну інформацію, а тому в його діях, безумовно, наявний склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 212-3 КпАП.

При цьому всі інші доводи щодо сумнівності укладеного договору та необхідності його нотаріального посвідчення були заявлені Особа 1 лише під час судового розгляду, а відтак **не пов'язані з реальними мотивами наданої відповіді на адвокатський запит, а зумовлені виключно обраною лінією захисту.**

Так, відповідно до позиції ВС, яка висловлена у постанові КАС ВС від 24.12.19 р. у справі № 822/2574/16, суб'єкт владних повноважень не може посилається на докази, які не були покладені в основу оскаржуваного рішення, за винятком випадків, коли він доведе, що ним було вжито всіх можливих заходів для їх отримання до прийняття оскаржуваного рішення, але вони не були отримані з не залежних від нього причин. **Обґрунтування правомірності відмови у наданні інформації обставинами, які не наведені у відповідному рішенні, не допускається.** Зазначені докази є неналежними і не можуть бути взяті до розгляду.

Крім того, згідно з обраною тактикою захисту Особа 1, по суті, не заперечував наявність добровільної згоди клієнта на обробку персональних даних, а вказує на незаконність самого договору про надання правової допомоги.

Разом із тим відповідно до ч. 1 ст. 204 ЦК правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

Суд із цього приводу зазначив таке: «Жодних відомостей про визнання договору про надання правової допомоги між Сербіною А. В. та клієнтом суду не надано. Таким чином, посилання Особа 1 на його незаконність та сумнівність є безпідставними.

Крім того, **чинним законодавством не заборонено укладати такий вид договорів засобами електронного зв'язку**, а тому виїзд чи в'їзд клієнта на підконтрольну територію України не має істотного значення для правильного вирішення цієї справи. До того ж жодним нормативним чи законодавчим актом не передбачено і нотаріальне посвідчення договорів про надання правової допомоги».

Згідно з п. 9 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема: посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення копій документів.

За таких обставин посвідчення відповідних документів самим адвокатом є правомірним та достатнім для отримання інформації щодо клієнта з ПФУ. Вказана позиція додатково підтверджена постановою ВС у справі № 809/1092/18 від 17.01.19 р.

Згідно з п. 11 роз'яснень уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до Типового порядку обробки персональних даних їх володілець (ПФУ в особі Особа 1), отримуючи згоду на обробку, дійсно повинен мати можливість у подальшому надати переконливі докази того, що особа добровільно її надала.

Разом із тим такий обов'язок **не передбачає проведення розслідування з боку володільца персональних даних** щодо добровільності згоди на їх обробку, а вказує виключно на те, що відповідні обставини мають бути документально підтверджені.

При цьому у випадку підробки відповідних документів, наданих володільцю персональних даних, чи їх незаконного отримання юридичну відповідальність несе саме особа, що вчинила такі дії, а не володілець персональних даних.

Суд підтвердив моє право на отримання конфіденційної інформації відносно клієнта на підставі договору, який підписано шляхом обміну електронними документами. Доказів того, що я, як адвокат, діяла всупереч закону, суду не надано.

Доречно також зазначити, що в наданому мною договорі вказаний номер телефону клієнта. Апеляційний суд під час перегляду судового рішення з метою пересвідчення в наданій згоді зателефонував моєму клієнту, з'ясував момент укладення договору та дійсність наданої ним згоди. Звісно, в судовому рішенні цього не сказано, але це свідчить про те, що суд дійсно був зацікавлений у всебічному розгляді цієї справи.

Таким чином, жодних обґрунтованих підстав для надання адвокату лише частини запитуваної інформації Особа 1 не мав.

ЦИТАТА:

«Враховуючи викладене, потерпіла, здійснюючи представництво клієнта на підставі договору про надання правової допомоги, звернулась до ПФУ з адвокатським запитом та надала необхідні документи для отримання повної відповіді, натомість Особа 1 фактично проігнорував наявні документи та обмежився наданням лише частини інформації, що свідчить про наявність у його діях складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 212-3 КпАП, та призначення стягнення в межах санкції статті».

Постанова Донецького апеляційного суду від 22.04.21 р. у справі № 243/1465/21

Разом з тим згідно з вимогами ст. 38 КпАП, якщо справи про адміністративні правопорушення відповідно до цього Кодексу чи інших законів підвідомчі суду (судді), стягнення може бути накладено не пізніше як через три місяці з дня вчинення правопорушення.

Враховуючи викладене, провадження у цій справі підлягало закриттю на підставі п. 7 ст. 247 КпАП у зв'язку з закінченням строку накладення адміністративного стягнення.

Але мені важливо було визнати Особа 1 винною, а не накласти на неї стягнення. Таким чином, для конкретної посадової особи факт її протиправної діяльності доведено в судовому порядку. І в майбутньому, коли я знов буду направляти запити до вказаного органу за аналогічних обставин, посилення на вказану постанову не буде зайвим нагадуванням, що адвокати також вміють боротися за свої права, та, в разі протиправної поведінки, не будуть шукати обхідних шляхів.

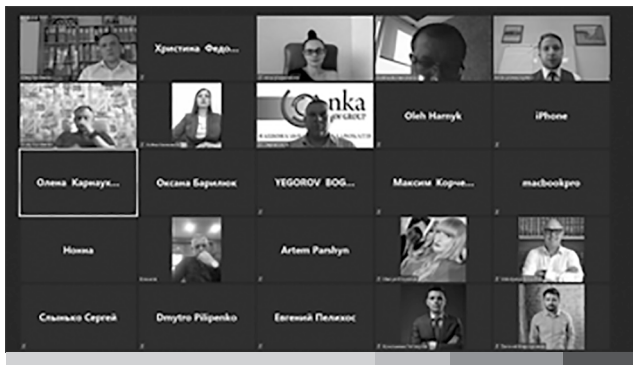

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА КВІТЕНЬ — ТРАВЕНЬ 2021 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Протягом квітня до Комітету надійшло 8 звернень про порушення професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності.

28 квітня відбулось засідання Комітету, на якому було обговорено проблему усунення зі справи захисників за договором шляхом залучення адвокатів із системи безоплатної правової допомоги, що суперечить загальним засадам кримінального процесуального закону. Вищезазначене унеможливило виконання адвокатом за договором своїх професійних обов'язків та позбавляє клієнта права на вільний вибір захисника. Було прийнято рішення розпочати підготовку детального правового аналізу цього питання з метою формування конкретних та обґрунтованих пропозицій.

Членами Комітету також була підтримана ініціатива Ради адвокатів Київської області щодо внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України. Так, радою регіону було запропоновано надати можливість нарахувати додаткові залікові бали найбільш активним членам комітетів та секцій рад адвокатів регіонів. Ця пропозиція була подана насамперед з метою відзначити результативну роботу тих адвокатів, які забезпечують дотримання гарантій адвокатської діяльності в регіонах України.

Також на засіданні було прийнято рішення про включення до складу Комітету (Секція оперативної роботи) адвоката Юрченка Олега Анатолійовича.

КОМІТЕТ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

22 квітня Комітет провів відкрите засідання, під час якого було обговорено ряд важливих питань, що стосувалися сфери компетенції Комітету, та окреслено пріоритетні напрямки в діяльності Комітету на майбутнє.

Під час засідання Голова Комітету з міжнародного права **Віталій Власюк** представив нового члена Комітету Олену Калашник, яка спеціалізується в питаннях міграційного права, правах біженців та захисті прав людини. Член Комітету запропонувала систематизувати справи Верховного Суду, що стосуються біженців, за категоріями («відмова у прийнятті документів», «відмова у визнанні біженцем» тощо) шляхом підготовки методичних рекомендацій. Олена також внесла пропозицію залучати студентів університетів до різноманітних заходів, які влаштовує НААУ, а саме стажувань чи практики, а також заохочувати до участі в літніх школах з права.

Елеонора Салова зазначила, що можна було би співпрацювати з ASIS Україна у сфері корпоративної безпеки, зокрема у напрямку організації з ними спільного заходу, фокусом якого можуть стати антирейдерство та розшук активів.

Ростислав Никітенко висловив думку, що Комітету варто окрему увагу приділити питанню реалізації рішень іноземних судів на території України і в майбутньому підготувати порівняльну таблицю чи певні методичні рекомендації з виконання рішень іноземних судів в Україні.

Ольга Поєдинок поінформувала присутніх, що наразі розробляється програма курсу підвищення кваліфікації адвокатів під робочою назвою «Не ЄСПЛ єдиним», який матиме на меті поширювати інформацію про ті можливості, які дають українським адвокатам

різні моніторингові місії та Комітети ООН. Загалом фокус курсу — це моніторингові органи, створені міжнародними договорами для захисту прав людини, за участю України.

Також під час зустрічі члени Комітету окрему увагу приділили обговоренню актуальних питань щодо напрямків розвитку інституту громадянства в Україні.

29 квітня 2021 року Голова Комітету **Віталій Власюк** та адвокатка **Марина Саєнко** взяли участь в семінарі, організованому Управлінням Верховного комісара з прав людини, Моніторинговою місією ООН з прав людини в Україні та ООН Жінки в Україні. Зустріч була проведена з метою підтримки колективної дискусії та сприяння пошуку рішень щодо актуальних проблем у сфері прав людини, з якими стикаються правозахисниці та захисники прав жінок в Україні.

КОМІТЕТ З СІМЕЙНОГО ПРАВА

Комітетом у співпраці з Департаментом міжнародного права Міністерства юстиції України, Центром сімейно-правових досліджень та Вищою школою адвокатури НААУ підготовлено методичні рекомендації для адвокатів «*Спори про міжнародне викрадення дітей*».

Посібник підготовлений колективом авторів, які працюють у справах із іноземним елементом щодо захисту прав та інтересів дитини.

PDF-версія методичних рекомендацій за посиланням: <https://cutt.ly/ebRNabd>.

Із нагоди відзначення Міжнародного дня протидії булінгу, який щорічно відзначають 4 травня, у НААУ відбувся круглий стіл за участю експертів на тему:

«Не тільки школа: критичні проблеми протидії булінгу в Україні». Захід організовано НААУ за ініціативою Комітету та Центру «Адвокат дитини» Вищої школи адвокатури НААУ. Участь у круглому столі взяли: адвокати, фахівці органів прокуратури, поліції, юстиції, судової гілки влади, органів, служб і спеціальних установ у справах дітей, науковці, провідні експерти правозахисних організацій.

Деталі та результати обговорення за посиланням: URL: cutt.ly/ibRNRBa.

КОМІТЕТ З АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

15 квітня відбулося онлайн-засідання Комітету, під час якого члени Комітету запланували проведення заходів на II квартал 2021 року, серед яких: панельна дискусія на тему: «Практична підготовка студентів-правників: погляд представників адвокатури», вебінару на тему: «Використання інструментів маркетингу, менеджменту та економіки в адвокатській діяльності» та вебінар на тему: «Використання інструментів коучингу та практичної психології в адвокатській діяльності». Крім того, члени Комітету обговорили можливе співробітництво з іншими комітетами НААУ та установами й організаціями з метою підвищення кваліфікації адвокатів та покращення надання адвокатських послуг.

КОМІТЕТ ПО НАБЛИЖЕННЮ СИСТЕМИ АДВОКАТУРИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

У квітні 2021 року Голова Комітету **Олександр Дульський** взяв участь у «International Legal Conference», що проводилася у м. Стамбул, Туреччина. Під час заходу розглядалися такі теми: Interpol,

Extradition, Criminal Law, European Court of Human Rights EU.

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

12 квітня відбулася робоча зустріч із народними депутатами, членами Тимчасової слідчої комісії з розслідування випадків і причин порушення прав дитини під час здійснення децентралізації повноважень з охорони дитинства, реформування системи закладів інституційного догляду та виховання, реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення, розвитку соціальних послуг.

Під час зустрічі експерти звернули увагу на проблеми реформи децентралізації у розрізі питання захисту прав дітей, наголосивши на необхідності здійснення аналізу помилок, з якими стикнулися під час створення ОТГ. За результатами обговорення учасники зустрічі дійшли висновку, що державна політика в напрямку захисту прав дітей фактично не працює, тому вкрай

необхідним є звернення до органів державної влади задля акцентування уваги Міністерства соціальної політики на окреслену проблему.

27 квітня Голова Комітету **Ганна Колесник** взяла участь у презентації методичних рекомендацій щодо опитування дітей у межах розслідування, що були підготовлені Офісом Ради Європи у співпраці з партнерами із державних інституцій.

У методичних рекомендаціях представлено практичний інструментарій, який враховує найкращі міжнародні та національні практики у сфері захисту та безпеки дитини, що стала свідком у кримінальному провадженні, а саме стандарти правосуддя, дружнього до дитини. Видання розраховане на співробітників правоохоронних органів, соціальної сфери та системи освіти, адвокатів, психологів, студентів, аспірантів, представників організацій громадянського суспільства.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Голову Комітету, Голову Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Правозахисна спілка інвалідів» **Олександра Вознюка** включено до складу Ради безбар'єрності.

Відповідне рішення прийнято Кабінетом Міністрів України.

Рада безбар'єрності — консультативно-дорадчий орган при Кабінеті Міністрів, який проводить моніторинг виконання передбачених заходів, розробки та реалізації програм, звітуватиме про виконання цільових показників.

«У складі Ради безбар'єрності я буду працювати за напрямом фізичної безбар'єрності, а саме створення шляхом розробки та реалізації відповідних стандартів, планів, проектування, реконструкції, закупівель,

будівництва середовища, в якому громадські споруди та публічні місця, транспорт і послуги на рівні громади та держави є фізично доступними для всіх суспільних груп, включаючи людей з інвалідністю, маломобільних людей, батьків з дитячими візочками та ін.», — наголосив **Олександр Вознюк**.

На виконання Указу Президента України **Володимира Зеленського** та в межах ініціативи **Олени Зеленської** «Без бар'єрів» Кабінет Міністрів України затвердив Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року.

НААУ підтримує такі ініціативи, оскільки безбар'єрність стосується кожного! А ефективне впровадження Нацстратегії дозволить створити безбар'єрний та комфортний простір, який стане важливою цінністю та суспільною нормою європейської держави, яку ми разом будемо в Україні.

Із нагоди відзначення Міжнародного дня боротьби за права інвалідів, який щорічно відзначають 5 травня, у НААУ за ініціативою Комітету відбувся вебінар на тему: «Етика адвоката з особами з інвалідністю».

Захід був присвячений найбільш актуальним питанням щодо дотримання норм адвокатської етики, таких як:

- дисциплінарна відповідальність адвоката за порушення правил адвокатської етики;
- законодавчі акти, що регулюють захист прав осіб з інвалідністю;
- досвід адвокатів з інвалідністю щодо здійснення їхньої професійної діяльності.

Модераторами веб-конференції виступив: **Олександр Вознюк**, адвокат, Голова Комітету. Як спікери взяли участь: **Оксана Зельдич**, заступник начальника

управління Вищого антикорупційного суду, та **Олег Полозюк**, адвокат, член Комітету.

Під час заходу спікерами були представлені кейси, підготовлені на основі вивчення й узагальнення судової практики з питань порушень прав людей з інвалідністю. Також було проаналізовано найактуальніші судові рішення у справах щодо дискримінації за ознакою інвалідності.

КОМІТЕТ З МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ

24 квітня Голова Комітету **Ірина Сенюта** взяла участь як запрошений гість у телепередачі «ОЧІ.ТИЖДЕНЬ».

Голова Комітету поділилась своїм досвідом викладання медичного права у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького та практичною адвокатською діяльністю на ниві захисту прав людини у сфері охорони здоров'я.

З відеOVERсією телепередачі можна ознайомитись за посиланням: URL: cutt.ly/1bSaBBG.

Голові Комітету **Ірині Сенюті** відповідно до рішення Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 15.04.2021 (наказ МОН України від 19.04.2021 № 420), присвоєно вчене звання професора. Ірина Сенюта є єдиним професором кафедри медичного права в Україні.

Вітаємо колегу з черговим науковим досягненням та бажаємо плідної праці на ниві розвитку медичного права та правової медицини.

З текстом наказу можна ознайомитись за посиланням: URL: cutt.ly/sbShmoi.

Член Комітету **Тетяна Водоп'ян** взяла участь у телепрограмі Суспільне: «Рівне» та надала коментар

щодо проблеми з відсутністю листків непрацездатності.

З відеOVERсією телепрограми можна ознайомитись за посиланням: URL: cutt.ly/cbShQTF.

Заступник Голови Комітету **Оксана Кашинцева** опублікувала на підсайті Комітету сайту НААУ статтю, в якій висвітлила позицію України та Ради ТРІПС щодо необхідності запровадження виключень з монополії інтелектуальної власності на час пандемії.

Автор підтримує позицію, що для українського пацієнта та вітчизняної фармацевтичної індустрії пандемія є не лише викликом, але й історичним шансом докорінно змінити підходи у праві інтелектуальної власності на користь пріоритетності інтересів суспільства та сприяти формуванню потужної національної генеричної індустрії лікарських засобів.

З текстом публікації можна ознайомитись за посиланням: URL: cutt.ly/4bSlxPI.

Член Комітету **Вікторія Валах** надала виданню GreenPost media професійний коментар щодо вакцинаційного статусу народних депутатів. Попри те, що інформація про вакцинацію є медичною таємницею, автор наголошує, що вакцинаційний статус народних депутатів є публічним та відкритим для українців.

З публікацією можна ознайомитись за посиланням: URL: cutt.ly/ObSlzST.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

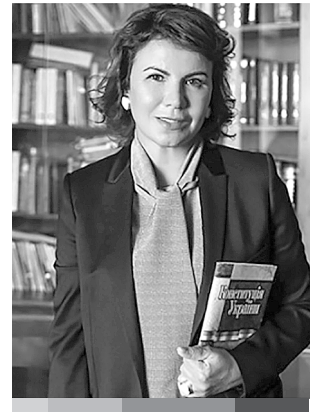
У виданні «Закон і Бізнес» опубліковано інтерв'ю з Головою Комітету **Мариною Ставнійчук** на тему: «Такі формулювання створюють умови для ймовірного й можливого тиску на судові органи».

«Згідно з Конституцією права і свободи людини та громадянина можуть бути обмежені в певних випадках, але виключно на підставі закону. Водночас, як неодноразово підкреслював Європейський суд з прав людини, закон має відповідати критеріям якості, передбачуваності та прогнозованості.

Чи відповідає їм закон «Про санкції»? Це запитання «ЗіБ» адресував голові комітету Національної асоціації адвокатів України з питань верховенства права, члену Венеціанської комісії від України (2009 — 2014 рр.), к. ю. н., заслуженому юристу України **Марині СТАВНІЙЧУК**».

Детальніше зі статтею можна ознайомитись за посиланням: URL: cutt.ly/PbHrqlg.

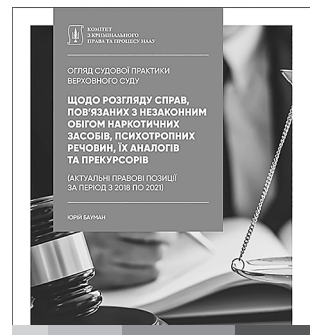

КОМІТЕТ З КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

У рамках діяльності Комітету з кримінального права та процесу НААУ заступником Голови Комітету **Юрієм Бауманом** підготовлено вже третій Огляд практики Верховного Суду, який присвячено аналізу рішень, прийнятих за наслідками розгляду справ, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. У виданні презентовано актуальні правові ВС позиції за період з 2018 по 2021 роки.

Аналізовані судові рішення стосуються таких актуальних питань:

- 1) судова експертиза і питання кваліфікації діянь за ст. 307, 309 КК України;
- 2) застосування спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених вказаними статтями КК України;

3) провокація вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 307, 309 КК України;

4) призначення покарання та звільнення від відбування покарання за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених положеннями зазначених статей КК України.

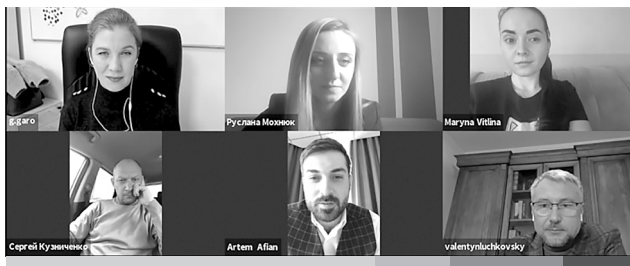
Детальніше з оглядом можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/vbTuhCS.

5 травня 2021 року члени Комітету з кримінального права та процесу НААУ **Михайло Гончаров й Олександр Мірошник** спільно з викладачами Національної академії внутрішніх справ провели навчально-практичний тренінг із підвищення кваліфікації для працівників Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України.

Під час заходу доповідачі розповіли присутнім про основні проблеми, які існують на практиці при оформленні протоколів про скоєння адміністративних правопорушень, проаналізували ситуацію з дотриманням прав особи, яку притягують до адміністративної відповідальності, а також обговорили актуальну судову практику з означеного питання.

КОМІТЕТ З ІТ-ПРАВА

20 квітня відбулося перше засідання Комітету у новому складі.

Під час засідання члени Комітету погодили діяльність на II квартал та запланували підписання меморандуму із Федерацією Є-спорту України.

КОМІТЕТ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

НААУ за ініціативою Комітету, спільно з Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності НАПрН України та Національною асоціацією патентних повірених України, провели дискусію 28 квітня на тему: «**Інтелектуальна власність як механізм розширення доступу до лікарських засобів в умовах**

zoom

пандемії», в межах заходів з відзначення *Міжнародного дня інтелектуальної власності*.

29 квітня відбувся IP-breakfast на тему «Інтелектуальна власність у кінотовиробництві». Спікером заходу виступила **Тетяна Ліфер** — адвокат, член Комітету з інтелектуальної власності, що діє у складі НААУ, керуючий партнер юридичної фірми «Ліфер та Партнери».

Модерував зустріч **Валентин Рижак** — адвокат, член Комітету з інтелектуальної власності, що діє у складі НААУ.

На зустрічі обговорювали поняття аудіовізуального твору, відмінність його від відеограми (відео), шляхи захисту формату та сценарію такого твору, а також про авторські права. Крім того, говорили про продюсерське кіно і майнові права на фільм, кінопіратство та шляхи його подолання.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕСТИЦІЙ

Стаття **Сергія Лисенка** на тему: «Правовий захист операцій з криптовалютами: примарний чи реальний?»

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОПЕРАЦІЙ ІЗ КРИПТОВАЛЮТАМИ: ПРИМАРНИЙ ЧИ РЕАЛЬНИЙ?

Сергій Лисенко, адвокат,
член Комітету захисту
бізнесу та інвесторів,
що діє в складі НААУ

Під час прийняття рішення про вибір чергового об'єкта інвестування важливо пам'ятати, що в нашій державі нині не все так гладко з правовим захистом інвестицій у криптовалюти.

Детальніше за посиланням: URL: cutt.ly/rbRCuHn.

НААУ за ініціативою представників Комітету **С. Хільченка, О. Світличного та Д. Луценка здійснила правовий аналіз проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законів щодо удосконалення механізму протидії рейдерству» (реєстр. № 3774 від 02.07.2020 р.)**. За результатами проведеного аналізу НААУ вважає, що законопроект № 3774 містить позитивні правові норми, адже покликаний мінімізувати рейдерство в Україні, а також містить правові норми, що вирішують багато проблемних питань у вказаній сфері.

«Серед позитивних положень законопроекту в НААУ назвали запровадження норм про інформування в режимі реального часу засновників (учасників) та керівника юридичних осіб засобами телекомунікаційного зв'язку про проведення реєстраційних дій щодо такої юрособи; підписання протоколу загальних зборів учасників товариства всіма учасниками, які голосували за відповідне рішення; надання можливості внесення змін до характеристик об'єкта нерухомого майна без необхідності проведення реєстраційної дії стосовно об'єкта нерухомого майна, що, на думку НААУ, безумовно, вирішить наявну проблему щодо виправлення неточностей у реєстрі, які були допущені при його заповненні», — зазначають у НААУ.

Також представники НААУ з-поміж позитивних змін цього проєкту закону назвали деталізацію процесів розгляду скарг Антирейдерською Колегією Міністер-

ства юстиції України та вдосконалення процедури виконання таких рішень міністерством.

Детальний аналіз законопроекту з обґрунтуванням позиції НААУ подано у вигляді порівняльної таблиці, яку направлено ініціаторам із проханням урахувати пропозицій представників НААУ під час розгляду законопроекту № 3774 у другому читанні.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

12 квітня за ініціативою Комітету відбувся фаховий круглий стіл, присвячений Закону України «Про Бюро економічної безпеки України». Цей Закон набув чинності 25 березня 2021 року. Ним передбачено створення нового органу досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності Бюро економічної безпеки України (далі — БЕБ) — «центрального органу виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави» (ч. 1 ст. 1 Закону). БЕБ має замінити податкову міліцію та ДФС України. Тому в НААУ вже вдріг обговорювали аспекти створення нового органу досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності із аналітичною складовою. Вперше обговорення законопроекту було влітку 2020 року за участю начальника податкової міліції, Голови ДФС України, к. ю. н. **Солодченка С. В.** Модератором круглого столу був **Яків Воронін**, адвокат, д. ю. н., Голова Комітету з питань митного і податкового права НААУ. Спікерами були: **Дмитро Юровський**, Заступник Голови Комітету з питань митного і податкового права НААУ, та **В'ячеслав Некрасов**, д. ю. н., експерт у галузі фінансової безпеки, професор Національного університету Державної фіскальної служби України, Національної академії внутрішніх справ, радник Голови ДФС України.

Окрему увагу доповідачі приділили ролі адвоката в захисті прав учасників кримінального провадження, адже Закон України «Про Бюро економічної безпеки» передбачає, що тепер цю роботу виконуватиме слідчий (детектив) БЕБ.

Предметом жвавого обговорення між учасниками стали проєкти змін до ст. 212 «Ухилення від сплати податків» Кримінального кодексу України та запровадження ст. 222-2 «Шахрайство з податком на додану вартість» Кримінального кодексу України.

За результатами зустрічі доповідачі вирішили продовжити обговорення цієї тематики у серпні-вересні 2021 року, в ході якого приділити більше уваги підслідності БЕБ та змінам до Кримінального і Кримінального процесуального кодексів України, які будуть внесені у зв'язку зі створенням БЕБ (проект Закону України № 3959-1).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

29 квітня Заступник Голови НААУ, член Комітету з питань БПД **Валентин Гвоздій** та Голова Комітету **Олександр Дроздов** взяли участь у круглому столі на тему: «Розбудова стандартів якості надання безоплатної правової допомоги у цивільних та адміністративних справах».

Захід було організовано Координаційним центром з надання правової допомоги та проектом Ради Європи «Підтримка судової влади України в забезпеченні кращого доступу до правосуддя». Під час вітального слова Валентин Гвоздій озвучив позицію НААУ щодо законопроекту № 5107 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги та підвищення якості її надання», яка викладена в численних рішеннях РАУ та зверненнях до українських органів влади і міжнародних правових організацій. Він підкреслив: після аналізу документів у НААУ переконані, що автори запропонованих змін сліпо скопіювали досвід інших країн, не врахувавши особливості національного законодавства. Тому цей законопроект є зухвалим прикладом порушення прав людини.

Голова Комітету Олександр Дроздов дав інтерв'ю для інтернет-видання «Закон і Бізнес».

ЗМІ привчили громадян, що потрібно завжди шукати щось недоброчесне.

Нещодавно в рамках всеукраїнського форуму «Україна 30» обговорювалося майбутнє правосуддя. Яким буде новий Кримінальний кодекс, чи є шанси на втілення в життя проекту інституту суду присяжних в Україні та чому недоброчесність стала такою поширеною?

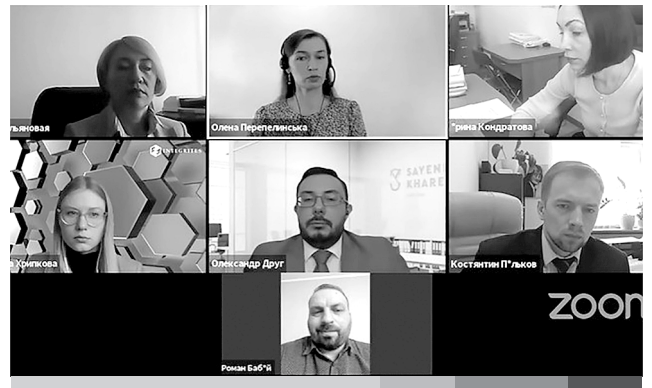
Статтю опубліковано на сайті ЗіБ та на сайті НААУ.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

30 квітня за ініціативою Комітету та у співпраці з Українською Арбітражною Асоціацією (УАА) відбувся круглий стіл на тему: «Законопроект № 5347: чого очікувати арбітражній спільноті?».

Під час заходу учасники обговорили три основні напрямки змін, які пропонує проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення діяльності арбітражів (реєстр. № 5347 від 08.04.2021 р.), а саме передання судам функцій щодо призначення та відводу арбітрів, реєстрація нових арбітражних установ, розширення переліку арбітровних спорів.

Також учасники висловили занепокоєння, що такий розвиток подій зробить Україну непривабливим місцем арбітражу та перекреслить всі досягнення та здобутки останніх років, які дозволяють говорити, що наразі Україна є безпечним та комфортним місцем арбітражу.

Наостанок учасники зазначили, що розширення кола арбітрівних спорів, безумовно, є позитивним розвитком українського законодавства.

«Запропоновані зміни не вирішують найбільш проблемні питання у цій сфері, зокрема ті, які пропонувала врегулювати УАА ще у 2019 році, а крім того, в деяких аспектах навряд чи суттєво змінять існуючі правила», — зазначила Голова Комітету **Олена Перепелинська**.

КОМІТЕТ З АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

16 квітня за підтримки НААУ та Верховного Суду відбувся вебінар на тему: «Огляд судової практики ВС із земельних спорів: актуальні проблеми правозастосування». Ініціатором проведення вебінару виступив Комітет.

У заході взяли участь судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду: к. ю. н. **Андрій Грушицький** та д. ю. н. **Євген Петров**. Модерував подію Голова Комітету, к. ю. н. **Олександр Поліводський**.

У процесі доповідей суддів та фахового обміну думками обговорювалися проблеми практики правозастосування та теорії земельного і цивільного права. Серед тем, яким учасники приділили увагу, були:

- остання практика Верховного Суду щодо моменту укладення договору оренди землі;
- недійсність договорів із земельними ділянками;
- способи судового захисту;
- проблематика підсудності земельних спорів.

Зокрема, учасники висловилися щодо проекту закону, який стосується зміни підсудності земельних спорів (проект № 3296).

Це не перше фахове обговорення такого формату, що ініційоване Комітетом з аграрного, земельного та довкілевого права НААУ. Завдяки співпраці НААУ та ВС 19 лютого 2021 року відбулася зустріч у форматі вебінару з суддею Касаційного господарського суду у складі ВС Іваном Міщенком, де обговорили актуальні питання застосування касаційних фільтрів під час розгляду спорів ВС.

НААУ висловлює подяку ВС та суддям, які брали участь у спільних подіях за співпрацю та професійність під час організації та проведенні спільних заходів.

НААУ має намір продовжувати традицію проведення таких заходів. Слідкуйте за нашими оголошеннями.

КОМІТЕТ З ТРУДОВОГО ПРАВА

10 квітня Голова Комітету **Вікторія Поліщук** взяла участь у заході II Регіональної школи медіації, на якому виступила з темою: «Тонкощі й особливості трудової та організаційної медіації в Україні». Під час заходу були розглянуті практичні кейси, обговорено тонкощі та особливості трудової й організаційної медіації.

12 квітня на базі ВША НААУ за ініціативою Комітету відбувся марафон вебінарів «Відповідальність посадових осіб».

КОМІТЕТ З ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

13 квітня 2021 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реструктуризації зобов'язань за кредитами в іноземній валюті та адаптації процедур неплатоспроможності фізичних осіб».

До авторського колективу Закону увійшов **Олександр Черних**, адвокат, заступник Голови Комітету господарського права і процесу, який зазначив: «До прийняття цього Закону у законодавстві України, зокрема в Кодексі України з процедур банкрутства, існували недосконалості правового регулювання реструктуризації зобов'язань за кредитами в іноземній

валюти та адаптації процедур неплатоспроможності фізичних осіб, які потребували виправлення. Тому ми радіємо, що проведена, зокрема, в рамках Комітету НААУ, робота по узгодженню правового регулювання та процесуальної рівності сторін отримала підтримку народних депутатів та Національного банку України».

19 квітня відбулася панельна дискусія щодо новацій у сфері ліцензування фінансових компаній. Під час заходу було презентовано нові підходи до ліцензування та нагляду за фінансовими установами. Учасники обговорення окреслили основні тенденції нових умов ліцензування та висвітлити актуальні питання їх практичної реалізації через призму міжнародного досвіду та в контексті законопроекту «Про платіжні послуги».

Заступник Голови Комітету **Олександр Черних** звернув увагу на відповідність новел регулювання кращим світовим підходам і зазначив позитивну зміну в регуляторній політиці НБУ, зокрема зменшення бюрократичних процедур, дотримання прав споживачів фінансових послуг та імплементацію сучасних інструментів до фінансового ринку України.

Учасники заходу зазначили, що нововведення покликані докорінно змінити підходи до нагляду за фінансовими установами, а застосування сучасних європейських практик та зменшення регуляторного тиску направлені на те, щоб сектор фінансових технологій використовував саме українські ліцензії, а не шукав нерезидентні рішення.

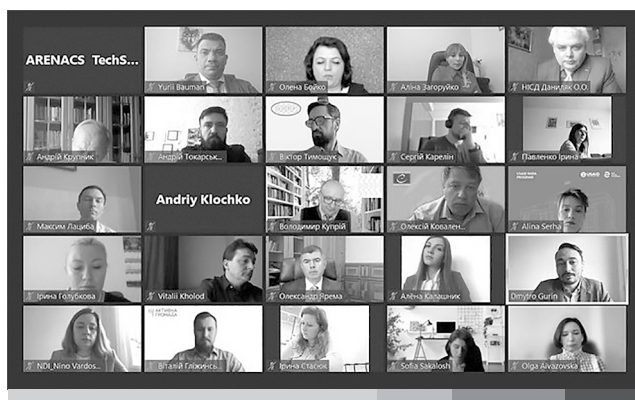
20 квітня Комітет спільно із Всеукраїнською асоціацією фінансових компаній та Ukrainian fintech Hub за участю народного депутата України **Тараса Тарасенка** провів презентацію нового законопроекту «Про захист персональних даних». До обговорення було залучено експерта Державної служби України з питань захисту персональних даних — **Олексія Мервінського**. Під час презентації було обговорено новели регулювання та міжнародний досвід застосування *GDPR*. Під час заходу заступник Голови Комітету **Олександр Черних** зауважив на необхідності дотримання балансу між правами громадян та збільшенням регуляторного тиску на підприємств.

26 квітня відбувся онлайн-вебінар на тему: «Виконавчий напис нотаріуса: що? де? кому?». Під час вебінару обговорювалися питання щодо поняття «виконавчий напис», його актуальності та необхідності, а також наслідків. Крім того, учасники заходу розглянули актуальну судову практику щодо оскарження виконавчих написів та проблемні питання, з якими стикаються виконавці. Захід був організований НААУ, Комітетом з господарського права та процесу спільно з АБ «Гончарук та партнери», ФАКТ — Всеукраїнським об'єднанням приватних виконавців та Асоціацією приватних виконавців України.

Заступник Голови Комітету **Марія Орлик** долучилася до Робочої групи з питань оптимізації Господарського та Цивільного кодексів та Кодексу адміністративного судочинства, що створена Комітетом ВРУ з питань правової політики.

КОМІТЕТ З АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

20 квітня Голова Комітету **Юрій Бауман** та член Комітету **Олена Калашник** взяли участь у комітетських слуханнях на тему: «Публічні консультації як інструмент демократії участі. Світові практики та стандарти». Захід було організовано Комітетом Верховної Ради з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування.

Як зауважив Юрій Бауман: «Прийняття проекту Закону України «Про публічні консультації» стане важливим кроком до запровадження в Україні дієвого механізму реалізації конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами. Важливо, щоб при прийнятті проекту закону були не тільки передбачені норми щодо впровадження правил проведення публічних консультацій та встановлення формальних процедур, але і закріплено обов'язок суб'єктів владних повноважень реагувати на ініціативи громадян належно і своєчасно. Доцільно також запровадити інститут відповідальності суб'єктів владних повноважень та їх посадових осіб за порушення Закону України «Про публічні консультації» у випадку його прийняття».

За результатами проведеного в рамках комітетських слухань обговорення учасники підтримали прийняття зазначеного законопроекту та підготували ряд зауважень та пропозицій, які, на їхню думку, варто врахувати під час доопрацювання вказаного проекту закону до другого читання.

До складу зазначеної Робочої групи від НААУ увійшли Юрій Бауман та Олена Калашник.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNBA NEXTGEN

UNBA NextGen продовжує знайомити із регіональними представниками:

У Черкасах — **Людмила Гриценко, Олексій Шамов.**

У Рівному — **Юрій Бондар, Іван Пилипів, Алла Філатова.**

У Дніпрі — **Ілона Дитятковська, Анна Цуркан, Алевтина Башкеєва.**

У Чернігові — **Катерина Ширай та Тетяна Веремій.**

Регіональним представництвом комітету у Херсонській області в межах напрямку «In young we trust» спільно з Херсонським факультетом державного університету внутрішніх справ, Радою адвокатів Херсонської області на базі Господарського суду Херсонської області було проведено захід для студентів «**Моделювання судового засідання**» 16 квітня.

Метою тренінгу було навчити студентів судовому процесу, правильному складанню та поданню процесуальних документів і поведінці у суді. Студенти спробували себе у ролі сторін, адвокатів та судді.

Молодіжний комітет відзвітував про свою діяльність та плани на 2021 рік на відкритому засіданні 20 квітня в НААУ. На ньому говорили про основні напрямки діяльності Комітету, прозвітували про проведenu роботу та окреслили плани на майбутнє.

Відкрите засідання молодіжного комітету НААУ - "UNBA NextGen"

Усе це відображено у презентації діяльності UNBA NextGen за посиланням: URL: cutt.ly/ibR5nyP.

23 квітня відбулася зустріч, на якій було презентовано діяльність молодіжного комітету НААУ у Вінницькій області. Партнерами заходу виступили Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги та Рада адвокатів Вінницької області. Презентацію проведено із дотриманням карантинних заходів.

У рамках заходу обговорили напрямки роботи Комітету в області, членство в Комітеті та реалізацію цікавих ініціатив у ньому.

Також було проведено круглий стіл на тему «Проблеми ефективного здійснення адвокатської діяльності під час надання правової допомоги», під час якого обговорили питання реагування на випадки перешкоджання адвокатській діяльності при наданні

правової допомоги затриманим особам, дотримання Правил адвокатської етики при наданні правової допомоги за дорученням або договором.

18 червня відбудеться Міжнародна літня онлайн-конференція EYBA 2021 (EYBA Summer conference 2021 online).

Організатори: НААУ за ініціативою молодіжного комітету UNBA NextGen, Вища школа адвокатури НААУ у співпраці з Європейською асоціацією молодих юристів (European Young Bar Association).

Головна тема конференції: «Етичні аспекти роботи в юридичній спільноті».

Наразі ретельно опрацьовується план конференції та згодом буде розміщено детальну інформацію про подію. Слідкуйте за новинами!

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

ПРЕДСТАВНИКИ НААУ ДОЛУЧИЛИСЯ ДО ОНЛАЙН-ЗАСІДАННЯ ПІДГРУПИ «ПРИВАТНІ ЮРИДИЧНІ ПРОФЕСІЇ» ТА ПІДГРУПИ «ПРАВОСУДДЯ» СРГ «ПРАВОВА ДЕРЖАВА, ЮСТИЦІЯ»

У **квітні 2021 року** Представники Комітетів НААУ, адвокати Костянтин Четвертак та Юрій Григоренко взяли участь у онлайн-засіданні підгрупи «Приватні юридичні професії», що діє в межах секторальної робочої групи «Правова держава, юстиція» при Міністерстві юстиції України.

Під час заходу учасники обговорили основні питання, які стосуються впровадження інноваційних підходів у роботу приватних юридичних професій та зазначили важливість процесу цифровізації в при-

ватних юридичних професіях, а також необхідність підвищення кваліфікації арбітражних керуючих та запровадження системи електронного нотаріату.

Засідання підгрупи «Правосуддя» було присвячено обговоренню питання доступу до правосуддя в умовах пандемії COVID-19.

Так, представник НААУ наголосив на проблемі легітимності електронного суду: «Процесуальні кодекси передбачають, що положення стосовно електронного суду вводяться в дію тоді, коли з'являється повідомлення про офіційний запуск електронного суду. На сьогодні такого повідомлення не існує». За його словами, це спричиняє неоднорідну практику щодо приймання суддями документів, які подані в електронному вигляді за допомогою електронного суду.

Також на засіданні учасники обговорили питання щодо імплементації ініціативи «Модельні суди» та проблему критичного недофінансування українських судів.

У КВІТНІ МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ UNBA NEXTGEN РОЗПОЧАВ АКТИВНУ СПІВПРАЦЮ З КОМІТЕТОМ З ТРУДОВОГО ПРАВА

Комітети НААУ організовують заходи з підвищення кваліфікації у сфері трудових відносин. Спікерами заходу будуть члени Комітету з трудового права, а модеруватимуть вебінари регіональні представники комітету NextGen у різних регіонах України.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ - "UNBA NEXTGEN" РОЗПОЧИНАЄ АКТИВНУ СПІВПРАЦЮ З КОМІТЕТОМ З ТРУДОВОГО ПРАВА НААУ

Заплановано проведення 1 вебінару на місяць.

Адвокати матимуть змогу підвищити кваліфікацію за наступними темами: 1. Алгоритми розірвання трудових договорів. Практика Верховного Суду. 2. Конфіденційна інформація та комерційна таємниця в діяльності роботодавця. 3. Особливості дисциплінарної та матеріальної відповідальності працівників. 4. Захист прав роботодавців у трудових спорах з питань розірвання

трудових договорів. 5. Способи врегулювання трудових спорів: переговори, медіація, суд. Законодавчі можливості. 6. Правове регулювання комерційної медіації в Україні. 7. Особливості трудової та організаційної медіації в Україні.

Детальну інформацію про заходи буде розміщено згодом, слідкуйте за новинами комітетів.

КОМІТЕТ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕСТИТОРІВ КОМІТЕТ З МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

8 квітня за ініціативою Комітету з міжнародного права, Комітету з питань захисту бізнесу та інвесторів й Комітету з міжнародних зв'язків у НААУ відбулася фахова дискусія, присвячена обговоренню ролі адвоката в питанні захисту активів в Україні. Партнером заходу виступила ГО «Асоціація з пошуку та повернення активів».

Серед спікерів, які взяли участь в обговоренні, були: Віталій Власюк, адвокат, Голова Комітету з міжнародного права НААУ; Олександр Світличний, адвокат, член Комітету з питань захисту бізнесу та інвесторів, що діє у складі НААУ; Злата Симоненко, адвокат; Дмитро Луценко, адвокат; Максим Ворошило, адвокат, юрист адвокатського бюро «Dr. Stefan Gulner» (представництво НААУ в Республіці Австрія).

Під час зустрічі учасники обговорили проблеми, із якими стикається вітчизняний бізнес та іноземні інвестори в Україні та розглянули питання взаємодії суб'єктів господарювання та державних органів, до повноважень яких належить захист бізнесу, протидія рейдерству й захист активів. Спікери також обмінялися думками щодо ефективності функціонування зазначених органів, зокрема Національного агентства

України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (APMA).

Окрему увагу учасники фахової дискусії присвятили важливості ролі адвоката в питанні захисту прав суб'єктів господарювання.

КОМІТЕТ З КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ КОМІТЕТ З АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

Члени Комітету з кримінального права та процесу НААУ Костянтин Карелов і Михайло Гончаров, а також заступник Голови Комітету з аграрного, земельного та довкілевого права НААУ Софія Шутяк взяли участь у засіданні Робочої групи з напрацювання змін до Кримінального кодексу України з метою посилення відповідальності за скоєння кримінальних правопорушень проти довкілля.

Ініціатором створення такої групи є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів. До складу групи також увійшли представники Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, помічники народних депутатів України, судові експерти та науковці.

ПРЕДСТАВНИЦТВО НААУ У ШВЕЙЦАРСЬКІЙ КОНФЕДЕРАЦІЇ (М. ЖЕНЕВА) КОМІТЕТ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

У НААУ провели онлайн-семінар, присвячений політичним та економічним аспектам Брексіт, який було організовано за ініціативою представництва у Швейцарській Конфедерації (м. Женева) у партнерстві з Університетом бізнесу і міжнародних досліджень (UBIS) у Женеві та за підтримки Комітету з міжнародного права НААУ.

Спікером семінару став практик із багаторічним досвідом у сфері міжнародного бізнесу та стратегій, професор Університету бізнесу і міжнародних досліджень (UBIS) у Женеві, доктор Стюарт Ківлей. Модерували семінар — Олена Виноградова, Голова представництва НААУ у Швейцарській Конфедерації (м. Женева), та Віталій Власюк, Голова Комітету з міжнародного пра-

ва НААУ. Участь у заході також взяла Інна Ахтирська, директорка приймальної комісії та напряму міжнародної взаємодії UBIS.

КОМІТЕТ З АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ UNBA NEXTGEN

30 квітня у співпраці з Комітетом з питань юридичної освіти та науки та Молодіжним Комітетом НААУ UNBA NextGen Комітет з адвокатської практики провів панельну дискусію на тему: «Підвищення якості практичної підготовки студентів-правників: погляд представників адвокатури».

Метою заходу стало визначення способів підвищення якості практичної підготовки студентів-правників в умовах переходу до дистанційних методів навчання, студентської практики та майбутньої професії з точки зору представників адвокатури. Всі учасники дискусії висловили своє занепокоєння нинішньою ситуацією та визначили, що головним критерієм якості підготовки за освітнім напрямом «Право» має бути здатність до практичної діяльності та роботи за фахом одразу після завершення навчання.

За результатом проведеної дискусії планується створення робочої групи з розробки проєкту Модельної програми проходження практики студентів-правників в органах адвокатури України та безпосереднє розроблення зазначеного проєкту.

ДЕЯКІ ПРИКЛАДНІ ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Леонід Белкін, адвокат

Згідно з ч. 4 ст. 236 Господарського процесуального кодексу України¹, ч. 4 ст. 263 Цивільного процесуального кодексу України², ч. 5 ст. 242 Кодексу адміністративного судочинства України³ при виборі і застосуванні норм права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду⁴. Разом із тим у практиці правозастосування трапляються правові ситуації, які не залежать від конкретного предмета спору (сфери матеріального права) і мають прикладне значення у різних предметних сферах права. Ця стаття присвячена деяким прикладним правовим позиціям ВС.

1. Вплив подання заяви про видачу судового наказу на перебіг строку позовної давності.

За змістом п. 1 ч. 1 ст. 12 ГПК та ч. 2 ст. 19 ЦПК господарське (цивільне) судочинство може здійснюватися за правилами, передбаченими відповідними Кодексами, зокрема, у порядку так званого наказного провадження.

Відповідно до ч. 2 ст. 12 ГПК та ч. 3 ст. 19 ЦПК наказне провадження призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо.

З іншого боку, згідно з ч. 2, 3 ст. 264 Цивільного кодексу України⁵ позовна давність переривається у разі пред'явлення особою позову до одного із кількох боржників, а також якщо предметом позову є лише

частина вимоги, право на яку має позивач. Після переривання перебіг позовної давності починається заново.

У постанові від 7 липня 2020 року у справі № 712/8916/17, провадження № 14-448цс19⁶, Велика Палата ВС розглядала питання про те, чи перериває звернення стягувача до суду із заявою про видачу судового наказу перебіг позовної давності. Варто при цьому зазначити, що на досить тривалий час Верховний Суд України⁷ сформував судову практику, за якою таке переривання позовної давності має місце. Зокрема, у пп. 8.2, 8.3 постанови, з посиланням на ухвалу⁸ від 01.08.19 р. ВС у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, якою (ухвалою) справа передана на розгляд Великої Палати, яка констатувала:

¹ Далі за текстом — ГПК.

² Далі за текстом — ЦПК.

³ Далі за текстом — КАС.

⁴ Далі за текстом — ВС.

⁵ Далі за текстом — ЦК.

⁶ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/91460925.

⁷ Далі за текстом — ВСУ.

⁸ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/83508138.

«пп. 8.2 — 8.4. Суд першої інстанції⁹ застосував висновок ВСУ, викладений у постанові від 13.01.16 р. у справі № 6-931цс15, згідно з яким «судовий наказ відповідно до ч. 1 ст. 95 ЦПК¹⁰ є особливою формою судового рішення про стягнення з боржника грошових коштів або витребування майна за заявою особи, якій належить право такої вимоги. Ураховуючи, що судовий захист права кредитора (виконавця послуг) на стягнення грошових коштів можна реалізувати у позовному провадженні та шляхом видачі судового наказу як особливої форми судового рішення, подання кредитором (виконавцем послуг) заяви про видачу судового наказу в порядку, передбаченому розділом II ЦПК, перериває перебіг позовної давності».

Аналогічний висновок викладений у постанові ВСУ від 21.01.15 р. у справі № 6-214цс14, згідно з яким, оскільки «судовий захист права кредитора на стягнення грошових коштів може бути реалізовано як у позовному провадженні, так і шляхом видачі судового наказу як особливої форми судового рішення, подання кредитором заяви про видачу судового наказу в порядку, передбаченому розділом II ЦПК, перериває перебіг позовної давності». У зазначених висновках ВСУ надав розширювальне тлумачення приписів ст. 264 ЦК щодо підстав для переривання перебігу позовної давності. Причиною для такого розширювального тлумачення стала неузгодженість матеріальних і процесуальних норм: на момент прийняття ЦК у процесуальному законі не було правил про наказне провадження, а тому ЦК не передбачав такої підстави для переривання перебігу позовної давності, як подання кредитором заяви про видачу судового наказу. Із запровадженням у ЦПК 2004 року інституту наказного провадження зміни до ст. 264 ЦК внесені не були. Тому у судовій практиці були спроби узгодити матеріальні та процесуальні норми щодо застосування позовної давності у наказному провадженні. <...>

8.8. Навряд чи були підстави розширити зміст припису ст. 264 ЦК та висувати про те, що подання кредитором заяви про видачу судового наказу перериває перебіг позовної давності. **Ця інтерпретація зроблена в інтересах кредитора без урахування**

інтересів боржника, в якого фактично немає можливості заявити про застосування позовної давності у наказному провадженні, а у суду — її врахувати».

Розглядаючи це питання, Велика Палата ВС дійшла висновку про необхідність відступити від цієї правової позиції ВСУ, сформулювавши іншу правову позицію наступним чином:

«**38.** Велика Палата ВС вважає, що подання заяви про видачу судового наказу **заявник (стягувач) не може використовувати** згідно з ч. 2 ст. 264 ЦК **з метою переривання позовної давності** за відповідною вимогою чи її частиною. На підставі припису ч. 2 ст. 264 ЦК переривання позовної давності відбувається у разі **подання до суду саме позову** до належного відповідача з дотриманням вимог процесуального закону щодо форми та змісту позовної заяви, правил предметної та суб'єктної юрисдикції й інших вимог, порушення яких перешкоджає відкриттю провадження у справі (див. постанови Великої Палати ВС від 24.04.19 р. у справі № 523/10225/15-ц, ВС у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду¹¹ від 23.05.18 р. у справі № 640/2704/16-ц і Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду¹² від 29.05.18 р. у справі № 903/509/17). Новий перебіг позовної давності (після його переривання) починається наступного дня після пред'явлення позову (див. постанову ВС у складі колегії суддів Першої судової палати КЦС від 23.05.18 р. у справі № 663/2070/15-ц).

39. З огляду на викладене, Велика Палата ВС відступає від висновку ВСУ, висловленого у постановках від 21.01.15 р. у справі № 6-214цс14 і від 13.01.16 р. у справі № 6-931цс15, та від висновку ВС у складі колегії суддів Другої судової палати КЦС, висловленого у постанові від 23.05.18 р. у справі № 216/5756/15-ц, про те, що подання кредитором (зокрема, виконавцем послуг) в порядку, передбаченому ЦПК, заяви про видачу судового наказу перериває перебіг позовної давності».

Отже, такий висновок Великої Палати ВС може використовуватися боржником, якщо суд першої інстанції, всупереч вимозі п. 5 ч. 1 ст. 152 ГПК або ст. 165

⁹ Прим.: у цій справі № 712/8916/17, що розглядалася Великою Палатою.

¹⁰ Прим.: у редакції до 15 грудня 2017 року.

¹¹ Далі за текстом — КЦС.

¹² Далі за текстом — КГС.

ЦПК («суддя відмовляє у видачі судового наказу, якщо: 5), з моменту виникнення права вимоги пройшов строк, який перевищує позовну давність, встановлену законом для такої вимоги, або пройшов строк, встановлений законом для пред'явлення позову в суд за такою вимогою») видав судовий наказ або якщо боржнику після тривалого терміну від видачі судового наказу вдалося поновити строк подачі заяви про скасування судового наказу. Щоправда, при цьому не слід забувати, що стягувач може просити суд визнати причину пропуску строку позовної даності поважною, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 267 ЦК, якщо суд визнає поважними причини пропущення позовної давності, порушене право підлягає захисту.

2. Проблеми направлення процесуальних документів нерезиденту за кордон.

Таке питання найчастіше гостро стоїть при направленні процесуальних документів у господарському процесі.

Так, згідно з ч. 1, 2 ст. 172 ГПК позивач, особа, яка звертається з позовом в інтересах іншої особи, зобов'язані до подання позовної заяви надіслати учасникам справи її копії та копії доданих до неї документів листом **з описом вкладення**. Такий самий обов'язок покладається на позивача у разі залучення судом до участі у справі іншого відповідача, заміни неналежащего відповідача, залучення або вступу у справу третьої особи.

Згідно з ч. 1 ст. 259 ГПК особа, яка подає апеляційну скаргу, надсилає іншим учасникам справи копію цієї скарги і доданих до неї документів, які у них відсутні, листом **з описом вкладення**.

Згідно з ч. 1 ст. 291 ГПК особа, яка подає касаційну скаргу, надсилає іншим учасникам справи копію цієї скарги і доданих до неї документів, які у них відсутні, листом **з описом вкладення**.

Гострота цієї вимоги полягає у тому, що без її виконання апriori неможливо розпочати необхідний судовий процес.

Питання необхідності та можливості виконати вимогу відправлення процесуальних документів за кордон з описом розглядалася, зокрема, у постанові від 22.02.19 р. у справі № 910/7308/16 ВС у складі колегії суддів КГС¹³. Зокрема, у цій постанові констатовано:

«пп. 12 — 16. Статтею 258 ГПК встановлено вимоги до форми і змісту апеляційної скарги, зокрема, згідно з ч. 3 ст. 258 ГПК до апеляційної скарги додаються докази надсилання копії скарги іншій стороні у справі.

За ст. 259 ГПК особа, яка подає апеляційну скаргу, надсилає іншим учасникам справи копію цієї скарги і доданих до неї документів, які у них відсутні, листом з описом вкладення.

Порядок надання послуг поштового зв'язку, права та обов'язки операторів поштового зв'язку і користувачів послуг поштового зв'язку та відносини між ними врегульовані, зокрема, Законом України «Про поштовий зв'язок», Правилами надання послуг поштового зв'язку, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.09 р. № 270 (далі — Правила). Так, відповідно до п. 12 Правил поштові відправлення поділяються на дві групи: (1) внутрішні (пересилаються в межах України) та (2) міжнародні (пересилаються за межі України, надходять до України, переміщуються через територію України транзитом). До внутрішніх поштових відправлень належать, зокрема, листи — прості, рекомендовані, з оголошеною цінністю; до міжнародних поштових відправлень, зокрема, листи — прості, рекомендовані (п. 8 Правил). При цьому за змістом пп. 19, 59 — 61 Правил можливість надсилання оператором поштового зв'язку листів з описом вкладення передбачена тільки для внутрішніх поштових відправлень. Отже, міжнародні поштові відправлення (у тому числі листи) виділено в окрему групу, щодо якої чинними в Україні правилами надання послуг поштового зв'язку не передбачено можливості надсилання кореспонденції з описом вкладення, що унеможливує виконання заявником апеляційної скарги вимог ст. 259 ГПК».

Проаналізувавши ці положення, КГС доходить таких висновків:

«пп. 18 — 20. Отже, з аналізу ст. 13 Закону України «Про поштовий зв'язок», п. 2 Правил вбачається, що квитанція або касовий чек (в яких зазначено найменування оператора та об'єкта поштового зв'язку, які надають послуги, дата та вид послуги, її вартість, адресат) є доказами надіслання відповідного міжнародного поштового відправлення. Третьою особою до апеляційної скарги **додано фінансовий чек** ПАТ «Укрпошта» від 28.09.18 р., з якого вбачається

¹³ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80036550.

надсилання вказаним поштовим оператором міжнародного рекомендованого поштового відправлення на адресу «Квіккем Лімітед», Кіпр, а також вказана вартість наданої поштової послуги. За таких обставин висновок суду апеляційної інстанції про невідповідність апеляційної скарги вимогам ст. 258 ГПК в частині надання доказів надсилання апеляційної скарги іншим сторонам у справі **є передчасним**¹⁴.

Говорячи про прикладне значення та актуальність здійснюваного у цій статті аналізу, слід, зокрема, згадати, що, попри сформульований ще у лютому 2019 року висновок про те, що у випадку надсилання процесуальних документів нерезидентам за кордон як належного доказу такого надсилання **достатньо надати фіскальний чек**, господарські суди продовжують незаконно вигадувати вимоги щодо підсилення доказів вмісту таких відправлень. Так, в ухвалях від 29.03.21 р. у справах № 905/519/21¹⁵ та № 905/520/21¹⁶ Господарського суду Донецької області висунута вимога оформити на поштове відправлення **у вигляді листа** митні декларації: «Відповідно до порядку надсилання копії позовної заяви і доданих до неї документів, встановленого ч. 1 ст. 172 ГПК, позивач, особа, яка звертається з позовом в інтересах іншої особи, зобов'язані до подання позовної заяви надіслати учасникам справи її копії та копії доданих до неї документів листом з описом вкладення. Відповідно до п. 2 Правил надання поштового зв'язку, затверджених постановою № 270 від 05.03.09 р. Кабінету Міністрів України, міжнародне поштове відправлення з оголошеною цінністю — міжнародне реєстроване поштове відправлення з вкладенням паперів, документів або інших предметів, оцінка вартості яких визначається відправником; відправлення «EMS» — міжнародне реєстроване поштове відправлення з вкладенням документів та/або товарів, що приймається, перевозиться і доставляється найшвидшим способом. Згідно з п. 70 цих Правил для пересилання дрібних пакетів, мішків «М», міжнародних посилок, міжнародних відправлень з оголошеною цінністю,

відправлень «EMS» **відправник у встановленому порядку заповнює митні декларації** у кількості, що визначена країною призначення у Керівництві з приймання міжнародних поштових відправлень».

На спростування аналогічної позиції у постанові від 10.09.19 р. у справі № 925/410/19 ВС у складі колегії суддів КГС прямо вказується на **безпідставність вимагати оформлення митної декларації** до такої категорії міжнародних поштових відправлень, як «листи»¹⁷. З цього приводу у постанові зазначено таке: «<...> відповідно до п. 8 Правил до міжнародних поштових відправлень належать: поштові картки — прості, рекомендовані; **листи — прості, рекомендовані**; поштові відправлення з оголошеною цінністю; бандеролі — прості, рекомендовані; відправлення для сліпих — прості, рекомендовані; дрібні пакети — рекомендовані; мішки «М» — рекомендовані; посилки — без оголошеної цінності, з оголошеною цінністю; відправлення «EMS»; згруповані поштові відправлення з позначкою «Консигнація».

Таким чином, зазначений пункт Правил установлює перелік того, що саме належить до міжнародних поштових відправлень, а пп. 70, 72 Правил **не передбачають необхідності оформлення митної декларації до такої категорії міжнародних поштових відправлень, як «листи»**, у зв'язку з чим висновок суду апеляційної інстанції про те, що належним доказом надіслання копії позовної заяви з доданими до неї всіма документами відповідачеві (нерезиденту) **є митна декларація** відправленої поштової кореспонденції, **є помилковим**. <...>

Згідно з ч. 1 та 2 ст. 2 ГПК завданням господарського судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави.

Суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданням господарського судочин-

¹⁴ Ця судова справа розглядалася також у публікаціях: URL: blog.liga.net/user/emorozov/article/32656; URL: advokat-morozov.blogspot.com/2019/02/; URL: sud.ua/ru/news/publication/136335-verkhovniy-sud-zminyuye-pravila-povidomlennya-nerезидентів-pro-sudoviy-rozglyad.

¹⁵ ЄДПСУ. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/96037805.

¹⁶ ЄДПСУ. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95906003.

¹⁷ ЄДПСУ. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/84284506.

ства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі.

Враховуючи викладене та беручи до уваги, що ухвалою Господарського суду Черкаської області від 19.04.19 р. **інших недоліків, окрім відсутності опису вкладення** на підтвердження направлення копії позовної заяви та доданих до неї документів ТОВ «Глобал Сейлз Корпорейшн Ел.Пі», **не встановлено**, з огляду на неправильне застосування судами ст. 172 ГПК, а також неврахування апеляційним господарським судом положень п. 8 Правил у їх взаємозв'язку з пп. 70, 72 останніх, колегія суддів дійшла висновку про скасування оскаржуваних рішень,

у зв'язку з чим **касаційна скарга підлягає задоволенню**, а справа — направленню на розгляд до суду першої інстанції».

Таким чином, при надсиланні процесуальних документів за кордон як доказу такого надсилання повинен вважатися фіскальний чек відділення поштового зв'язку. Вимогу наявності доказів вмісту відправлення, у тому числі й у внутрішніх пересиланнях, вважаю надмірною, якщо інша сторона не заявляє в суді про невідповідність такого вмісту наведеному переліку додатків. Однак щодо міжнародних відправлень протиправність такої вимоги точно встановлена ВС.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

телефонуй

(067) 692-44-43*

**гаряча лінія працює цілодобово*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ПРИПИСІВ — АНАЛІЗ ДВАНADЦЯТИ ПОСТАНОВ ВЕРХОВНОГО СУДУ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ПРИПИСІВ

Людмила Гриценко, адвокат, членкиня Комітету з сімейного права
НААУ, регіональна представниця Next Gen НААУ в Черкаській області

У цій статті ми оглянемо та проаналізуємо дванадцять постанов Верховного Суду¹ за 2020 — 2021 роки в справах про застосування обмежувальних приписів. Почнемо з короткої законодавчої довідки про те, що таке обмежувальний припис та якими нормами матеріального і процесуального права регулюється його застосування. Далі продовжимо невеликим статистичним дослідженням зазначених судових рішень касаційної інстанції. Закінчимо оглядом правових висновків у постановах ВС.

КОРОТКА ЗАКОНОДАВЧА ДОВІДКА

Що таке обмежувальний припис та які норми матеріального та процесуального права регулюють його застосування

Відповідно до п. 7 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»² *обмежувальний припис стосовно кривдника — встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.*

У силу п. 2 ч. 1 ст. 24 Закону № 2229 — обмежувальний припис стосовно кривдника належить до спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.

Більш детально про те, що таке обмежувальний припис, хто може звернутися з такою заявою до суду, можна дізнатися саме зі ст. 26 Закону № 2229. Стаття визначає осіб, які мають право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно

кривдника та низки заходів тимчасового обмеження прав кривдника.

Стаття 26 Закону № 2229, крім заходів тимчасового обмеження прав кривдника, може покласти на кривдника також обов'язки, наприклад, усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи.

Дуже важливою особливістю розгляду справ про видачу обмежувальних приписів є те, що рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається саме на підставі оцінки ризиків.

Строк, на який видається обмежувальний припис, становить від 1 до 6 місяців.

Порядок видачі судом обмежувального припису визначається Цивільним процесуальним кодексом України.

У Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» також міститься

¹ Далі за текстом — ВС.

² Далі за текстом — Закон № 2229.

майже аналогічне визначення терміна «обмежувальний припис». Норми вищезазначеного закону детально описують права особи, яка постраждала від насильства за ознакою статті, та порядок звернення до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника³.

Нижче наведено постанови ВС, які будуть аналізуватися в цій статті:

постанова ВС від 12.03.20 р. у справі № 159/4550/19, постанова ВС від 28.04.20 р. у справі № 754/11171/19, постанова ВС від 19.05.20 р. у справі № 404/5203/19, постанова ВС від 13.07.20 р. у справі № 753/10840/19, постанова ВС від 09.09.20 р. у справі № 202/1380/20, постанова ВС від 07.10.20 р. у справі № 642/1286/19, постанова ВС від 17.02.21 р. у справі № 753/19409/19, постанова ВС від 17.02.21 р. у справі № 766/13927/20, постанова ВС від 18.02.21 р. у справі № 442/3516/20, постанова ВС від 10.03.21 р. у справі № 522/16044/20, постанова ВС від 03.03.21 р. у справі № 389/751/20, постанова ВС від 11.03.21 р. у справі № 463/2162/20.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

При аналізі вищезазначених постанов ВС (та в деяких випадках рішень судів першої і апеляційної інстанції, що передували постановам ВС) використовувались такі критерії:

— строки розгляду (у тому числі від подання заяви до суду до ухвалення рішення судом першої інстанції; від ухвалення рішення судом першої інстанції до прийняття постанови апеляційного суду з урахування карантину; від ухвалення постанови апеляційного суду до постанови ВС);

— гендерний критерій (стать особи, яка виступала/виступав заявником);

— статус сторін у справі (мається на увазі, ким один одному приходились заявник та зацікавлена особа);

— чи надав суд пріоритет безпеці постраждалої особи над майновими правами кривдника;

— чи встановлювались факти вчинення домашнього насильства до звернення до суду із заявою про видачу обмежувального припису (терміновий заборонний припис, постанови суду про притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КпАП);

— строк, на який суди видавали обмежувальний припис;

— остаточне рішення ВС було про задоволення чи про відмову в застосуванні обмежувального припису;

— які докази враховував ВС при ухваленні вищезазначених рішень;

— чи проживали разом сторони у справі;

— чи звертав суд увагу на порушення права дітей;

— чи вважав їх постраждалими від домашнього насильства;

— чи проводилось опитування дитини в судовому засіданні та чи була врахована думка дитини.

Статистичний аналіз вищезазначених постанов ВС виглядає таким чином:

щодо строків розгляду:

1) від подання до суду заяви про застосування обмежувального припису до ухвалення рішення судом першої інстанції:

— менше 1 місяця — у 6 справах;

— від 1 до 2 місяців — у 3 справах;

— від 2 до 3 місяців — у 3 справах;

2) від ухвалення рішення судом першої інстанції до прийняття постанови апеляційного суду:

2.1) до карантину:

— 1 місяць — в 1 справі;

— від 2 до 3 місяців — в 1 справі;

— від 3 до 4 місяців — в 1 справі;

— понад 4 місяці — у 2 справах;

2.2) під час карантину:

— протягом 1 місяця — в 1 справі;

— від 2 до 3 місяців — у 3 справах;

— протягом 3 місяців — в 1 справі;

— протягом 6 місяців — у 2 справах;

3) від ухвалення прийняття постанови апеляційного суду до постанови ВС:

— від 3 до 4 місяців — у 4 справах;

— від 4 до 5 місяців — у 2 справах;

— понад 5 місяців — у 2 справах;

— протягом 6 місяців — в 1 справі;

— протягом 9 місяців — в 1 справі;

— протягом року — в 1 справі;

— більше року — в 1 справі;

гендерний показник:

— заявник — жінка — у 7 справах;

— заявник — жінка у своїх інтересах та інтересах дитини — у 3 справах;

— заявник — чоловік у інтересах сина — в 1 справі;

³ Стаття 215 Закону України від 08.09.2005 № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

— заявник — чоловік у своїх інтересах та інтересах доньки — в 1 справі;

статус сторін у справі:

— подружжя — у 2 справах;

— колишнє подружжя — у 6 справах;

— колишнє цивільне подружжя — у 2 справах;

— мати та син — в 1 справі;

— адвокат та клієнт — в 1 справі;

питання пріоритету безпеки постраждалої особи, над майновими правами кривдника:

— у 2 справах суди першої та апеляційної інстанції надали перевагу праву власності кривдника, ВС вказав, що така позиція є помилковою та встановив пріоритет безпеки постраждалої особи над виправданим обмеженням права власності кривдника;

— в 1 справі суди всіх інстанцій надали перевагу інтересам та безпеці постраждалих заявниці та дітей (чоловік є власником квартири, в якій проживає дружина з дітьми).

Установлення факту вчинення домашнього насильства до звернення до суду із заявою про видачу обмежувального припису (терміновий заборонний припис, постанови суду про притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КпАП):

— відносно кривдника видано термінові заборонні приписи — в 1 справі;

— кривдника визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КпАП (постанова суду набрала законної сили), — у 4 справах.

Строк на який суди видавали обмежувальний припис:

— 6 місяців — у 8 справах;

— 4 місяці — в 1 справі;

— 3 місяці — в 1 справі.

Рішення суду про видачу обмежувального припису / відмову у видачі:

— суд задовольнив заяву — у 10 справах;

— суд відмовив — у 2 справах.

ВС вирішив:

— залишити без змін оскаржувані рішення — у 6 справах;

— частково змінити рішення суду першої інстанції — в 1 справі;

— частково скасувати рішення суду першої інстанції — в 1 справі;

— скасувати рішення та направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції — в 1 справі;

— скасувати рішення та направити справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції — у 2 справах;

— частково скасувати рішення попередніх інстанцій — в 1 справі.

При ухваленні рішення про задоволення заяви суд врахував такі докази:

— скріншоти переписки та окремих смс-повідомлень — у 4 справах;

— звуко- та відеозапис розмов, погроз, переслідування — у 3 справах;

— докази неодноразових звернень до поліції — у 5 справах;

— показання свідків — у 2 справах;

— висновки судово-медичного експерта — у 2 справах;

— постанови про притягнення до адміністративної відповідальності — у 2 справах;

— термінові заборонні приписи — у 1 справі;

— висновки спеціаліста-психолога — у 2 справах.

Сторони по справі проживали в одному житловому приміщенні — у 2 справах.

Обмежувальний припис видано відносно матері та дитини — у 5 справах.

В одній справі обмежувальний припис видано відносно жінки, але є обмеження для кривдника наблизитися до місця її проживання. Спільна дитина сторін по справі проживає із заявницею. Суд визнав виправданими обмеження прав батька на спілкування з дитиною.

В одній справі неповнолітня дитина була допитана в засіданні як свідок відносно обставин вчинення батьком насильства щодо матері.

АНАЛІЗ 12 ПОСТАНОВ ВС ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ПРИПИСІВ:

постанови розміщені в хронологічному порядку. У кожній із наведених нижче постанов є важливі правові висновки, які мають вагоме значення для побудови стратегії представництва постраждалих осіб в справах щодо домашнього / гендерно зумовленого насильства. У зазначених постановах також мають місце важливі нюанси щодо формування, подання та оцінки доказів у справах, пов'язаних з домашнім насильством. Чотири з наведених нижче постанов ВС уже згадувалися в моїх попередніх статтях на зазначену тематику, проте в цій

статті всі постанови ВС опрацьовані не тільки з точки зору вибірки правових висновків, а й точки зору великої кількості статистичних показників, що зазначені вище.

1. Постанова Верховного Суду від 12.03.20 р. у справі № 159/4550/19⁴

Зазначеною постановою скасовано рішення апеляційного суду, яким рішення суду першої інстанції про відмову в застосуванні обмежувального припису залишено без змін.

Коротко про обставини справи: У серпні 2019 року до суду звернулася жінка із заявою про видачу обмежувального припису відносно колишнього співмешканця. Заява мотивована тим, що у липні 2019 року її колишній співмешканець, з яким вона не проживає

з червня 2018 року, зустрівши її на вулиці, повідомив її, що цього року помре її малолітній син, якому 3 року, та щоб вона вибирала тому домовину. Ще до цього й нині на її мобільний телефон надходять постійні погрози з боку останнього, що містять нецензурну лайку на її та її дітей адресу; погрози спричинення її та її дітям смерті через повішення тощо. Такі погрози тримають її та її дітей у постійній напрузі. Заявниця вказувала, ... лякаються від кожного звуку, особливо — вночі; ..., усвідомлюють, що погрози є реальними; бояться виходити на вулицю; поліція за дзвінком приїжджає лише через певний час, чого достатньо для розправи з ними фізично. Ні вона, ні її діти не можуть жити нормально через таку особу. Поліції відомо про таку поведінку.

Висновки, які містяться в постанові ВС, та важливі моменти, на які варто звернути увагу при формуванні стратегії представництва інтересів постраждалих осіб:

Аналіз матеріалів справи свідчить, що: у суді першої інстанції ОСОБА_1 заявляла клопотання про надання доказів шляхом дослідження повідомлень, які містяться у телефоні ОСОБА_1, що підтверджується технічним записом судового засідання від 07.10.19 р., і в задоволенні якого судом першої інстанції відмовлено; до суду апеляційної інстанції ОСОБА_1 надано роздруківку смс-повідомлень та диск із записом смс-повідомлень та телефонних розмов.

Апеляційний суд, пославшись на те, що судом не встановлено, що заінтересована особа як кривдник систематично вчиняє домашнє насильство щодо заявниці як своєї колишньої співмешканки та постраждалої, суд апеляційної інстанції: не врахував, що домашнє насильство може проявлятися у тому числі й у формі психологічного насильства, не надав будь-якої оцінки ризикам відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; не надав оцінки наявним у матеріалах справи смс-повідомленням, які надходили на телефон ОСОБА_1; не врахував, що електронні докази є одним із доказів згідно з главою 5 «Докази та доказування» ЦПК України. За таких обставин апеляційний суд зробив передчасний висновок про залишення без змін рішення суду першої інстанції.

Для зручності залишаю посилання на наступне рішення суду апеляційної інстанції в цій же справі (заяву про застосування обмежувального припису задоволено частково)⁵.

2. Постанова Верховного Суду від 28.04.20 р. у справі № 754/11171/19⁶

Зазначеною постановою заяву про застосування обмежувального припису задоволено.

Коротко про обставини справи: У липні 2019 року жінка звернулася до суду із заявою про видачу обмежувального припису щодо її колишнього чоловіка у зв'язку з тим, що останній систематично вчиняє насильницькі дії відносно неї та дітей, морально її принижує. Ці діяння ма-

ють характер мордувань і поєднані з фізичним, психологічним та сексуальним насильством. Вимоги мотивовані тим, що вона неодноразово зверталася до працівників поліції із заявою про відкриття кримінального провадження у зв'язку із зазначеними вище діями колишнього чоловіка. Зазначала, що із серпня 2017 року колишній чоловік... здійснює протиправні дії та насильство у сім'ї, що стало підставою її неодноразових звернень до правоохоронних органів і унеможливило спільне проживання. Після розлучення колишній чоловік постійно за місцем реєстрації не проживає, проте, коли з'являється, вчиняє насильницькі дії. Вказувала, що проживають у квартирі, яка належить їй (7/8 частини) та її колишньому чоловікові (1/8 частини) на праві власності.

⁴ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88294458.

⁵ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90107109.

⁶ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/89034240.

Висновки, які містяться в постанові ВС:

«...тимчасове обмеження права власності кривдника з метою забезпечення безпеки постраждалої особи шляхом встановлення судом обмежувального припису у порядку, визначеному Законом № 2229, є легітимним заходом втручання у права та свободи особи. При вирішенні питання щодо застосування такого заходу суд на підставі установлених обставин справи та оцінки факторів небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства має оцінити пропорційність втручання у права і свободи особи, враховуючи, що ці заходи пов'язані із протиправною поведінкою такої особи.»

3. Постанова Верховного Суду від 19.05.20 р. у справі № 404/5203/19⁷

Зазначеною постановою залишено в силі рішення суду першої та апеляційної інстанції про часткове задоволення заяви про застосування обмежувального припису.

Коротко про обставини справи: У липні 2019 року жінка звернулася до суду із заявою від свого імені та в інтересах малолітньої дитини про видачу обмежувального припису стосовно свого чоловіка на строк 6 місяців... Заява вмотивована тим, що подружні відносини між сторонами фактично припинені, спільно вони не проживають. Незважаючи на припинення шлюбних відносин та спільного побуту, чоловік постійно переслідує їх з донькою,

ображає, принижує, погрожує, залякує на ґрунті ревнощів та матеріальних домагань. Образи, приниження честі та гідності, нецензурна лайка, слідкування, у тому числі й за телефонними розмовами, та інтернет-спілкування доповнилися рукоприкладством, погрозами відібрати дитину та погрозами вбивством. Весь цей негатив відбувався і продовжує відбуватися у присутності малолітньої доньки... Чоловік тричі протягом періоду з грудня по лютий 2018 — 2019 років приїздив до м. Кропивницького відвідати дитину, не маючи в цьому заперечень, однак всі рази вчинював фізичне та психологічне насильство. Внаслідок протиправних дій кривдника, телефонних погроз, переслідувань вона постійно хвилюється за свою безпеку та безпеку своєї доньки.

Висновки, які містяться в постанові ВС:

«...Верховний Суд погоджується з висновком судів першої та апеляційної інстанцій про те, що ОСОБА_1 та їх малолітня дитина — ОСОБА_2, як жертви домашнього насильства, з урахуванням та оцінкою наявних ризиків потребують захисту у порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Доводи касаційної скарги ОСОБА_6 щодо того, що він не набув статусу «кривдника», оскільки не притягувався до відповідальності за вчинення домашнього насильства, не є обґрунтованими, оскільки сам собою факт непритягнення особи до юридичної відповідальності не може бути підставою для відмови у встановленні тимчасових обмежень за наявності інших об'єктивних даних, якими підтверджуються доводи заявника <...>»

4. Постанова Верховного Суду від 13.07.20 р. у справі № 753/10840/19⁸

Зазначеною постановою залишено в силі рішення суду першої та апеляційної інстанції про часткове задоволення заяви про застосування обмежувального припису.

Коротко про обставини справи: У травні 2019 року жінка звернулася до суду із заявою, у якій просила видати обмежувальний припис терміново на 6 місяців, яким заборонити колишньому чоловіку вести листування й телефонні переговори та у будь-якій спосіб спілкуватися або контактувати через інші засоби зв'язку

з нею та постраждалою дитиною особисто і через третіх осіб... На момент подання заяви заявниця разом із сином проживає у Словацькій Республіці, де має іншу сім'ю. Зазначала, що з моменту припинення шлюбу з боку колишнього чоловіка щодо заявниці, її рідних та близьких, зокрема ... сина, не припиняються дії, які мають характер домашнього насильства. У переписці, яку колишній чоловік веде телефоном із заявником з приводу організаційних побачень із сином, він вдається до відкритих погроз, образ, приниження честі та гідності, застосовує нецензурну лайку, називає непристойними словами заявника, її родичів, вживає

⁷ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/89345674.

⁸ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90385050.

лексику, недопустиму у нормальному людському спілкуванні. ... Такі вислови заінтересована особа надсилає

також на особистий телефон сина, якому ще не виповнилось 10 років.

Висновки, які містяться в постанові ВС:

«Встановивши, що зміст конкретних фраз, лексики та характеру використання мовних засобів, які ОСОБА_2 застосовує у переписці з колишньою дружиною та малолітнім сином, дає підстави для висновку, що його дії слід кваліфікувати як домашнє насильство у формі психологічного насильства, що небезпідставно викликає у заявника побоювання за свою безпеку та безпеку своїх рідних і завдає шкоди психічному здоров'ю, в першу чергу, малолітнього сина сторін, судом обґрунтовано заборонено ОСОБА_2 вести листування, телефонні переговори та у будь-якій спосіб спілкуватись або контактувати через інші засоби зв'язку з ОСОБА_1 та постраждалою дитиною ОСОБА_3 особисто і через третіх осіб.

<...> На підтвердження заявлених вимог заявниця надала скріншоти повідомлень з телефону та планшету, роздруківки з Viber, які суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, вважав належними та допустимими доказами, які досліджені судами у їх сукупності та яким надана належна правова оцінка.

<...> Місцевий суд дійшов висновку, що видача обмежувального припису повинна забезпечити дієвий, ефективний та невідкладний захист заявника і дитини від домашнього насильства та буде сприяти недопущенню повторних випадків такого насильства, а інтереси жертв домашнього насильства у даній конкретній ситуації переважають над інтересами кривдника, який упродовж дії припису буде позбавлений права на спілкування з дитиною...

<...> Апеляційний суд також указав, що обмежувальний припис за своєю суттю не є заходом покарання особи (на відміну від норм, закріплених у КУпАП та КК України), а є тимчасовим заходом, виконуючим захисну та запобіжну функцію і направленим на попередження вчинення насильства та забезпечення першочергової безпеки осіб, з огляду на наявність ризиків, передбачених вищезазначеним законом.»

5. Постанова Верховного Суду від 09.09.20 р. у справі № 202/1380/20⁹

Зазначеною постановою залишено в силі рішення суду першої та апеляційної інстанції про задоволення заяви про застосування обмежувального припису.

Коротко про обставини справи: У березні 2020 року жінка звернулася до суду із заявою про видачу обмежувального припису щодо колишнього співмешканця. Заява мотивована тим, що з 2011 року по 2015 рік вона проживала однією сім'єю без реєстрації шлюбу із зазначеним чоловіком. Починаючи з 2014 року <...> мали місце постійні сварки, які супроводжувались домашнім насильством зі сторони співмешканця, який наносив

їй тілесні ушкодження та чинив не тільки фізичний, але й значний психологічний тиск на неї. Вказувала, що через виниклу ситуацію з 2015 року вони перестали проживати однією сім'єю <...>, однак співмешканець жити окремо не погоджувався, продовжував з'являтися за адресою її проживання, провокував конфлікти, принижував, ображав, залякував, здійснював дії щодо пошкодження майна. Зазначала, що з кінця 2018 року дії колишнього співмешканця стали більш активними, він поводив себе дуже агресивно, неадекватно, переслідував її, через що вона неодноразово зверталась до правоохоронних органів та знімала побої. Свої протиправні дії щодо неї він чинить у присутності її малолітнього сина.

Висновки, які містяться в постанові ВС:

«Підставами для видачі обмежувального припису щодо заінтересованої особи можуть бути обставини, що містять ознаки застосування відносно заявниці фізичного та психологічного насильства у розумінні Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Судами враховано, що ОСОБА_2 після припинення фактичних шлюбних відносин протягом тривалого періоду часу переслідує ОСОБА_1 біля місця її проживання і роботи, вчиняє на неї психологічний тиск, а також застосовував фізичне насильство, про що свідчать надані заявником відеозаписи, покази свідків, висновки судово-медичних експертів, а також неодноразові звернення заявника до правоохоронних органів і до суду <...>, які не призвели до припинення переслідувань ОСОБА_1 з боку ОСОБА_2.

⁹ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/91519941.

Враховавши зазначені обставини, суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, дійшов мотивованого висновку про те, що з метою недопущення у майбутньому переслідування ОСОБА_1 з боку ОСОБА_2, попередження нанесення тілесних ушкоджень, а також обмеження негативного впливу на дитину ОСОБА_3, відомості про батьківство ОСОБА_2 щодо якого відсутні, доцільно тимчасово обмежити права ОСОБА_2 по відношенню до заявника та її дитини.»

6. Постанова Верховного Суду від 07.10.20 р. у справі № 642/1286/19¹⁰

Зазначеною постановою скасовано рішення суду першої та апеляційної інстанції, яким відмовлено в задоволенні заяви про застосування обмежувального припису. У постанові містяться цікаві вказівки ВС щодо подальшого розгляду справи в суді нижчої інстанції.

Коротко про обставини справи: У лютому 2019 року жінка звернулася до суду із заявою про видачу обмежувального припису. Заява мотивована тим, що вона є фахівцем у галузі права, адвокатом і працює на посаді юриста. З ОСОБА_2 знайома з грудня 2015 року, оскільки раніше він був клієнтом компанії, в якій вона працює. Протягом цього часу з ОСОБА_2 у неї були робочі ділові стосунки. <...> З часом чоловік почав їй телефонувати не лише в робочий час, але й пізно ввечері, коли вона була

уже вдома з родиною. Одного разу ОСОБА_2 чекав її біля роботи приблизно о 24:00, супроводив її додому та ще деякий час розмовляв із нею на вулиці. Через деякий час почав дозволяти собі застосування в адресу заявника «сексистські» висловлювання. <...> Неодноразово повідомляв, що хоче «викрасти» та забрати її до себе. <...> Запропонував навіть отримувати гроші від нього за кожен день спілкування, що здивувало та образило її як жінку. <...> 17 лютого 2019 року прийшов до офісу компанії та напав на її керівника, почав йому погрожувати, штовхати в обличчя та тулуб, лягати на його адресу та адресу компанії й усіма способами намагався розпочати бійку, проявляв агресію... У зв'язку з цим на підставі Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» просила видати обмежувальний припис стосовно ОСОБА_2.

Висновки, які містяться в постанові ВС:

ВС скасував рішення та постанову судів попередніх інстанцій та передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції, дав судам вказівки, що потрібно вчинити під час нового розгляду.

— суди не зважили на особливості розгляду справ зазначеної категорії, метою який є дієвий, ефективний та невідкладний захист особи у разі вчинення насильства, недопущення повторних випадків насильства; уважне та гуманне ставлення до осіб, які заявили про факт (факти) насильства за ознакою статі, не надали належної оцінки відповідно до Закону доводам заявниці щодо наявності ризиків вчинення насильства щодо неї;

— суди не врахували, що відповідні діяння можуть виражатися у формі психологічного або економічного впливу, словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження).

За таких обставин ВС дійшов висновку, що суди зробили передчасний висновок про відмову у задоволенні заявлених вимог. Оскільки суд касаційної інстанції позбавлений процесуальної можливості встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені судами попередніх інстанцій, тому ВС скасував рішення попередніх судів та передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

У подальшому — суд першої інстанції відмовив у задоволенні заяви про видачу обмежувального припису. Відмова вмотивована тим, що «<...> На момент розгляду справи судом не встановлено ризиків, визначених ст. 1 Закону України № 2866, тому будь-яких підстав для застосування обмежувального напису не вбачається. Єдиною підставою для скасування Верховним Судом рішень першої та апеляційної інстанції служило неповне встановлення обставин справи, а саме: відсутність допиту свідка ОСОБА_3 (який відмовився

давати показання не у закритому судовому засіданні). На цей час така неповнота була усунута, розгляд справи проведено у закритому судовому засіданні та був допитаний свідок ОСОБА_3, який зазначив, що про всі факти спілкування ОСОБА_2 з ОСОБА_1 йому відомо зі слів самої заявниці. Тобто безпосередньо він не був присутній при їх спілкуванні один на один і доводів заявниці підтвердити не зміг. Крім того, зазначений свідок повідомив, що між ним та ОСОБА_2 був конфлікт, і він є потерпілим від дій ОСОБА_2, а також до ОСОБА_2 він

¹⁰ ЄДРП. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/92173336.

ставиться виключно негативно. Наявність неприязних відносин і конфлікту між ОСОБА_3 та ОСОБА_2 підтверджується також оглянутими в суді аудіо- та відеозаписами. Зазначені обставини свідчать про відсутність безсторонності з боку ОСОБА_3.»¹¹

Апеляційний суд залишив в силі рішення суду першої інстанції¹².

7. Постанова Верховного Суду від 17.02.21 р. у справі № 753/19409/19¹³

Зазначеною постановою скасовано постанову апеляційного суду в частині видачі обмежувального припису стосовно малолітньої дитини. Ухвалу суду першої інстанції в частині видачі обмежувального припису стосовно малолітньої доньки залишено в силі. Постанову апеляційного суду в частині вимог заявниці про визнання її та малолітньої дитини постраждалими особами від домашнього насильства, відібрання дитини від ОСОБА_2 та будь-яких третіх осіб залишено без змін.

Коротко про обставини справи: У жовтні 2019 року жінка звернулася до суду із заявою про видачу обмежувального припису відносно свого колишнього чоловіка. Заява мотивована тим, що під час розлучення та після розірвання шлюбу чоловік став поводити себе над-

мірно агресивно у спілкуванні із заявницею та членами її родини. Це відбувалось на очах малолітньої доньки, що дуже засмучувало дитину, викликало в неї тривожність та замкнутість. Колишній чоловік протягом тривалого часу ображає заявницю, застосовує до неї фізичну силу безпосередньо в присутності малолітньої дитини <...>.

07 серпня 2019 року заявниця разом зі своєю матір'ю повертались із прогулянки до помешкання батьків заявника. Під час виходу з ліфту на неї, її матір та дитину колишній чоловік розбризкав невідому хімічну речовину в очі, це супроводжувалось застосуванням грубої фізичної сили до заявниці. Дезорієнтувавши матір малолітньої дитини криками дитини про допомогу та про те, що болять очі і вона нічого не бачить, колишній чоловік силоміць вирвав дитину з рук та зник на автомобілі в невідомому напрямку.

Попередні вжиті заходи (письмове повідомлення правоохоронних органів, служби у справах дітей та сім'ї Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації) виявились неефективними та не захистили її від насильства. Заявниця посилається на факти економічного, психологічного та фізичного насильства щодо неї та малолітньої дитини.

Висновки, які містяться в постанові ВС:

«<...> Суди, пославшись на те, що ОСОБА_1 не надала беззаперечних доказів на підтвердження вчинення ОСОБА_2 домашнього насильства відносно неї та доньки у розумінні Закону, а також ризиків настання насильства у майбутньому, не врахували, що: домашнє насильство може проявлятися у тому числі й у формі економічного, психологічного або фізичного насильства, не надали будь-якої оцінки ризикам відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

<...> Визначення формою домашнього насильства над дитиною у розумінні Закону і у випадку, коли дитина стала свідком (очевидцем) насильства, та встановлення судом обмежувального припису із застосуванням заходів тимчасового обмеження прав кривдника, визначених ч. 2 ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», є легітимним заходом втручання у права та свободи особи. При вирішенні питання щодо застосування такого заходу суд на підставі установлених обставин справи та оцінки факторів небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства має оцінити пропорційність втручання у права і свободи особи, враховуючи, що ці заходи пов'язані із протиправною поведінкою такої особи. Тому посилення апеляційного суду на ст. 141 Сімейного кодексу України, що між колишнім подружжям існує спір щодо визначення місця проживання дитини та зазначення, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою; розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого ч. 5 ст. 157 Кодексу, є помилковим, оскільки при розгляді справ про видачу обмежувального припису не визначаються права та обов'язки батьків стосовно дітей, а заперечення можливості видачі обмежувального припису стосовно одного з батьків позбавляє позивача гарантій на спеціальні засоби правового захисту, які передбачені Законом ст. 26 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

¹¹ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/93250751.

¹² ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95320979.

¹³ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95066934.

8. Постанова Верховного Суду від 17.02.21 р. у справі № 766/13927/20¹⁴

Зазначеною постановою скасовано рішення суду першої та апеляційної інстанції в частині відмови у задоволенні заяви про видачу обмежувального припису та ухвалено у цій частині нове рішення про задоволення заяви

Коротко про обставини справи: У вересні 2020 року до суду звернулася жінка із заявою про видачу обмежувального припису. Заява мотивована тим, що її син активно вживає алкогольні напої та наркотичні засоби, що стало передумовою для прояву відносно неї домашнього насильства. Протягом останніх років

син, будучи у стані сп'яніння, застосовує до неї словесні образи, погрози, приниження, залякування. Він постійно погрожує її вбити, демонструючи при цьому силу, агресію, хапаючись за небезпечні предмети. У неї є реальні підстави вважати, що таку погрозу він може реалізувати <...>. Син не працює, водночас постійно потребує грошових коштів для придбання алкоголю, тому він їх краде чи вимагає у неї. З квартири син виніс чимало цінних речей. При цьому його було притягнуто до кримінальної відповідальності за частиною першою статті 185 КК України за крадіжку її майна. Однак це не зупинило його і він продовжує вчиняти ті самі дії.

Висновки, які містяться в постанові ВС:

«ВС зазначає, що тлумачення наведених норм дає підстави для висновку, що тимчасове обмеження права власності кривдника з метою забезпечення безпеки постраждалої особи шляхом встановлення судом обмежувального припису у порядку, визначеному Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», є легітимним заходом втручання у права та свободи особи. При вирішенні питання щодо застосування такого заходу суд на підставі установлених обставин справи та оцінки факторів небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства має оцінити пропорційність втручання у права і свободи особи, враховуючи, що ці заходи пов'язані із протиправною поведінкою такої особи. Отже, помилковим є висновок судів попередніх інстанцій про неможливість задоволення вимог постраждалої особи щодо видачі обмежувального припису у вигляді заходів тимчасового обмеження прав ОСОБА_2, а саме його прав на квартиру АДРЕСА_2, співвласником якої він є, оскільки позбавляє позивача гарантій на спеціальні засоби правового захисту, які передбачені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

9. Постанова Верховного Суду від 18.02.21 р. у справі № 442/3516/20¹⁵

Зазначеною постановою залишено в силі рішення суду першої та апеляційної інстанції про часткове задоволення заяви про застосування обмежувального припису. **У постанові міститься висновок про право учасників справи подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом.**

Коротко про обставини справи: У червні 2020 року жінка звернулася до суду з заявою про видачу обмежувального припису. Заява мотивована тим, що її ко-

лишній чоловік під час спільного проживання постійно ображав її нецензурною лайкою, принижував, завдавав тілесних ушкоджень, у зв'язку з чим 17 грудня 2019 року вона звернулася до Дрогобицького відділу поліції. Постійні образи колишнього чоловіка як кривдника стали підставою розриву їх подружніх відносин, утім, він не залишає її у спокою, весь час переслідує, погрожує, постійно пише смс-повідомлення на її телефон. Усе це негативно впливає не тільки на її психологічний стан, а й на дітей, які живуть у постійному страху. Вважає, що, для того щоб забезпечити дієвий та ефективний спосіб захисту від повторного вчинення домашнього насильства щодо неї до колишнього чоловіка, необхідно застосувати обмежувальний припис.

Висновки, які містяться в постанові ВС:

«На підтвердження своїх доводів щодо вчинення колишнім чоловіком домашнього насильства заявниця надала звукозапис телефонних розмов, а також смс-повідомлення (скріншоти переписки/листування), надісланих ОСОБА_3, з погрозливим змістом щодо фізичної розправи над колишньою дружиною — ОСОБА_1. При цьому

¹⁴ ЄДРП. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95066994.

¹⁵ ЄДРП. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95067034.

ОСОБА_2 не заперечив, що він є їх автором, водночас зазначив, що фрагменти листування між ним та заявником вказують на наявність неприязних стосунків між ними, як колишнім подружжям, що виникли з приводу поділу спільного майна.

<...> Учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом.

Суди дослідили у сукупності та надали належну правову оцінку наданим сторонами доказам, за наслідком чого встановили, що ОСОБА_2 вчинив психологічне насильство стосовно своєї колишньої дружини.»

10. Постанова Верховного Суду від 10.03.21 р. у справі № 522/16044/20¹⁶

Зазначеною постановою скасовано рішення апеляційного суду про часткове задоволення заяви про видачу обмежувального припису та передано справу на новий апеляційний розгляд.

Коротко про обставини справи: У вересні 2020 року жінка звернулася до суду із заявою про видачу обмежувального припису. Заява мотивована тим, що жінка постійно страждає від психологічного, а останнім часом економічного та фізичного насильства від свого чоловіка, яке відбувається на очах спільних малолітніх дітей. Чоловік навідується на адресу проживання заявниці, доводить її до нервових зривів, забирає особисті речі та доку-

менти заявниці, застосовує фізичну силу проти жінки у присутності неповнолітніх дітей. ...страждають неповнолітні діти, які є свідками застосування проти матері фізичного та психологічного насильства. Чоловік систематично принижує, доводить до нестабільного нервового стану, після чого викликає поліцію та швидку допомогу з метою госпіталізувати заявницю до психічної лікарні. Також чоловік з метою завдання моральних та фізичних страждань заявниці виганяє жінку з постійного місця проживання, погрожує завданням тілесних ушкоджень у разі звернення до правоохоронних органів заявниці, використовує у спілкуванні лайку, перешкоджає нормальному спілкуванню та догляду за дитиною з інвалідністю, яка перебуває на її утриманні.

Висновки, які містяться в постанові ВС:

Апеляційний суд приєднав до справи та прийняв до уваги витяг ЄРДР від 16.10.20 р. за зверненням ОСОБА_1 із заявою від 15.10.20 р. про порушення ОСОБА_2 правил обмежувального припису, встановлених рішенням Приморського районного суду м. Одеси від 30.09.20 р. з правовою кваліфікацією дій ОСОБА_2 за ст. 390-1 КК, та висновок спеціаліста-психолога ОСОБА_6 за результатами психологічного дослідження від 17.10.20 р., згідно з яким у заявниці та її дочки 12 років ОСОБА_5 психоемоційний стан здоров'я систематично підлягає негативному впливу домашнього насильства (економічного та психологічного) з боку ОСОБА_2, чоловіка ОСОБА_1 <...>

«У постановах ВС у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 25.11.20 р. у справі № 752/1839/19 (провадження № 61-976св20) та від 11.11.20 р. у справі № 760/16979/15-ц (провадження № 61-4848св19) зазначено: «Відповідно до ч. 1, 3 ст. 367 ЦПК суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними в ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги. Докази, які не були подані до суду першої інстанції, приймаються судом лише у виняткових випадках, якщо учасник справи надав докази неможливості їх подання до суду першої інстанції з причин, що об'єктивно не залежали від нього. За змістом ст. 367 ЦПК, суд апеляційної інстанції перевіряє законність рішення суду першої інстанції в межах тих обставин та подій, які мали місце під час розгляду справи судом першої інстанції».

Така обставина, як відсутність існування доказів на момент прийняття рішення суду першої інстанції, взагалі виключає можливість прийняття судом апеляційної інстанції додаткових доказів у порядку ст. 269 ГПК незалежно від причин неподання позивачем таких доказів. Навпаки, саме допущення такої можливості судом апеляційної інстанції матиме наслідком порушення вищенаведених норм процесуального права, а також принципу правової визначеності, ключовим елементом якого є однозначність та передбачуваність правозастосування, а отже, системність та послідовність у діяльності відповідних органів, насамперед судів.»

¹⁶ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95532875.

На момент написання статті справа в суді апеляційної інстанції не розглянута.

11. Постанова Верховного Суду від 03.03.21 р. у справі № 389/751/20¹⁷

Зазначеною постановою залишено в силі рішення апеляційного суду про відмову в задоволенні заяви про видачу обмежувального припису.

Коротко про обставини справи: У березні 2020 року чоловік, який діє в інтересах малолітнього сина, звернувся до суду із заявою про видачу обмежувального припису у зв'язку із вчиненням дружиною домашнього насильства стосовно їх сина. Заява мотивована тим, <...> існують судові спори, пов'язані з розлученням, у тому числі про місце проживання дітей та участь у їх вихованні. Заяв-

ник зазначає, що дружина вчиняла домашнє насильство стосовно сина, а саме: била дитину через те, що він заснув на уроці під час навчання в австрійській школі; 15.01.20 р. викрала дитину (винесла зі школи проти його волі) у супроводі озброєних осіб; утримувала сина проти його волі в автомобілі з 12-ї години 15.01.20 р. до 2-ї години ночі наступної доби. Після цих подій спеціалісти оглянули дитину та відеозаписи з її участю і виявили у ОСОБА_2 ознаки як психологічного, так і фізичного насильства (високий рівень стресу, переживання). Заявник посилався на те, що існує імовірність повторення насильницьких дій з боку матері стосовно їхнього сина, оскільки вона має намір вивезти його на проживання в Республіку Австрія, незважаючи на те, що він не володіє німецькою мовою.

Висновки, які містяться в постанові ВС:

«...Апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку, що події, які сталися з ОСОБА_2 15.01.20 р., та обстановка, в якій вони відбувалися, не є звичними для нього (малолітньої дитини) і могли мати вплив, проте доказів того, що ОСОБА_3 застосувала відносно свого малолітнього сина фізичну силу, або в будь-який спосіб спричинила шкоду його здоров'ю чи життю, або ж поставила їх під загрозу в справі немає. Не можна стверджувати і про незаконне позбавлення матір'ю волі дитини, яку вона утримує біля себе на законних підставах, оскільки прав стосовно дитини вона не позбавлена.

<...> Та обставина, що мати забрала дитину зі школи, не може розцінюватися як прояв насилля.

Оцінюючи цю ситуацію загалом, апеляційний суд вмотивовано врахував, що 15.01.20 р. ОСОБА_3 діяла не з метою заподіяння кривди своєму сину, а з метою повернення його після того, як у грудні 2019 року батько без її згоди забрав сина від неї до себе, про що вказує і сам ОСОБА_1 у своїй заяві до суду. Тривале перебування у той день матері й дитини в автомобілі пов'язане з повідомленнями зі школи та від батька дитини до органу Національної поліції про, буцімто, викрадення матір'ю дитини та подальшим перехопленням автомобіля, на якому вони переміщувалися, і необхідністю з'ясування цих обставин. При цьому суду не надано переконливих аргументів про те, як ОСОБА_3 могла вплинути на цю подію та її тривалість.

Колегія суддів суду касаційної інстанції погоджується з висновком апеляційного суду про відсутність підстав для переконливого висновку про наявність ознак психологічного насильства матері над дитиною, а тим паче фізичного насильства.

<...> При цьому апеляційний суд обґрунтовано зазначив, що обмеження будь-якого спілкування дитини і матері явно не відповідає інтересам дитини.

Характер заходів тимчасового обмеження спілкування ОСОБА_3 з її сином ОСОБА_2 та заборона вести листування з ним або контактувати в будь-який інший спосіб є втручанням в участь батьків у вихованні та спілкуванні з дитиною.

Судом апеляційної інстанції не встановлено випадків насильства з боку ОСОБА_3 відносно її сина ОСОБА_2, а також ризиків настання насильства у майбутньому. Натомість судом встановлено наявність між батьками спору про визначення місця проживання дитини та порядку участі у її вихованні, що не може розцінюватись як насильство в сім'ї.

Аналогічний висновок викладений і в постанові Верховного Суду від 21.11.18 р. у справі № 756/2072/18, на яку посилається заявник в касаційній скарзі.

¹⁷ ЄДРП. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95439328.

12. Постанова Верховного Суду від 11.03.21 р. у справі № 463/2162/20¹⁸

Зазначеною постановою скасовано рішення судів першої та апеляційної інстанції в частині покладення на жінку заборони у будь-який спосіб контактувати та наблизитись на відстань не менше 100 метрів до дитини, 2005 року народження, та її місця проживання, а також перебувати в місці спільного проживання (перебування) з дитиною. В іншій частині (заборона у будь-який спосіб контактувати та наблизитись на відстань не менше 100 метрів до чоловіка та його місця проживання, а також перебувати в місці спільного проживання (перебування) з чоловіком) рішення судів першої та апеляційної інстанцій залишено без змін.

Коротко про обставини справи: У березні 2020 року чоловік звернувся до суду із заявою про видачу обмежувального припису, обґрунтовуючи свої вимоги тим, що із 1993 року по 2019 рік перебував у зареєстрованому шлюбі зі жінкою, в якому народилося троє дітей. До серпня 2018 року жінка проживала окремо від заявника та спільних дітей, однак періодично приїздила за місцем їх проживання та чинила відносно них домашнє насильство. На теперішній час жінка продовжує чинити фізичне і психологічне насильство в сім'ї, яке проявляється у словесних образах, погрозах, приниженні та залякуванні, а також нанесенні тілесних ушкоджень. Двічі щодо жінки видавалися термінові заборонні приписи, органами поліції здійснюється досудове розслідування у кримінальному провадженні за фактом нанесення тілесних ушкоджень.

Висновки, які містяться в постанові ВС:

«<...> Разом із тим надані ОСОБА_1 в обґрунтування заявлених вимог докази не вказують, безумовно, на вчинення ОСОБА_2 домашнього насильства відносно неповнолітньої дочки ОСОБА_5, не визначають ризиків продовження чи повторного вчинення домашнього насильства та чинників і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для ОСОБА_5, що є необхідною умовою для застосування судом до відповідної особи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.

Наявний в матеріалах справи висновок психолога не є сам по собі доказом вчинення ОСОБА_2 домашнього насильства щодо своєї дочки ОСОБА_5 в розумінні Закону № 2229.

Сама ОСОБА_5 будь-яких пояснень судам не надавала. При цьому за змістом частини другої ст. 47 ЦПК України неповнолітні особи віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років можуть особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь, якщо інше не встановлено законом.

З урахуванням викладеного, висновок суду першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, про наявність правових підстав для покладення на ОСОБА_2 заборони контактувати та наблизитись до своєї неповнолітньої дочки ОСОБА_5, 2005 року народження, та її місця проживання, а також перебувати в місці спільного проживання (перебування) зі ОСОБА_5 є помилковим і недостатньо обґрунтованим.»

КОРОТКІ ВИСНОВКИ

Половина з проаналізованих справ була розглянута в межах одного місяця судом першої інстанції, одна третина — у строк до двох місяців і ще одна третина — у строк до трьох місяців. На перший погляд, такі строки розгляду здаються невеликими. Проте, з урахуванням правової природи обмежувального припису, в основі якої лежить забезпечення безпеки постраждалої особи, та беручи до уваги строки розгляду таких заяв, що вста-

новлені ст. 350⁵ ЦПК, які мають становити не більше ніж 72 годин після надходження заяви про видачу обмежувального припису до суду, навряд чи можна сказати, що суди оперативно розглядають такі справи.

Щодо гендерних показників, то тут чітко вбачається, що в десяти з дванадцяти справ заявницями виступили жінки. Зазначений зріз підтверджує відомі статистичні про те, що постраждалими від домашнього насильства у 85 % випадків є жінки.

¹⁸ ЄДРСР. URL: reestr.court.gov.ua/Review/96005959.

БЛОКЧЕЙН-ВІДНОСИНИ: ХТО ЇХ ХТО І ЯК ЦЕ ВПЛИВАЄ НА НАШЕ СЬОГОДЕННЯ

Олександр Черних, адвокат, заступник Голови Комітету з господарського права і процесу НААУ

Блокчейн, криптоактиви, криптовалюти — усе це вже реалі сьогодення. Незалежно від того, чи визнають, чи не визнають держави ці явища легальними засобами платежу або еквівалентами зобов'язань, у приватно-правовому обігу блокчейн та криптовалюти вже посіли своє почесне місце. До кінця 2021 року в Україні має з'явитися своє законодавство щодо криптоактивів і блокчейну. Зважаючи на вказане, доки триває процес створення відповідної законодавчої бази, існує потреба узагальнити найуспішніший світовий досвід, щоб прояснити, що ж таке блокчейн і що від нього чекати бізнесу та юристам у бізнесі.

Відомо, що блокчейн-технологія являє собою розподілені реєстри даних, у якій і за допомогою якої існують криптовалюти. Указані речі пов'язані між собою, проте й одночасно відмінні. Держави світу мають різні позиції щодо регулювання блокчейну та криптовалюти. Крім того, державне регулювання в кожній країні має неоднакові ступені врегулювання вже фактично наявних суспільних відносин з урахуванням досвіду міжнародно-правових інститутів, як-от:

— **захист персональних даних** (зокрема, Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи від 24 жовтня 1995 року «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» для країн ЄС);

— **ідентифікація та верифікація суб'єктів** господарювання (рекомендації FATF, «Біла книга. Блокчейн у спрощенні торгівлі» Комісії зі спрощення торгівлі та електронного бізнесу Європейської економічної комісії ООН);

— **запобігання легалізації коштів**, здобутих злочинним шляхом (рекомендації FATF, норми 4-ї Директиви (ЄС) 2015/849 «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму» та Регламент (ЄС) 2015/847 «Про інформацію, що супроводжує грошові перекази»);

— **запобігання ухиленню від сплати податків** (Багатостороння конвенція про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування від 24 листопада 2016 року).

Без урегулювання й адаптації цих чотирьох «китів» жодне впровадження кріпти та блокчейну не буде легальним із точки зору міжнародної практики. Безумовно, світ великих фінансів диктує правила, однак усі криптоанархісти стають слухняними виконавцями вимог FATF та Євродиректив, коли, наприклад, купують будиночок в Іспанії чи квартиру в Італії.

Тому варто розібратися з тим, як тлумачать блокчейн-систему різні правові системи і який вигляд це має нині.

Надзвичайно цікавим є те, що нині ми є свідками зародження нових форм правового регулювання, що за значенням для цивілізації можливо порівняти до Дигестів Юстиніана чи Кодексів Наполеона (для не юристів, приміром, це як винахід колеса чи парового двигуна).

Відповідно до **німецького законодавства**, *криптовалюти* — це фінансові інструменти, які не є електронними грошима. Закон ФРН «Про банківську діяльність» (нім. Kreditwesengesetz, KWG) визначає

криптовалютний бізнес (нім. Kryptoverwahrgeschäft) як зберігання, накопичення та передачу криптовалютних цінностей (нім. Kryptowerte) і при цьому зараховує цей вид бізнесу до фінансових послуг (криптовалюти не є електронними грошима), але акцентує на тому, що еквівалент їхньої вартості є результатом угоди або сталої практики.

Французьке законодавство, відповідно до Директиви 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року «Про платіжні послуги на внутрішньому ринку» (PSD2), а також Директиви (ЄС) 2009/110/ЄС від 16.09.2009 «Про започаткування, здійснення та пруденційний нагляд за діяльністю установ, що працюють з електронними грошима», вводить тлумачення *видів цифрових активів та операцій* із ними. Зокрема, виділяють:

1) *токени*, тобто нематеріальні цифрові активи, що включають права, які можуть бути випущені, зареєстровані, збережені й передані електронним шляхом, якщо їх не кваліфікують як фінансові інструменти;

2) *будь-яке цифрове представлення вартості*, яке ще не випущене й не гарантується центральним банком або державним органом і яке не обов'язково прив'язане до законно встановленої валюти, не має юридичного статусу валюти або грошей, але його приймають фізичні або юридичні особи в якості засобів обміну, які можуть передаватися, зберігатися і продаватися в електронному вигляді.

Щодо послуг, то ними визнають:

1) зберігання цифрових активів або криптографічних закритих ключів;

2) купівлю чи продаж цифрових активів за фіатну валюту (валюту, яка є законним засобом платежу);

3) купівлю або продаж цифрових активів за рахунок інших цифрових активів (фактично обмін цифрових активів);

4) інші послуги, що пов'язані із цифровими активами, уключаючи отримання й передавання (ініціювання транзакції) від імені третіх осіб, управління портфелем цифрових активів, консультування щодо інвестицій, андерайтинг та розміщення цифрових активів із визначеними зобов'язаннями або без визначення таких. Одним словом, усі операції із цифровими активами визначені як операції з фінансовими інструментами.

Законодавство Нідерландів, маючи таку ж позицію (De Nederlandsche Bank. Roundtable Cryptocurrencies/ICO's), визначає, що криптовалюти

не виконують функції грошей і не є надійним засобом заощаджень.

Водночас, на думку **Міністерства фінансів Австрії** (нім. Bundesministerium der Finanzen, BMF), криптовалюти належать до нематеріальних активів.

Згідно із **законодавством Королівства Іспанії**, операції з криптоактивами лежать поза полем правового регулювання, а тому нагляд, ліцензування чи регулювання їхнього функціонування держава не здійснює.

Найбільш деталізованим, на нашу думку, є **законодавство Великої Британії**, яке визначає такі *три категорії криптоактивів*:

1) обмінні токени, які не випускає та не підтримує центральний банк і які призначені для використання як засіб обміну;

2) секьюритизовані токени, що мають характеристики таких цінних паперів, як акції, паї тощо;

3) службові (допоміжні) токени, які дають їхнім власникам доступ до певних можливостей (послуг тощо), але не надають прав, подібних до тих, що отримують власники секьюритизованих токенів.

Починаючи з 10 січня 2020 року усі компанії, які у Великій Британії здійснюють операції з криптоактивами, мають здійснювати реєстрацію в Financial Conduct Authority до провадження будь-якої діяльності з криптоактивами.

Правове регулювання у Сполучених Штатах Америки здійснюється окремо кожним штатом, проте при цьому Федеральні органи влади не визнають віртуальні валюти законним засобом платежу.

Найбільш прогресивним є врегулювання цього процесу в **Японії**. У цій країні криптовалюту Bitcoin визнано законним засобом платежу, а Закон Японії «Про платіжні послуги» регулює правила обігу криптоактивів, установлює вимоги до криптобірж та зберігачів віртуальних активів. Існує також і Закон про фінансові інструменти та обмін (FIEA), який регулює обіг криптоактивів (токенів), що за своїми властивостями подібні до цінних паперів.

Фактично ототожнюються віртуальні активи (валюти) з електронними грошима в **Сінгапурі**, де обслуговування операцій із токенами (англ. digital payment token service) зараховують до платіжних послуг. Хоча практично компанії Сінгапура, які здійснюють діяльність на підставі правового регулювання цієї держави, мають питання щодо співробітництва з компаніями

з ЄС, оскільки їхня діяльність, згідно із Сінгапурським законодавством, не відповідає повністю вимогам Директиви 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року «Про платіжні послуги на внутрішньому ринку» (PSD2), але це потребує окремої статті та детального аргументування.

Одним із найбільш прогресивних, як це не дивно, є правове регулювання цього питання в **Республіці Білорусь**. Відповідно до Декрету № 8 Президента Республіки Білорусь «Про розвиток цифрової економіки», легалізовано обіг криптовалют на території країни, а криптовалюта визначена як біткоїн або інший цифровий знак (токен), який використовується в міжнародному обороті як універсальний засіб обміну.

Отже, **розвиток правового регулювання відбувається двома шляхами:**

- визнання криптоактивів спеціальними активами (зокрема, і криптовалютами) з широким колом регулювання (Китай, Японія, Велика Британія);
- визнання криптоактивів лише нематеріальними активами (Австрія, Франція), які можуть бути засобами обміну.

Доки триває розроблення національних правових доктрин щодо блокчейну та криптовалют, можливе використання нейтрального визначення цього явища, яке використали в підсумковому комюніке Саміту G20, що відбувався 19 — 20 березня 2018 року. У зазначеному документі криптоактивам (англ. crypto-assets) надається таке визначення: «брак багатьох ознак грошей у криптовалюті і фактично єдиних властивостей в усіх видів токенів, для їхнього вивчення як складника блокчейн-технології єдина назва є припустимою». Водночас загальний аналіз проєкту «Євродирективи on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937» свідчить про розуміння віртуальних активів як похідного фінансового інструмента з властивостями та вимогами, схожими до цінних паперів.

ВЛАСТИВОСТІ БЛОКЧЕЙН-РЕЄСТРІВ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ПРАВОВОМУ ВИЗНАЧЕННЮ

При аналізі й розробленні правових механізмів та правового забезпечення блокчейну в різних правових системах багато уваги приділено власне визначенню статусів та правових титулів криптовалют, проте правову природу блокчейну досліджено мало. Потребує вивчення не лише функція розрахунків крип-

товалютами чи смарт-контракти, а й інші властивості та можливості блокчейн-технології для розвитку прогресу й економіки.

Європейська економічна комісія ООН (The United Nations Economic Commission for Europe (UNECE)) провела обговорення й підготувала доповідь щодо необхідності впровадження блокчейну у фінансування торгівлі та сфери послуг, яку назвали **«Біла книга. Блокчейн у спрощенні торгівлі»** («White Paper. Blockchain in Trade Facilitation»). У цьому документі визначено такі перспективні галузі застосування блокчейну:

- безпека та захист інформації;
- морська торгівля;
- дорожній транспорт;
- сільське господарство, риболовля, харчова промисловість;
- енергетика;
- фінанси та розрахунки;
- державне управління;
- туризм;
- медицина й охорона здоров'я;
- музика та мистецтво.

Ураховуючи розвиток сучасних технологій, до цього переліку варто додати: архітектуру та містобудування, комунікації, інженерні розробки тощо, оскільки саме в цих галузях почалося активне впровадження розподілених реєстрів.

В усіх указаних вище сферах склалися свої режими правового регулювання, коло суб'єктів правовідносин, основні й похідні правовідносини між суб'єктами (кредитор, іпотекодавець, перевізник, страхувальник, пацієнт, постачальник, сюрвейр, агент, еквайр, провайдер, постачальник останньої надії, емітент, автор, розповсюджувач, продюсер, виконавець тощо), однак кожна галузь має історично встановлені режими регулювання. Не завжди диспозитивний метод (метод рівності сторін) регулювання є допустимим та таким, що відповідає встановленому правовому забезпеченню (наприклад, права споживачів, соціальний захист, права вкладника, права невідного суб'єкта в адміністративних правовідносинах). Тому при застосуванні в цих галузях блокчейну важливо зберегти встановлені режими правового регулювання, не допустивши зміни сталого балансу системи стримувань та противаг на користь прав нових суб'єктів, які виникли в блокчейн-правовідносинах. Іншими

словами, блокчейн необхідно адаптувати до наявних нині механізмів правового регулювання, а не стали практику «підганяти» під блокчейн.

Рівність суб'єктів при впровадженні блокчейн може призвести до розбалансування правової системи і слугувати для Сибілу (руйнування зв'язків у блокчейн) через те, що будуть порушені гарантії вразливих суб'єктів, які потребують додаткових правових гарантій (споживачі енергоресурсів, пацієнти, особи з особливими потребами тощо).

ЯКІ Ж СУБ'ЄКТИ ВИНИКЛИ ТА ПРИРОДНО ІСНУЮТЬ ПРИ ВИКОРИСТАННІ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ?

Ураховуючи, що фінансовий сектор є основним локомотивом розвитку блокчейн, запропоновано провести аналіз на суб'єктах, задіяних у фінансових механізмах криптоактивів.

Досліджуючи різні джерела та звіти щодо використання блокчейн, можна визначити такі суб'єкти, тобто спрощено визначити «хто є хто».

Майнер — це особа, яка випускає «блок», фактично робить запис інформації, об'єкт (віртуальний актив), особа, що здійснює діяльність щодо підтримання розподіленої платформи і створення нових блоків із можливістю отримати винагороду у формі емітованої валюти й комісійних зборів у різних криптовалютах.

Валідатор — особа, яка підтверджує проведення дій з віртуальним активом (переказ, зміну статусу, зміну вмісту реєстрового запису тощо) і яка відповідає за перевірку транзакцій на блокчейні. Після перевірки транзакцій вони додаються до розподіленого реєстру. Роль валідатора може збігатися з роллю майнера, але за складом обов'язків та функцій ці суб'єкти відрізняються.

Держатель (Holders) — особа, яку може визнавати власник, користувач, держатель віртуального активу, особа, у якої виникають права й обов'язки, пов'язані з віртуальним активом й обсяг прав та правомочність якого можливо ототожнювати з держателями електронних грошей. У пропозиціях до Євродирективи 2019/1937 «Про ринки криптоактивів» зазначено таке: «Незважаючи на їхню схожість, електронні гроші та криптоактиви, що посилаються на єдину фіатну валюту, відрізняються в деяких важливих аспектах. Власники електронних грошей, як визначено у пункті 2 статті 2 Директиви 2009/110/ЄС, завжди мають

вимогу до установи електронних грошей та засноване на договорі право викупити свої електронні гроші в будь-який момент проти фіатної валюти, яка є законним засобом платежу за номінальною вартістю з цією валютою» (переклад автора). Прикладом «держателів» у нашій країні є народні депутати, для більшості з яких головна мета — не забути пароль від токена, аби не втратити 700 000 000 доларів.

Емітент криптоактиву (issuer) — це особа, яка розміщає криптоактив (токен) на ринку в обмін на фіатні гроші або інший віртуальний актив. При цьому функцію майнінгу самого активу він може не виконувати. У цьому я категорично не погоджуюся з авторами законопроекту «Про віртуальні активи», оскільки вони «емітента» (щоб не сплутати з емітентом цінних паперів) назвали «первинним розміщувачем» (бо «первинне розміщення», хоча в усьому світі «issuer» він і в Африці «issuer»). Але вказані розбіжності не роблять цей проєкт менш передовим чи неревольюційним.

Також часто виокремлюють розробників та аудиторів розподілених реєстрів, але, ураховуючи те, що вони не беруть безпосередню участь у блокчейн-транзакціях, їхній аналіз та вивчення правової природи їхнього статусу потребує окремої статті.

Також слід зауважити, що частина із зазначених учасників правовідносин використовують при виконанні своїх функцій штучний інтелект, а тому логічно виникає питання щодо штучного інтелекту та його правосуб'єктності. Штучний інтелект — це суб'єкт чи ні, тобто штучний інтелект вже особистість?

Ураховуючи значне залучення штучного інтелекту до усіх функцій у системах блокчейн, важливо визначити, що штучний інтелект не може мати власної правосуб'єктності, він є узгодженим суб'єктами способом спрощення виконання суб'єктами функцій і за вчинені дії, проведені транзакції має нести відповідальність та особа, яка використовує штучний інтелект та яка набуває прав й обов'язків у зв'язку з діями, що вчиняються штучним інтелектом.

Роль штучного інтелекту та правосуб'єктність учинених ним дій потребує детального дослідження й розроблення правої доктрини щодо цього явища, а тому це питання стає актуальним для обговорення юристами-практиками та науковцями, його жодним чином ще не можна вносити в законопроекти і «вигадувати велосипед».

ЯКІ СИСТЕМИ БЛОКЧЕЙН ІСНУЮТЬ НА ПРАКТИЦІ?

У цій статті обмежимося визначенням основних типів DLT (розподілених) реєстрів для того, щоб розуміти можливості цих систем залежно від типу реєстрів.

Блокчейн-технології у формі реєстрів існують у двох ключових типах:

— **відкриті**, де всі користувачі мають можливість вносити зміни і де аудит та валідація здійснюється за узгодженим усіма учасниками порядком;

— **закриті (приватні) реєстри**, де лише певні користувачі можуть вносити в цілі реєстри чи в їхні частини зміни, а також можливі різні ролі та статуси суб'єктів.

Приватні реєстри можуть використовувати на підприємствах, де ролі та статуси встановлені адміністративно власником. Також така форма реєстрів є допустимою в державному секторі для ведення реєстрів власності, компаній, інтелектуальної власності тощо, у такому випадку ролі та статуси встановлюються актами держави.

Отже, сьогодні ми спостерігаємо за еволюційним розвитком правового регулювання блокчейну. У законодавстві багатьох країн уже визнано криптоактиви як самостійний об'єкт правового регулювання. Знаходять правове визначення й суб'єкти правовідносин: емітенти, майнери, держателі, валідатори. Чітко визначені і два типи DLT, а саме: відкриті та закриті реєстри.

Беззаперечними лідерами щодо адаптації законодавства до сучасних технологічних змін є Японія та Велика Британія, хоча в 2021 році шанс увійти до лідерів цифрової трансформації має й Україна, яка впроваджує державну стратегію діджиталізації та розвитку штучного інтелекту.

«Що робити далі?», — запитає уважний читач, дочитавши статтю до цього місця. На нашу думку, для прискорення використання блокчейн-технологій у системі розрахунків необхідно прийняти проекти Законів України «Про віртуальні активи» (реєстраційний номер 3637 від 11.06.2020) та «Про платіжні послуги» (реєстраційний номер 4364 від 12.11.2020), а також залучити правників-науковців до розроблення правових актів для реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту, схваленої розпорядженням КМУ від 02.12.2020 р.

Крім того, в Україні необхідно узгодження всіх категорій та понять у Цивільному кодексі, Господарському кодексі, Законах України «Про захист прав споживачів», «Про рекламу», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про телекомунікації», «Про електронний цифровий підпис», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про захист персональних даних», «Про банки і банківську діяльність», «Про страхування», «Про виконавче провадження», що стосуються віртуальних активів, технології блокчейн, технології штучного інтелекту.

Чи не забагато роботи? Переконали, що ні, бо технологічна революція для індустрії 4.0 (явище, відоме вузькому колу фахівців) уже відбувається і в Україні, а тому є реальний шанс надолужити ті тридцять років, які нас увели до стану країни третього світу. Ми можемо увірватися у світ 4.0. саме завдяки новим законам. Тож маю надію, що цей матеріал дещо роз'яснив практикам загальні риси й ознаки такого страшного й дуже модного слова, як «блокчейн», і маю надію, що плутати технологію розподілених реєстрів із мильною бульбашкою критпвалют ми не будемо.

СПОРИ ПРО ПОДІЛ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Ганна Гаро,
адвокат, сімейний медіатор,
к. ю. н., голова Комітету
з сімейного права НААУ,
лектор ВША НААУ

Марина Вітліна,
помічник адвоката Ганни Гаро,
член команди Координатора
Комітетів НААУ

Відповідно до Конституції України усім громадянам гарантовано рівні права незалежно від статі, однак на практиці це не завжди так. Зважаючи на вказане, саме питання імплементації гендерної рівності в усі сфери життєдіяльності суспільства приділяють нині значну увагу. Так, питанням гендерної рівності присвячені різноманітні дослідження і в політичній, а також і в соціальній сфері. За час вивчення цієї проблеми з'явилися різні методичні матеріали, розроблені концепції гендерної політики тощо. Хоча нині вказаному питанню й приділяють велику увагу (переважно за рахунок впливу й тиску міжнародних організацій, окремих жіночих груп), проте воно все одно залишається певним реверансом у бік міжнародного співтовариства.

У юридичному світі існує стереотип розподілу судових справ за статтю позивача, де суто «жіночими» прийнято вважати: розлучення, визначення місця проживання дітей, поділ спільного майна подружжя тощо. У цих справах часто існує пряма чи непряма дискримінація за статевими ознаками, що зумовлено застосуванням наявних норм закону, тенденціями судової практики та вкоріненими в суспільстві стереотипами щодо ролі й обов'язків жінки та чоловіка в сім'ї, а також байдужим ставленням і терпимістю до домашнього насильства.

Проблема гендерної рівності пронизує майже всі сфери життєдіяльності людини, а тому сімейні правовідносини не є винятком. Це пов'язано передусім із тим, що сім'я має будуватися на засадах рівності дружини й чоловіка, взаєморозуміння між ними та поваги один до одного.

Нерідко порушення цих основоположних принципів призводить до кризових ситуацій у родині. Жінка народжує дітей, доглядає дім, чоловік працює, заробляє гроші та придбаває майно. Ця ситуація не влаштовує подружжя, і, як наслідок, постає питання про поділ майна. А як його ділити?

Поділ спільного майна подружжя є складним процесом, що може здійснюватися і під час існування шлюбу, й у процесі його розірвання, а також після розірвання шлюбу в добровільному або судовому порядку.

У ст. 60 Сімейного кодексу України¹ зазначено, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності **незалежно від того, що один із них не мав із поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу)**. Прийнято

¹ Далі за текстом — СК.

вважати, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Тобто немає значення, працювала дружина/чоловік офіційно чи ні. Відсутність офіційного доходу не впливає на визначення частки того з подружжя, який не працював чи працював неофіційно, оскільки в СК України вказано, що в разі поділу майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини й чоловіка є рівними.

Однак відповідно до ст. 70 СК установлено обставини для відступу від презумпції рівності, зокрема, **домовленість між подружжям, шлюбний договір, інші обставини, що мають істотне значення: матеріальне забезпечення сім'ї, приховування, знищення чи пошкодження спільного майна, витрачання його на шкоду інтересам сім'ї, ухилення від участі в утриманні дитини (дітей).** Крім того, якщо під час розлучення на утриманні одного з подружжя (зазвичай дружини) залишаються неповнолітні діти, то законодавство передбачає можливість суду збільшити частку майна того з подружжя, із ким залишилися проживати діти, а також непрацездатні повнолітні син, дочка, за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування. Проте в постанові ВС від 27.12.19 р. суд дійшов висновку, що саме по собі **проживання дітей з одним із подружжя не є підставою для збільшення частки майна при його розподілі.** Відступаючи від засад рівності, рішення суду повинно містити вказівку на те, які саме інтереси одного з подружжя або неповнолітніх дітей є підставами для цього та яким нормами матеріального права керувався суд під час прийняття відповідного рішення, згідно з вимогами Цивільного процесуального кодексу України. До 2013 року справи про поділ майна подружжя розглядали, лише враховуючи презумпцію рівності часток кожного з подружжя в набутому під час шлюбу майні. Тому основним завданням адвокатів було тільки доведення факту набуття майна саме під час шлюбу й неналежності такого майна до особистої приватної власності одного з подружжя. Як наслідок, кожна сторона отримувала половину від усього набутого майна під час шлюбу.

Починаючи із 2013 року, приналежність майна до спільної сумісної власності подружжя визначалась не тільки фактом придбання його під час шлюбу,

а й спільністю участі подружжя коштами або працею в його набутті. Таке рішення прийняв 02.10.13 р. Верховний Суд України, який у постанові у справі № 6-79цс13 зазначив, що, застосовуючи ст. 60 СК та визнаючи право спільної сумісної власності подружжя на майно, суд повинен установити не тільки факт набуття майна під час шлюбу, а факт того, що джерелом його набуття є спільні сумісні кошти або спільна праця подружжя, а тому тільки в разі встановлення цих фактів норму ст. 60 СК вважали правильно застосованою. Цей висновок був першим у своєму роді та став основою для рішень судів першої й апеляційної інстанції, **у яких на жінок покладали обов'язок доводити надання коштів на придбання майна у шлюбі.** Відповідно до рішення ВС статус спільної сумісної власності визначають за допомогою встановлення часу його набуття та походження коштів, за які таке майно було набуто (джерело набуття). При цьому спільними коштами подружжя варто вважати наявність спільного бюджету, спільну та індивідуальну трудову діяльність, отримання доходу кожним із подружжя та спільне планування витрат, унесення спільно коштів на придбання майна, його утримання, а спільна праця подружжя трактується як спільні або індивідуальні трудові зусилля, унаслідок яких вони одержали спільні або особисті доходи, об'єднані в майбутньому для набуття спільного майна, ведення ними спільного господарства, побуту та бюджету.

Сьогодні ж практика ВС не є однозначною щодо абсолютності презумпції спільної сумісної власності. Деякі постанови ВС свідчать про те, що презумпція не є абсолютною. Так, у постанові ВС від 05.04.17 р. № 6-399цс17 зазначено, що сам по собі факт придбання спірного майна в період шлюбу не є безумовною підставою для зарахування такого майна до об'єктів права спільної сумісної власності подружжя. Але навпаки, про абсолютність презумпції свідчить постанова Великої Палати ВС від 21.11.18 р. (справа № 372/504/17), у якій був зроблений відступ від багатьох уже усталених позицій із цього питання й реанімовано правовий висновок, викладений у постанові від 23.05.12 р. у справі № 6-37цс12. Крім того, у постанові ВС від 24.05.17 р. у справі № 6-843цс17 та більш пізніх постановах ідеться про те, що норми закону, викладені у ст. 60, 70 СК, 368 ЦК, свідчать про презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Ця презумпція може

бути спростована, а тому один із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, у тому числі в судовому порядку. Заслугує на увагу й позиція ВС (справа № 1316/3987/12-ц, постанова від 04.04.18 р.), яка визначає, що тягар доведення обставин, необхідних для спростування презумпції спільності права власності подружжя на майно, набуто в шлюбі, покладається на того з подружжя, який її спростовує, тобто відповідача.

На нашу думку, ця позиція суду в деяких справах є дещо дискримінаційною щодо однієї зі сторін спору. Часто у спорах про поділ майна подружжя саме жінки зазнають гендерної дискримінації **щодо врахування їхньої праці під час визначення частки у спільному майні подружжя**. Така ситуація насамперед пов'язана з материнством. Традиційно склалося, що функції догляду за сім'єю покладені на жінок, незалежно від віку дітей, які є у сім'ї, і як наслідок, жінки опиняються в ситуації, коли домашня праця не враховується судом як **один із видів зайнятості**. Саме цю позицію необхідно брати до уваги суду під час розгляду справи, адже жінки часто втрачають майно та місце проживання через дискримінаційне й упереджене ставлення суду й суспільства до їхнього свідомого чи вимушеного вибору виконувати домашню роботу.

У законодавстві більшості зарубіжних країн суди дотримуються принципу рівності майнових прав подружжя у справах про поділ спільного майна, що виникають автоматично після укладення шлюбу, проте в німецькому законодавстві закріплено презумпцію режиму роздільного майна протягом шлюбу. У країнах мусульманського права діють більш суворі правила, де затверджено винятково роздільну власність подружжя та **ігнорується гендерна рівність**.

Поряд з підставами виникнення передбачено підстави припинення права спільної сумісної власності подружжя. У них може відображатися відхід від презумпції рівності майнових прав подружжя через настання певних юридичних фактів. Наприклад, передбачення відповідних положень у контракті або припинення спільної сумісної власності в судовому порядку. Крім того, у законодавстві деяких країн передбачено непрямі внески у спільне майно, що впливає на розмір частки в ньому. Непрямий внесок не є майном, але його враховують при поділі майна подружжя. Наявність непрямого внеску в режимі роздільного майна подружжя є підставою поділу майна подружжя в натурі. Урахування внеску у формі догляду за дітьми при поділі майна подружжя, згідно із законодавством Сполученого Королівства, є обов'язковою умовою рівного розподілу майна подружжя. Внесок годувальника відрізняється від внеску домогосподарки тим, що він є матеріальним, а внесок домогосподарки — нематеріальним.

Неоднозначність судової практики в цьому питанні порушує гарантовану державою рівність прав та обов'язків подружжя. Процес забезпечення рівних прав та можливостей і чоловіків, і жінок є невід'ємним складником у формуванні справжньої європейської спільноти. З огляду на це, ми пропонуємо при вирішенні справ про поділ спільного сумісного майна подружжя враховувати вклад кожного з членів подружжя в сімейне життя, незалежно від того, хто працював, а хто займався збереженням домашнього затишку та вихованням дітей. Тому нині, на нашу думку, найкращою формою регулювання правового інституту шлюбу був і залишається шлюбний договір, який дає змогу вирішувати всі питання сучасних і майбутніх сімейних відносин.

ДО ПИТАННЯ ПРО МОЖЛИВІСТЬ ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМ ДИПЛОМА ПРО ВИЩУ ОСВІТУ

Олег Печений, доцент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого, к. ю. н.

Обрання тематики статті обумовлено аналізом судової практики, у якій зустрічаються цивільні справи з вимогами про визнання недійсним диплома про вищу освіту у порядку цивільного судочинства. Здавалося б, предмет спору про право цивільне не охоплює включення вимоги про визнання недійсним диплома, перелік способів захисту цивільних прав та інтересів також не передбачає такої вимоги, як визнання недійсним диплома про вищу освіту, однак у судовій практиці такі справи не є винятком, підходи до їх вирішення є відмінними, що вимагає аналізу цієї проблематики.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ

Відповідно до ст. 40 Закону України від 05.09.17 р. № 2145 «Про освіту» після успішного завершення навчання за освітньою програмою здобувачі освіти (крім вихованців дошкільних закладів освіти) отримують відповідний документ про освіту. Документи про освіту видаються закладами освіти та іншими суб'єктами освітньої діяльності, порядок виготовлення, видачі та обліку документів про освіту, вимоги до їх форми та/або змісту визначаються законодавством. Інформація про видані документи про середню, професійну (професійно-технічну), фахову передвищу та вищу освіту вноситься до Єдиного державного реєстру документів про освіту в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки. Назва і види документів про вищу освіту (наукові ступені) визначені Законом України від 01.07.14 р. № 1556 «Про вищу освіту» (ч. 2 ст. 7 Закону), яким установлені такі види документів про вищу освіту: диплом молодшого бакалавра; диплом бакалавра; диплом магістра; диплом доктора філософії / доктора мистецтва; диплом доктора наук.

Цими законами не передбачено визнання недійсним диплома про вищу освіту на підставі рішення суду. Як спосіб захисту і як предмет вимоги про визнання недійсним диплом не згадуються також ані у відповідному переліку способів захисту (ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу України¹), ані у положеннях процесуального законодавства (ст. 5 Цивільного процесуального кодексу України²).

ОБСТАВИНИ СПРАВИ І СТАН СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Прокурор в інтересах держави в особі Міністерства освіти та науки України звернувся до суду з позовом до ОСОБА_1, Львівського національного університету імені Івана Франка (далі — ЛНУ ім. Івана Франка), про визнання недійсним диплома та зобов'язання вчинити певні дії (повернути диплом).

Позовна заява мотивована тим, що відповідачем було подано до Інституту післядипломної освіти ЛНУ ім. Івана Франка (далі — Інститут) особисту заяву про прийом до Інституту та додані до неї документи, у тому числі й нотаріально завірнену копію диплома про освіту.

¹ Далі за текстом — ЦК.

² Далі за текстом — ЦПК.

За результатами вступних випробувань, ректором Інституту 26.09.11 р. видано наказ № 3300, згідно з яким відповідача зараховано слухачем першого курсу заочної форми навчання правничого факультету Інституту післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки ЛНУ ім. Івана Франка за спеціальністю 7.060101 «Правознавство» як особу, яка має базову та повну вищу освіту за кваліфікаційним рівнем бакалавра, спеціаліста, магістра.

На підставі наказу ректора ЛНУ ім. Івана Франка від 01.04.15 р. № 970 відповідачу як слухачу правничого факультету, який повністю виконав навчальний план і склав державні іспити та захистив дипломну роботу, присвоєно кваліфікацію «спеціаліст-юрист» із подальшою видачею диплома про закінчення правничого факультету Інституту за спеціальністю 7.03040101 «Правознавство», а 17.04.15 р. йому було видано диплом про перепідготовку.

Згодом з'ясувалося, що ухвалою Галицького районного суду міста Львова від 21.10.14 р. у справі № 461/1224/14-к відповідача було звільнено від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 4 ст. 358 Кримінального кодексу України³, за фактом підробки диплома Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» від 14.03.96 р., у зв'язку із закінченням строків давності та встановлено, що 28.07.11 р. останній, достовірно знаючи, що зазначений диплом є завідомо підробленим документом, оскільки фактично вказаним закладом не видавався, використав його нотаріально засвідчену копію під час вступу на заочну форму навчання до Інституту. Враховуючи викладене, прокурор просив визнати недійсними та скасувати наказ ректора ЛНУ ім. Івана Франка від 26.09.11 р. № 3300 у частині зарахування слухачем першого курсу заочної форми навчання правничого факультету Інституту за спеціальністю 7.03040101 «Правознавство»; рішення державної кваліфікаційної комісії Інституту, оформлене протоколом від 20.03.15 р. № 3/1, про присвоєння ОСОБА_1 кваліфікації «спеціаліст-юрист» за спеціальністю 7.03040101 «Правознавство»; наказ ректора ЛНУ ім. Івана Франка від 01.04.2015 № 970 у частині присвоєння ОСОБА_1 кваліфікації «спеціаліст-юрист» та видачі диплома про закінчення правни-

чого факультету Інституту за спеціальністю 7.03040101 «Правознавство», а також *визнати недійсним диплом про перепідготовку*, виданий 17.04.2015 Інститутом відповідачу на підставі рішення державної кваліфікаційної комісії від 24.03.15 р., та зобов'язати ОСОБА_1 повернути диплом про перепідготовку серії до Інституту для знищення⁴.

Рішенням Костопільського районного суду Рівненської області від 27.02.18 р. у задоволенні позову відмовлено, оскільки позивачем при зверненні до суду пропущено строк позовної давності, початок перебігу якого місцевим судом обраховано з дня повідомлення відповідачу про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 358 КК, тобто з 03.04.14 р.

Апеляційний суд ці висновки визнав помилковими, на його думку, початок перебігу позовної давності судом встановлено неправильно, при зверненні до суду з даним позовом в інтересах держави в особі Міністерства освіти і науки України прокурором було дотримано строків позовної давності. На думку апеляційної інстанції, укладений між Інститутом післядипломної освіти та відповідачем договір не відповідає вимогам, установленим ч. 1 ст. 203 ЦК, відповідно до яких зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства, оскільки згідно зі ст. 47 Закону України «Про освіту» в редакції, яка діяла на момент навчання ОСОБА_1, післядипломна освіта забезпечує одержання нової класифікації, нової спеціальності та професії на основі раніше здобутої у закладі освіти. Відповідно відповідач не мав вищої освіти, а тому не мав пільг щодо навчання за скороченим терміном, не міг отримувати післядипломну освіту, укладати договір та отримувати на його підставі диплом, оскільки ним не було здобуто освіти, на основі якої він міг бути зарахований слухачем першого курсу заочної форми навчання правничого факультету Інституту післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки ЛНУ ім. Івана Франка. За таких обставин позовна вимога про визнання недійсним та скасування наказу ректора ЛНУ ім. Івана Франка № 3300 від 26.09.11 р. у частині зарахування відповідача слухачем першого курсу заочної форми навчання правничого факультету

³ Далі за текстом — КК.

⁴ Постанова Апеляційного суду Рівненської області від 12.06.18 р. у справі № 564/2227/17. ЄДРСР: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/74802881.

Інституту післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки визнана обґрунтованою, а інші позовні вимоги, включаючи визнання недійсним диплома, є похідними від основної позовної вимоги, а тому також підлягають до задоволення як обґрунтовані та доведені належними й достовірними доказами. Що ж стосується позовної вимоги про зобов'язання повернення диплома про перепідготовку для його знищення, то, на думку апеляційного суду, така вимога не може бути задоволена, оскільки визнання недійсним диплома є достатнім та ефективним способом відновлення порушених прав особи, в інтересах якої звернувся прокурор, а відтак правові підстави для повернення недійсного документа відсутні⁵.

У суді касаційної інстанції справу передано на розгляд Об'єднаної палати КЦС ВС із тих підстав, що за правилами недійсності правочинів не можна визнавати недійсними документи, які за своїм змістом не є правочинами.

До таких документів, зокрема, слід відносити документи, якими відповідне право оформлюється чи підтверджується (наприклад, свідоцтво про право власності на житло, про придбання майна з публічних торгів тощо). Так, вчинення дій, направлених на оформлення чи підтвердження права, самі собою не є правочином у розумінні ст. 202 ЦК і не можуть визнаватися неправомірними з підстав, установлених ЦК для визнання недійсними правочинів. Ураховуючи, що предметом позову, що розглядається судом, є визнання недійсним диплома на тій підставі, що у зв'язку з відсутністю в останнього вищої освіти він не міг навчатися та отримувати післядипломну освіту, укладати відповідний договір та отримувати на його підставі диплом, колегія суддів Другої судової палати КЦС ВС вважала, що диплом є лише документом, яким засвідчується факт здобуття особою вищої освіти та кваліфікації за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем та підтверджується її здатність виконувати завдання та обов'язки (роботи) певного рівня професійної діяльності⁶.

Справи цієї категорії з такими позовними вимогами прокурорів, які зазвичай неодноразово уточнюють та змінюють позовні вимоги, хоч і не є широко розповсюдженими, проте містять для судів певні труднощі.

Так, у справі № 564/2227/17 позивач просив суд визнати недійсним диплом спеціаліста від 05.06.07 р.,

виданий Київським національним університетом культури і мистецтв; зобов'язати відповідача повернути зазначений диплом спеціаліста Київському національному університету культури і мистецтв. Позов мотивовано тим, що перевіркою додержання вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» встановлено, що ОСОБА_4 у Державному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського не навчався та зазначеним закладом диплом про вищу освіту від 06.07.01 р. не видавався. Таким чином, при вступі до Київського національного університету культури і мистецтв відповідачем було повідомлено завідомо неправдиві дані щодо наявності у нього вищої освіти та надана завірена копія підробленого диплома. Зазначена справа розглядалася судами неодноразово. Судами першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовлено з підстав неправильного посилання на норми права, що регулюють недійсність правочинів. Диплом спеціаліста є лише документом, яким засвідчується факт здобуття особою вищої освіти й кваліфікації за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем і підтверджується її здатність виконувати завдання та обов'язки (роботи) певного рівня професійної діяльності. При цьому диплом не є правочином, на підставі якого у особи відповідне право виникає, змінюється або припиняється. Аналогічним чином не можуть визнаватися недійсними з підстав, передбачених законом для недійсності правочинів, і дії щодо видачі диплома як такі, що спрямовані на виконання укладеного між сторонами правочину. Суди, відмовляючи у задоволенні позову, зазначали, що за правилами недійсності правочинів не можна визнавати недійсними документи, які за своїм змістом не є правочином, тобто такого способу захисту, як визнання диплома недійсним, законодавством не передбачено.

Прокурор у касаційній скарзі на ці судові рішення вказав, що посилання судів на приписи ст. 204 ЦК щодо презумпції правомірності правочину є необґрунтованими, оскільки у позові ставилось питання про визнання недійсним диплома, який є результатом правочину.

Представляє інтерес **аргументація касаційного суду** у цій справі.

Неправильне зазначення позивачем правової норми на обґрунтування позову та некоректне формулю-

⁵ Постанова апеляційного суду Рівненської області від 12.06.18 р. у справі № 564/2227/17. ЄДРСР: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/74802881.

⁶ Ухвала КЦС ВС від 02.12.20 р. у справі № 564/2227/17. ЄДРСР: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/93505114.

вання позовної вимоги не є визначальним для суду для вирішення спірних правовідносин у цій справі.

Оскільки обставини, якими прокурор обґрунтовував свої позовні вимоги, суди вважали доведеними та встановленими та на порушення норм ст. 15, 16 ЦК дійшли невірних висновків про те, що визнання недійсним диплома про вищу освіту не є належним та окремим способом захисту порушених прав, ВС вказав, що суди допустили неправильне застосування наведених норм матеріального права та порушення норм процесуального права, тому дійшли помилкових висновків про відсутність правових підстав для задоволення позовних вимог. Оскільки допущене судами першої та апеляційної інстанцій неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права призвело до помилкового вирішення справи, оскаржувані судові рішення підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення про задоволення позову в частині позовних вимог про визнання недійсним диплома спеціаліста. Разом із тим не підлягають задоволенню позовні вимоги прокурора про зобов'язання ОСОБА_4 повернути диплом спеціаліста, оскільки визнання зазначеного диплома недійсним у судовому порядку повною мірою забезпечує відновлення становища, яке існувало до видачі ОСОБА_4 зазначеного диплома⁷.

При цьому КЦС ВС не вказав норм матеріального права, які б давали йому підстави визнавати цей диплом недійсним, крім посилань на ст. 15, 16 ЦК щодо способів захисту цивільних прав та інтересів.

Відповідно виникла проблема, зумовлена неординарним баченням питань недійсності диплома про вищу освіту судами.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО НЕДІЙСНІСТЬ

Недійсність у цивільному праві є складним поняттям, яке охоплює всі випадки заперечення правом юридичних наслідків, на які була спрямована та чи інша дія. Це поняття має предметом впливу всі юридичні дії, які залежно від відповідності загальним правовим приписам може бути поділено на **недозволені дії** (щодо яких наявна пряма заборона, зафік-

сована нормами права) та **дозволені дії** (щодо яких існує норма загальнодозвільного характеру). Причому розмежування дозволених та недозволених дій, як зазначається в літературі, має важливе практичне значення, оскільки дозволені дії породжують юридичні наслідки, які вимагають застосування регулятивних норм, тоді як недозволені, у вигляді проступків і правопорушень, що порушують цивільний оборот, викликають потребу у відновленні його нормального стану і, як наслідок, вимагають застосування охоронувальних норм права⁸. У контексті підстав виникнення цивільних прав і обов'язків, перелік яких визначений ст. 11 ЦК, до кола дозволених дій слід віднести передусім правочини (включаючи й договори), створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності⁹.

Аналізуючи використання в цивільному законодавстві поняття «**недійсність**», слід визнати його звичним і генетично близьким саме до правочинів. У ЦК про це йдеться як при визначенні способів захисту цивільних прав та інтересів (п. 2 ч. 2 ст. 16), так і при формулюванні загальних правил про підстави та наслідки недійсності правочину (ст. 215 — 236), а так само і спеціальних норм про окремі види правочинів і договорів (наприклад, ст. 998, 1080, ч. 4 ст. 1119 ЦК тощо). Разом із цим, поряд із недійсністю правочинів, за ЦК недійсність поширює спектр своєї дії не тільки на правочини, вказуючи на недійсність *шлюбу* (ч. 2 ст. 34, ч. 2 ст. 40, ч. 4 ст. 1225), недійсність *усиновлення* (ч. 4 ст. 295), визнання судом недійсними *рішення загальних зборів товариства* (п. 8 ч. 2 ст. 258), *свідництва* про право власності, акта передачі нерухомого майна (п. 7 ч. 1 ст. 268), (визнання *прав інтелектуальної власності* недійсними (ст. 469, 479, 499), недійсність *вимоги* (ч. 4 ст. 197, ст. 519), недійсність *зобов'язання* (ч. 2 ст. 548, ч. 3 ст. 565), визнання судом недійсним *договору* (ст. 998 та ін.), визнання судом недійсним *акта передання робіт* (ч. 4 ст. 882), недійсність *заборони відступлення права грошової вимоги* (ст. 1080), визнання недійсним *заповіту* (ч. 2 ст. 1223), *свідництва про право на спадщину* (ст. 1301), недійсність *чека* (ч. 6 ст. 1102) тощо.

⁷ Постанова КЦС ВС від 18.04.18 р. у справі 522/13762/14-ц. ЄДРСР: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/73660992.

⁸ Рожкова М. А. Недействительность дозволенных и недозволенных действий (юридический очерк) // Недействительность в гражданском праве: проблемы, тенденции, практика: Сборник статей / Отв. ред. М. А. Рожкова. М.: Статут, 2006. С. 7—57.

⁹ Докл. див.: Печений О. П. Підстави виникнення цивільних прав і обов'язків: аналіз юридичної конструкції ст. 11 ЦК України. Вісник Академії правових наук України. 2007. № 1. С. 141—149.

При цьому про недійсність диплома про вищу освіту взагалі не йдеться, навіть такого словосполучення ЦК не вживає.

Інші акти цивільного законодавства, оперуючи поняттям «недійсність», вказують на визнання недейсними *рішень* органів державної влади та органів місцевого самоврядування про надання (передачу) земельних ділянок громадянам та юридичним особам (п.п. «а» ч. 1 ст. 21 Земельного кодексу України), визнання в судовому порядку недейсними *ордерів на житлове приміщення* (ст. 59 Житлового кодексу), визнання недейсним на підставі судового рішення чи скасування документів, на підставі яких проведено державну реєстрацію прав на нерухоме майно (ч. 3 ст. 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», визнання повністю або частково недейсними змін до установчих документів юридичної особи, державної реєстрації юридичної особи (ч. 2 ст. 25, ч. 6 ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань»), визнання в судовому порядку повністю або частково недейсними змін до установчих документів юридичної особи (ч. 1 ст. 31 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців»), визнання недейсним *бюлетеню для голосування* (ч. 2, ч. 4 ст. 43 Закону України «Про акціонерні товариства»), рішення про визнання *емісії цінних паперів* недейсною (ч. 5 ст. 33 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»), недійсність *передавального напису* (ст. 25 Закону України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва»), недійсність *нотаріальної та прив'язаної до них дії, недейсні документи* (ст. 9, ч. 1 ст. 27 Закону України «Про нотаріат»). Причому наведений перелік не претендує на вичерпність.

Занадто широке використання поняття «недійсність» викликає цілком обґрунтоване занепокоєння. Так, автори проведеного свого часу Верховним Судом України Узагальнення практики розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недейсними наголошували, що це становище невиправдано розширює поняття «недійсність», підстави його застосування та правові наслідки¹⁰. Загалом, погоджуючись із цією думкою, слід визнати, що таке рішення законодав-

ця не випадкове, використаний ним підхід вимагає осмислення поняття «недійсність» і аналізу його змістовного наповнення.

По-перше, слід торкнутись якісної характеристики недейсності. Адже слід відмежовувати *визнання* недейсним як спосіб захисту цивільного права або інтересу, який застосовується судом або іншим юрисдикційним органом, і недейсність як певну якісну ознаку того чи іншого явища правової дійсності, що свідчить про його дефектність. Відповідно не всі правові явища, з якими законодавець пов'язує поняття недейсності, можуть визнаватись недейсними в судовому порядку. У площині запропонованої дихотомії доречно вести мову про *визнання* недейсним правочину, шлюб, усиновлення, свідоцтва про право (про право власності, про право на спадщину), рішення (зборів учасників юридичної особи, співвласників, учасників простого товариства, власників облігацій тощо) і, навпаки, помилково ставити питання про *визнання недейсним* суб'єктивного права, вимоги, зобов'язання, заборони відступлення права вимоги тощо. Наприклад, з юридичної конструкції ст. 519 ЦК, за якою первісний кредитор у зобов'язання відповідає перед новим кредитором *за недейсність* переданої йому вимоги, не може бути зроблено висновку про можливість *визнання* переданої вимоги недейсною. Позовні заяви, які містять подібні вимоги, задоволенню не підлягають ще й із тих причин, що такі вимоги не є належним та ефективним способом захисту цивільних прав та інтересів.

По-друге, занадто широке коло правових явищ, з якими законодавцем пов'язується можливість визнання недейсними, вимагає класифікації за видовою ознакою предмета недейсності, що особливо важливо у ситуаціях, коли вимога про визнання недейсним заявлена на вирішення суду. Зокрема, слід виділити:

- 1) недейсність дії як юридичного факту;
- 2) недейсність документа про право;
- 3) недейсність правовідношення.

Оскільки під діями, які можуть визнаватись недейсним, розуміються передусім правочини, *до першої групи* слід віднести правочини як дії особи, спрямовані на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Однак не можна виключати, що предметом недейсності може бути й дія, яка не є правочином. Прикладами можуть слугувати дії, що свідчать про ви-

¹⁰ Узагальнення судової практики від 24.11.2008 «Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недейсними». Вісник Верховного Суду України. 2009. № 1. С. 22.

знання особою свого боргу або іншого обов'язку (ч. 1 ст. 264 ЦК), які можуть бути як юридичними актами, тобто правочинами (наприклад, сплата частини боргу), так і юридичними вчинками; дії, щодо схвалення правочину, вчиненого представником із перевищенням повноважень (ст. 241 ЦК). Іншими прикладом дії, яке не є правочином, слід визнати *відмову*. Так, ВСУ вказав на можливість визнання в судовому порядку недійсною *відмову* у розгляді заяв громадян про безоплатну передачу у власність (приватизацію) земельних ділянок із земель державної або комунальної власності для ведення фермерського й особистого селянського господарства, садівництва, будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд, дачного будинку та індивідуального гаража, визнання недійсною *відмову* в наданні у постійне користування земельних ділянок юридичним особам, *відмову* у розгляді заяви про погодження місця розташування об'єкта, щодо якого порушується питання про вилучення (викуп) земельної ділянки (п. 2 постанови Пленуму ВСУ від 16.04.04 р. № 7 «Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ»). При вирішенні питання про недійсність тих чи інших дій від суду вимагається чітке визначення їх юридичної природи, чи відносяться вони до юридичних актів (зокрема, правочинів), юридичних вчинків чи інших видів дій¹¹. У цьому аспекті є досить спірною позиція, висловлена ВСУ в одному з рішень, за якою вчинення дій із виконання правочину саме собою правочином не є і не може визнаватися неправомірним із підстав, установлених законом для визнання недійсними правочинів. Це, зокрема, стосується дій зі сплати на виконання договорів коштів на погашення боргів¹². Проте в науковій літературі доводиться, що дії щодо виконання за всіма своїми ознаками підпадають під визначення правочину, а саме — правочину одностороннього¹³. Додатково зазначається, що, оскільки дії боржника з виконання є правомірними і спрямовані на припинення договірної зобов'язання, вони за юридичною

природою є правочинами. Отже, на них поширюються загальні правила щодо правочинів¹⁴. Безумовно, серед різноманітних за юридичною природою дій, спрямованих на виконання зобов'язання, можуть бути не тільки правочини, але й юридичні вчинки, інші дії, однак дії боржника зі сплати коштів (платежі) слід у будь-якому разі визнавати правочинами.

У *другій групі* предметом недійсності є документи, які встановлюють, оформлюють чи підтверджують цивільне право (наприклад, право власності, інше речове право) або його відсутність.

У цьому плані, виходячи з поставлених у запиті питань, саме до цієї групи може бути віднесено вимогу про визнання недійсним диплома про вищу освіту. Однак відповідь про можливість визнання його недійсним повинна бути негативною, оскільки документ про вищу освіту **не є документом про право**, як за формальними ознаками (оскільки у самому дипломі **не йдеться** про посвідчення ним права або про надання ним права), так і по суті.

Третя група передбачає недійсність цивільних відносин, урегульованих правом, через їх дефектність у момент виникнення (недійсність шлюбу, недійсність (через фіктивність) розірвання шлюбу, недійсність усиновлення тощо). Слід зазначити, що вказівка на недійсність правовідношення в тій чи іншій нормі не завжди породжує можливість визнання правовідношення недійсним. Так, правило ч. 2 ст. 548 ЦК, що недійсне зобов'язання не підлягає забезпеченню, не породжує такого способу захисту, як *визнання зобов'язання* (як правовідношення у розумінні ч. 1 ст. 509 ЦК) *недійсним*.

Класифікація предмета недійсності за видовою ознакою має важливе практичне значення. Так, законодавчі приписи, що стосуються одного виду недійсності, не можуть застосовуватись до іншого. Слід погодитись із думкою авторів Узагальнення практики розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними, що за правилами недійсності правочинів не можна визнавати документи, які за своїм змістом не є правочинами. До таких документів слід

¹¹ Рожкова М. А. Недействительность дозволенных и недозволенных действий (юридический очерк). Там само. С. 29.

¹² Рішення колегії суддів Верховного Суду України від 16 лютого 2011 р. Справа № 6-58626св10 // Романюк Я. М. Коментар постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними». Практика розгляду Верховним Судом України цивільних справ про визнання правочинів недійсними. К.: Істина, 2011. С. 14—16.

¹³ Боднар Т. В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві: Монографія. К.: Юрінком Інтер, 2005. С. 21.

¹⁴ Договірне право в умовах ринкової економіки: Конспект лекцій / За заг. ред. І. В. Жилинкової, В. І. Борисової. Х.: Право, 2010. С. 24. (автор — Баранова Л. М.).

відносити, наприклад, рішення органів державної влади і місцевого самоврядування; свідоцтва (про право власності на житло, про право на спадщину, про придбання майна з публічних торгів, державний акт про право (власності, користування) на земельну ділянку, ордер на житлове приміщення тощо); рішення, записи про реєстрацію (реєстрація домоволодіння, актів цивільного стану); протоколи загальних зборів господарських товариств, рішення загальних зборів об'єднань громадян, розпорядження про реєстрацію за місцем проживання фізичної особи та деякі інші документи (акт приймання-передачі, товарний чек)¹⁵.

Отже, і диплом про освіту не може визнаватися недійсним з посиланням на норми про недійсність правочинів, тобто на ст. 215 — 236 ЦК.

Додатковим аргументом на користь цієї тези слід визнати неможливість застосування при недійсності диплома за правилами про недійсність правочину правових наслідків недійсності правочину. Адже важко собі уявити застосування у такій ситуації реституції. Як особа в силу приписів ст. 215, 216 ЦК повертатиме все отримане нею за недійсним дипломом, тобто знання та навички, отримані в результаті освітніх послуг?

Крім того, якщо щодо правочинів як предмета недійсності ЦК установлене загальне правило про можливість визнання будь-якого правочину недійсним судом, якщо його недійсність прямо не встановлена законом (ч. 3 ст. 215 ЦК), то визнання недійсними в судовому порядку документів про право та правовідносини можливе лише у випадках наявності відповідного законодавчого застереження, зробленого в тій чи іншій формі, навіть без прив'язки до способу захисту. Прикладами останнього можуть бути досить поширені в судовій практиці спори про визнання недійсними документів, що посвідчують права на земельну ділянку (державних актів), свідоцтва про право власності на квартиру (будинки), кімнату у гуртожитку, які видані відповідно до ч. 5 ст. 8 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» тощо.

При вирішенні по суті позовної вимоги про визнання недійсним диплома про вищу освіту слід звернути увагу на підстави заявленого позову у цій частині, особливо з огляду на практику ВС, і зроблені висновки. Наприклад, у постанові ВС від 02.12.20 р.

у справі № 759/22877/19¹⁶ зазначено, що у спорах щодо визнання правочинів дійсними/недійсними недійсність паспорта сторони договору купівлі-продажу не є підставою для визнання такого договору недійсним, якщо під час укладення договору його сторони не мали сумніву в ідентичності особи, знали про наявність дефекту паспорта однієї зі сторін та вчинили договір за взаємною згодою. Відповідно, **чи є дефект диплома про вищу освіту, на підставі якого особа отримала другу вищу освіту, підставою для визнання недійсним диплома про другу вищу освіту? Виходячи з наведеного, стверджуємо, що диплом про вищу освіту не є правочином у розумінні ст. 202 ЦК.**

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Виходячи з наведеного, стверджуємо, що диплом про вищу освіту не є правочином у розумінні ст. 202 ЦК.

При цьому в аспекті наслідків слід наголосити на відсутності можливості визнання недійсним диплома про вищу освіту у зв'язку із його видачею без передбачених законодавством підстав як правочину, що вчинений із недодержанням сторонами вимог законодавства. Неможливим є застосування положень ст. 215 ЦК, яка регулює правові наслідки та підстави визнання правочину недійсним, і правил щодо правових наслідків недійсності правочину.

Юридична конструкція *недійсності* не придатна до диплома про вищу освіту.

З огляду на позицію, викладену у відповідях на попередні питання, **не є належним та ефективним способом** судового захисту порушеного права визнання недійсним диплома про вищу освіту, виданого з порушенням вимог законодавства, яке регулює правовідносини з набуття вищої освіти.

При застосуванні такого способу захисту, як визнання недійсним та скасування *документів*, — наказ про зарахування на навчання, рішення державної кваліфікаційної комісії про присвоєння кваліфікації та видачу диплома про закінчення навчання, на підставі яких видано диплом про вищу освіту, констатуємо, що у судових рішеннях не обґрунтовано порушення внутрішніми документами навчального закладу, які слугували підставою для видачі диплома про вищу освіту,

¹⁵ Узагальнення судової практики від 24.11.2008 «Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними». Вісник Верховного Суду України. 2009. № 1. С. 22.

¹⁶ Постанова КЦС ВС від 02.12.20 р. у справі № 759/22877/19. ЄДРСР: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/93302297.

будь-яких особистих немайнових або майнових прав та інтересів (наприклад, осіб, яким було пред'явлено цей диплом для працевлаштування). Крім того, згадані документи — наказ про зарахування на навчання, рішення державної кваліфікаційної комісії про присвоєння кваліфікації та видачу диплома про закінчення навчання — виконували *допоміжну* функцію, оскільки слугували підставою для видачі диплома про вищу освіту, а тому з видачею останнього вичерпали свою правову дію. Тому застосування такого способу захисту, як визнання недійсним та скасування *документів, не може вважатися належним способом судового захисту у цьому спорі*. Крім того, визнання недійсним диплома пов'язується зазвичай із порушенням цивільних прав та інтересів, однак суди ніяк не обґрунтували, які саме цивільні права та інтереси порушено. Утім, у постанові ВС у складі Об'єднаної палати КЦС від 27.01.20 р.

у справі № 761/26815/17 зроблено висновок, що недійсність правочину, договору, акта органу юридичної особи чи документа як приватно-правової категорії покликана не допускати або присікати порушення **цивільних** прав та інтересів або ж їх відновлювати. За своєю сутністю ініціювання спору про недійсність правочину, договору, акта органу юридичної особи чи документа не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим¹⁷. Наведене доводить взагалі неможливість вирішення питання про наслідки підробки і використання диплома про вищу освіту у цивільно-правовому спорі про визнання такого диплома недійсним.

Видається, що цей спір не підлягає розгляду у порядку будь-якого судочинства, а питання, пов'язані із підставами та наслідками вчинення дій із підробки та використання диплома про освіту, повинні вирішуватися у рамках кримінального провадження.

¹⁷ Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 27.01.20 р. у справі № 761/26815/17. ЄДРСР: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87334249.

НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ ВІДКРИТО ДВА ОСЕРЕДКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ АДВОКАТУРИ ТА МЕМОРІАЛЬНУ ДОШКУ НА ЧЕСТЬ АДВОКАТА АНТІНА ГОРБАЧЕВСЬКОГО

Ірина Василик, кандидат історичних наук, доцент, керівник Центру дослідження адвокатури і права НААУ

У травні 2021 року на Тернопільщині з ініціативи керівника Центру досліджень адвокатури і права **Ірини Василик та при сприянні НААУ і Ради адвокатів Тернопільської області урочисто відкрито два навчально-наукових центри вивчення історії адвокатури.**

У Тернополі на базі юридичного факультету Західноукраїнського національного університету почала працювати Студія історії адвокатури Тернопільщини. НААУ профінансувала виготовлення наочного матеріалу, підготовленого Центром дослідження адвокатури і права, а Рада адвокатів Тернопільської області подбала про технічне оснащення осередку. Для Студії історії адвокатури Тернопільщини було виготовлено наочні матеріали як на загальноукраїнські теми: «Монастирські та архієрейські адвокати (стряпчі) XVII — XVIII століть», «Адвокатура Гетьманщини», «Адвокати державники: президенти та прем'єр-міністри України», так і присвячені історії місцевої адвокатури: «Адвокатура Тернопілля на переломі XIX — XX століть», «Славетні адвокати Тернополя першої половини XX століття», а також стенди про видатних адвокатів — першого українця — міського голову Тернополя Володимира Лучаковського та ученого-правника Станіслава Дністрянського.

Ірина Василик передала у бібліотеку факультету книги з історії адвокатури, що забезпечить упровадження наукових здобутків Центру у навчальний процес.

Студія історії адвокатури Тернопільщини — це професійний майданчик для взаємодії адвокатів і студентської молоді, креативний простір для наукових заходів і професійних майстер-класів адвокатів. У планах

Центру досліджень адвокатури і права НААУ та керівництва факультету — відкриття на юридичному факультеті «Офісу адвоката», де студенти могли б пізнавати основи та секрети адвокатської майстерності.

25 травня 2021 року у місті Чорткові Тернопільської області було **урочисто відкрито кабінет-музей адвокатури Чортківщини** на базі Чортківського навчально-наукового Інституту підприємництва і бізнесу Західноукраїнського національного університету. Про непересічність події свідчила участь у заході відомих адвокатів Чорткова та високоповажних представників духовенства різних конфесій. Знаково, що кабінет-музей, а також меморіальну дошку провідному адвокату краю Антіну Горбачевському освятили Єпископ Буцацький УГКЦ Дмитро Григорак та настоятель найдавнішої православної церкви Чорткова — церкви Успіння Пресвятої Богородиці о. Мирон Карач. Владика Дмитро Григорак у своєму слові відзначив, що нашим людським

обов'язком є шана героям і адвокатам, які проголошували й будували Українську державу в минулому й тепер.

В урочистій церемонії відкриття кабінету-музею взяли участь представники адвокатури та юридичної спільноти Чорткова та професорсько-викладацький склад Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу ЗУНУ. Серед гостей свята були: директор Чортківського місцевого центру з надання безоплатної вторинної допомоги Гамбаль М. І., головний державний виконавець Чортківського відділу ДВС Кравчук Г. В., доктор економічних наук, директор ВСП «Чортківський фаховий коледж економіки та підприємства» Жовковська Т. Т., адвокати: Садовський М. Д., Вітковський В. С., Волинець С. А., Крива І. І., Гук В. С., Каліннікова М. О., Дядик Я. Б.

Директор Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу ЗУНУ Надія Кульчицька у привітальній промові наголосила на важливості такої події для інтелектуального процвітання краю, адже об'єднуються науковці, правники, духовенство та громадськість на шляху дослідження історії та збереження історичної пам'яті. Надія Кульчицька висловила слова вдячності усім причетним до створення кабінету-музею адвокатури Чортківщини.

Зі словами захоплення та вдячності до присутніх звернувся Голова ради адвокатів Чортківщини Микола Камінський.

Керівник Центру досліджень адвокатури і права Ірина Василик розповіла про роль адвокатів у проголошенні незалежності України і збереженні атрибутів державності упродовж ХХ століття. Також презентувала навчальні стенди для кабінету-музею та подарувала

для бібліотеки Інституту видання НААУ з історії адвокатури. Наочний матеріал, підготовлений за фінансової підтримки Національної асоціації адвокатів України, включив, окрім загальноукраїнських тематичних стендів, також і локальну тематику, зокрема: «Видатні українські адвокати Чортківського краю першої половини ХХ століття», «Адвокатура Тернопілля на переломі ХІХ — ХХ століть», «Антін Якович Горбачевський: адвокат, громадський і політичний діяч», «Володимир Електорович: адвокат і борець за незалежність України». У кабінеті-музеї можна ознайомитись не тільки з навчальними стендами, а також з виставкою книг «Адвокати в українському державотворенні».

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу — це не тільки центр підготовки нашої майбутньої професійної зміни, а й місце історичної пам'яті української адвокатури. У добу Австро-Угорщини у цій будівлі розташовувався окружний суд. Тут, з 1893 року, заснувавши власну адвокатську канцелярію, працював видатний адвокат Антін Горбачевський.

Хочу відзначити найвищою повагою ініціативу місцевої громадськості Чорткова та окремих меценатів щодо вшанування визначного земляка-адвоката Антіна Горбачевського встановленням меморіальної дошки на його честь на стіні колишньої будівлі окружного суду.

Висловлюю щире подяку НААУЦ за фінансову підтримку у виготовленні наочності, Раді адвокатів Тернопільської області за фінансовий вклад у технічне оснащення кабінету-музею, адвокатам міста Чорткова за небайдужість до історії адвокатури свого краю, меценатам за виготовлення меморіальної дошки на честь А. Горбачевського, директору коледжу Тетяні Жовковській, директору Чортківської другої загальноосвітньої школи Руслану Кульчицькому за змістовну доповідь про Антіна Горбачевського, державному виконавцю Галині Кравчук за допомогу й особливо директору Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу Надії Кульчицькій — за організацію і проведення цього гарного свята!

Відкриття двох осередків вивчення історії адвокатури — знакова подія для Тернопілля. Сподіваємося на активну діяльність Студії історії адвокатури Тернопільщини та кабінету-музею адвокатури Чортківщини на благо розвитку та утвердження статусу і престижу української адвокатури в державі та суспільстві.

Донецькому апеляційному суду
через Слов'янський міськрайонний суд

Апелянт/потерпіла: адвокат П. І. Б.

Адреса _____

РНОКПП _____

Засоби зв'язку: _____

Особа, яка притягається до

адміністративної відповідальності: ОСОБА 1

Адреса реєстрації: _____

РНОКПП _____

Засоби зв'язку: _____

СКАРГА НА ПОСТАНОВУ У СПРАВІ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ (СПРАВА № XX)

Право на апеляційне оскарження

Згідно зі ст. 287 КУпАП постанову по справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржено прокурором у випадках, передбачених ч. 5 ст. 7 цього Кодексу, особою, щодо якої її винесено, а також потерпілим.

Внаслідок адміністративного правопорушення, яке було скоєно головою комісії з припинення Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного Фонду України *ОСОБА 1*, були порушені мої професійні права адвоката — на отримання вчасної та повної відповіді на адвокатський запит, внаслідок чого мій авторитет як адвоката було підірвано як в очах мого клієнта, так і перед всієї адвокатською спільнотою. Внаслідок протиправної поведінки *ОСОБА 1* мені була спричинена моральна шкода, яка виражається у приниженні моєї ділової репутації.

Постанова Слов'янського міськрайонного суду від XX по справі № XX порушує мої професійні права та інтереси адвоката.

Обставини справи

ДАТА 1 Слов'янським міськрайонним судом Донецької області було розглянуто й винесено постанову по справі № XX про притягнення до адміністративної відповідальності *ОСОБА 1* за ч. 5 ст. 212-3 КУпАП, а саме за неправомірну відмову в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», якою провадження у справі було закрито у зв'язку із відсутністю складу адміністративного правопорушення.

ДАТА 2 до Слов'янського міськрайонного суду Донецької області надійшов адміністративний протокол серії X № X від XX відносно *ОСОБА 1* за ч. 5 ст. 212-3 КУпАП, відповідно до якого: «*ОСОБА 1*, перебуваючи на посаді голови комісії з припинення Слов'янського об'єднаного управління пенсійного фонду України Донецької області *ДАТА 3*, знаходячись за адресою: *АДРЕСА*, в приміщенні Слов'янського об'єднаного управління пенсійного фонду України Донецької області, у порушення вимог п. 1 ч. 1 ст. 20 та ч. 2 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» надала неповну інформацію на адвокатський запит адвоката *П. І. Б.*». У протоколі про адміністративне правопорушення міститься посилання на вчинення *ОСОБА 1* адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 212-3 КУпАП.

Так, *ДАТА 4* мною відповідно до ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» було подано до Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області запит разом із ордером, належним чином завіреною копією свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, довіреністю, витягом зі Спадкового реєстру, свідоцтвом про смерть. Запит із додатками до нього відповідно до поштового повідомлення довіреною особою Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області *П. І. Б.* було отримано *ДАТА 5* року (копія додається).

Відповідь № X від XX Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області на адвокатський запит не містить інформації, яку я просила повідомити.

Неповне надання інформації від Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області унеможливорює надання правової допомоги клієнту якісно та своєчасно.

Незаконність і необґрунтованість рішення суду 1-ї інстанції

Вважаю, що рішення Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від XX по справі № X є таким, що постановлено з порушенням норм матеріального й процесуального права і підлягає скасуванню виходячи з таких підстав.

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права. Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Висновки суду першої інстанції не відповідають фактичним обставинам справи. Судом допущені суттєві порушення.

Порушення судом норм матеріального права

Диспозицією ч. 5 ст. 212-3 КУпАП передбачено адміністративну відповідальність за неправомірну відмову в наданні інформації, несвоєчасне або **неповне надання інформації**, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Зазначеною нормою визначено декілька альтернативних діянь, кожне з яких становить собою склад адміністративного правопорушення. Як убачається з п. 1 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема: звертатися з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб).

Частиною 2 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено, що орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, керівники підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, яким направлено адвокатський запит, зобов'язані не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту надати адвокату відповідну інформацію, копії документів, крім інформації з обмеженим доступом і копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом.

ОСОБА 1 надала неповну інформацію у відповідь на адвокатський запит. Зі змісту адвокатського запиту, надісланого на адресу начальника Слов'янського об'єднаного УПФУ Донецької області, адвокат зазначила, що її клієнт ОСОБА 2 є спадкоємцем після смерті свого батька ОСОБА 3, який помер XX. Померлий перебував на обліку у Слов'янському об'єднаному УПФУ, пенсійна справа № X.

XX року була заведена спадкова справа № X.

У направленому запиті просилося повідомити такі дані: **про розмір несплаченої пенсії пенсіонера ОСОБА 3, 1941 р. н., за життя до XX р., із зазначенням періоду невиклати пенсійних виплат пенсіонеру та розміру пенсії. У разі отримання недоотриманої пенсії після смерті пенсіонера іншими родичами просила вказати особу одержувача, дату видачі разового доручення та розмір виплати.**

У відповідь на адвокатський запит й на запитану вище наведену інформацію XX року було отримано таке: відсутня недоотримана пенсія ОСОБА 3 й зазначення на ст. 46 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

XX року, після звернення до Ради адвокатів про притягнення відповідача до адміністративної відповідальності, була отримана більш обширна відповідь, **яка містила суму несплаченої пенсії за життя (65029,25 грн), розмір пенсії станом на XX року, дату видачі разового доручення, суму, відсутність звернення за недоотриманою пенсією після смерті пенсіонера.**

Суд під час дослідження обставин справи не дослідив повно і всебічно обставини в адміністративній

справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні, адже порушення полягає в неповному наданні інформації відповідачем, що не було належно досліджено.

Неповне надання інформації від Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області унеможливорює мені як адвокату надання правової допомоги якісно та своєчасно, порушує права та інтереси мого клієнта.

На підставі вищевикладеного —

Прошу:

1. Постанову Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від ХХ року № Х скасувати.
2. Прийняти нове рішення, яким притягнути *ОСОБУ 1, ДАТА НАРОДЖЕННЯ*, яка працює головою комісії з припинення Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного Фонду України, до адміністративної відповідальності, передбаченої ч. 5 ст. 212-3 КУпАП.

Перелік документів та інших доказів, що додаються до скарги:

1. Копії апеляційної скарги.
2. Копії постанови суду.

ДАТА:

ПІДПИС

БЛАНК АДВОКАТА

Голові Ради адвокатів _____ області

АДРЕСА

П. І. Б.

Шановна _____,

прошу Вас скласти матеріал про притягнення до адміністративної відповідальності голову комісії з припинення Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області (юридична адреса: площа Соборна, 3, м. Слов'янськ, 84122) за ч. 4 ст. 212³ КУпАП, а саме за неправомірну відмову в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

ДАТА 1 мною відповідно до ст. 24 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» було подано до Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області запит разом із ордером, належним чином завіреною копією свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, довіреністю, витягом зі Спадкового реєстру, свідоцтвом про смерть. Запит із додатками до нього відповідно до поштового повідомлення довіреною особою Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області П. І. Б. було отримано ДАТА 2 (копія додається).

Відповідь № ____ від ДАТА 3 Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області на адвокатський запит я отримала ДАТА 4. Указана вище відповідь (яка надана із порушенням строків) не містить інформацію, яку просили повідомити в адвокатському, а саме: про розмір невиключеної пенсії пенсіонера ОСОБА 1, 1941 р. н., за життя до 10.09.2015, із зазначенням періоду невиклати пенсійних виплат пенсіонеру та розміру пенсії. У разі отримання недоотриманої пенсії після смерті пенсіонера іншими родичами я просила вказати особу одержувача, дату видачі разового доручення та розмір виплати.

Неповне надання інформації від Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області унеможливорює надання моєму клієнту правової допомоги якісно та своєчасно.

Копії запиту, копія відповіді на запит, свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю та поштового повідомлення додаються.

З повагою — адвокат П. І. Б.